

עזרא (ט) (מ)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י

פרק-א

עזרא

א וּבִשְׁנַת אֲזוּת לְכוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לְכָלוֹת דְּבַר-יְהוָה בְּפִי
יְרֵמְיָה הַעֵיִר יְהוָה אֶת-רוּחוֹ כִּרְשׁ מֶלֶךְ-פָּרַס וַיַּעֲבֵר-קוֹל
בְּכָל-מַלְכוּתוֹ וְגַם-בְּמִכְתָּב לְאֵמֹר:

רש"י ובשנת אחת לכורש מלך פרס. סדר ספר זה סדור ומשוך אחר ספר
דניאל כמפורש בב"ב והמלה מוסבת מזה לזה שנאמר בדניאל בשנת א'
למלכו אני דניאל צינותי בספרי' מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה
הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה וכן הולכת ומספרת כל
הפרשה בחורבן הבית וזמן גלות צבל ואת וידויו אשר התוודה על חטאת
ישראל. ותחילת סדר ספר זה כך הוא שלאחר שנהרג צלשאר מלך דריוש
המדי שנאמר ודריוש מדאה קביל מלכותא וגומר ולאחר מיתת דריוש מלך
כורש זה מלך פרס ובשנת אחת למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות
צבל מיום שגלה יהויקים שנאמר (ירמיה כט) לפי מלאת לצבל ע' שנה
אפקוד אתכם וגו' שחזרו ישראל מגלות צבל לא"י וצאותה שנה בשנת אחת
לכורש יסדו ישראל יסוד צ"ה וברי יהודה וצנימין הלשינו עליהם לכורש
מלך פרס וזה לצטל המלכה שלא לצנות עוד צנין בית המקדש והיו
ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו עד

שנת שתיים למלכות דריוש בן אחשורוש מלך פרס שהוא דריוש בן אסתר
ובשנת שתיים למלכותו התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין
ומשנת אחת לכורש עד שנת שתיים לדריוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנה
הבית בימיו היו י"ח שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט) למלאות לחרבות
ירושלים ע' שנה וגו' ועכשיו בשנת שתיים לדריוש הושלמו ע' שנה למלאות
לחרבות ירושלים חורבן הבית שגלה לדקיהו ומגלות יהויקים עד גלות
לדקיהו שנחרב הבית היו שמונה עשר' שנה ועכשיו בשנת אחת לכורש מלך
פרס הושלמו ע' שנה מגלות יהויקים שגלו ישראל לבבל ובכך נתקיים
המקרא שנא' (ירמיה כ"ט) כי לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אתכם
וגומר וזו היא הפקידה שחזרו ישראל על אדמתם וזנו יסוד בנין הבית
אע"פ שלא נגמר עכשיו נמלא שהיה נ"ב שנה מגלות לדקיהו שנחרב הבית
עד שנה אחת לכורש מלך פרס ושמונה עשרה לאחר שנה א' לכורש שהיא
שנת שתיים לדריוש מלך פרס הושלמו שבעים שנה לחרבות ירושלים מגלות
לדקיהו שנחרב הבית עד שתיים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבנין
וגמרוהו וכן מוכיח בסדר עולם ובמסכת מגילה ובספר זה כאשר בארתי
: לבלות דבר ה' מפי ירמיה. לזמן אשר הושלם דברו של הקב"ה אשר דבר
ירמיהו הנביא שנאמ' (שם כ"ט) כי לפי מלאות לבבל וגו' : העיר ה' את
רוח. רצון : קול. כרוז הכריז בכל מלכותו : וגם במכתב. ואף מכתבו של
בכל מלכותו על דבר זה : לאמר. וכה אמר להם בהכרז הכרוז אשר הכריז
ובאגרת מכתבו אשר שלח בכל מלכותו : (רש"י)

מצודת דוד **ובשנת אחת.** בשנה הראשונה : **לבלות.** לעת כלה הזמן אשר
דבר ה' מפי ירמיה והיא בכלות שבעים שנה מעת שכבש נבוכדנצר את
יהויקים בראשונה וכאשר פירשנו בדניאל : **ויעבר קול.** צוה להכריז :
בכל מלכותו. בכל מדינות מלכותו : **וגם במכתב.** שלח הדברים האלה
במכתב : **לאמור.** וכה אמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **העיר.** מל' התעוררות : **רוח.** רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ"ב
יט) : **ויעבר קול.** ענין הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות לו) : (מצודת
ציון)

רלב"ג **ובשנת אחת לכורש מלך פרס וגו'.** עד ובמלכות אחשורוש בתחלת
מלכותו (לקמן ד' ו') : **לבלות דבר ה' מפי ירמיה.** ר"ל שאז נמלאו לגלות
בבל שבעים שנה מן הגלות הראשון שהיה בשנה הראשונה לנבוכדנצר :
העיר ה' את רוח כורש וגו'. ידמה שהראה השם ית' בחלום לכורש זה
הענין ובו צוהו לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה וידמה שראה

בחלומו שאמר לו השם ית' כי הוא נתן לו כל ממלכות הארץ ולזה צוהו לבנות לו בית בירושלים : (רלב"ג)

[ב] כֹּה אָמַר כָּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ גַּתָּן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא-פָקֵד עָלַי לְבָנוֹת-לוֹ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה:

רש"י כה אמר כורש מלך פרס וגו' : נתן לי. שאני מלך ושליט על כל הממלכות : והוא פקד עלי. כה עלי ע"י ישעיה הנביא לבנות לו בית המקדש בירושלים כמו שנאמר בספר (ישעיה מ"ד) האומר לכורש רועי וכל חפאי יסלים ולאמר לירושלים תבנה והיכל תוסד כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וגומר (קס מ"ה) וכבר נאמרה נבואה זו ע"י ישעיה : בירושלים אשר ביהודה. אשר במדינת יהודה : (רש"י)

מצודת דוד נתן לי. ר"ל הואיל וה' מסר בידי כל הממלכות אם כן מהראוי לי לעשות מצותו : **פקד עלי.** צוה עלי לבנות וכו' כמ"ש האומר לכורש וגו' והיכל תוסד (ישעיה מד) : **אשר ביהודה.** אשר בארץ יהודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פקד. צוה כמו פקודי ה' (תהלים י"ט) : (מצודת ציון)

[ג] מִי-בָכֶם מִכָּל-עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיוֹ עִמּוֹ וַיַּעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיִּבֶן אֶת-בַּיִת יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

רש"י מי בכס. כך היה מכריז וכותב לכל הממלכות מי בכס מכל עמו של הקב"ה יהי הקב"ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלים : (רש"י)

מצודת דוד מי בכס. כי הדברים האלה צוה להכריז ושלח בין העובדי כוכבים ולזה אמר מי הנמצא בכס מעם ה' יהיה ה' עמו ובעזרתו ויעל וגו' ר"ל הרשות נתון ממני לעלות. הוא האלהים. פירש לומר שאלהי ישראל הוא האלהים השוכן בירושלים : (מצודת דוד)

יד וְכָל-הַנְּשֹׂאֵר בְּכָל-הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גָר-שָׁם יֵנֶשְׂאוּהוּ
אֲנִישֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְרִכּוּשׁ וּבְבִהְמָה עִם-הַנְּזָרָה
לְבַיִת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

רס"י וכל הנשאר. וכל יהודי הנשאר במקומו שלא יוכל לעלות מחמת
שאין לו ממון : ינשארו. מזה אני לאנשי מקומו שיעניקוהו וינשארו
בכסף וזזהב ורכוש ובהמות למען יוכל לעלות לירושלים עם הנדבה אשר
יתנדבו אנשי מקומו לצנין הבית שאף האומות יש בהם אשר היו מתנדבים
נדבה לצנין הבית : לבית האלהים אשר בירושלים. מן זה אמר כורס עד
כאן הכרזת הכרוז ופליחות אגרת המכתב : (רס"י)

מצודת דוד וכל הנשאר. ר"ל וכל אשר בע"כ ישאר במקומו כי דל הוא ואין
ידו משגת לעלות : מכל המקומות. ר"ל מצוה אני אשר כל המקומות
אשר דל כזה גר שם שאנשי מקום כ"א ירוממו אותו במתן כסף וכו' ללכת
לירושלים : עם הנדבה. ר"ל הנדבה ההיא תהיה מלבד הנדבה אשר יתנו
לבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וברכוש. כן יקרא כל שוה כסף כמו ואת כל רכושו (בראשית
יד) : (מצודת ציון)

רלב"ג וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם וגו'. ר"ל שאשר
ישאר מישראל מכל המקומות אשר גר שם העולה לירושלים לבנות את
בית ה' ינשאו כל אחד מהעולים אשר ממקומם ושיתנו להם כסף וזהב
ורכוש ובהמה לתת לעולים לעזרם מלבד מה שיתנדבו אנשי המקום לבית
האלהים אשר בירושלים : (רלב"ג)

נה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלוים
לכל העיר האלהים את-רוזו לעלות לבנות את-בית יהודה
אשר בירושלם:

רס"י ליהודה ובנימין. אותן ראשי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה
ובנימין : לכל העיר. עם כל אות' שהעיר ה' רוחו לעלות ולבנות הבית
עלו לירושלים לבנות הבית : (רס"י)

מצודת דוד ליהודה. אשר ליהודה : לכל העיר. את כל אשר העיר האלהים

וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ראשי האבות. ראשי המשפחות : **לכל העיר.** את כל העיר הלמ"ד במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ו) : **רוחו.** רצונו : (מצודת ציון)

וְכָל-סְבִיבוֹתֵיהֶם וְזִזְקוֹ בְיַד יְהוָה בְּכָל-כֶּסֶף בְּזָהָב בְּרֶכֶשׁ וּבְבִהְמָה וּבַמְעֻדָּוֹת לְבָד עַל-כָּל-הַתְנַזָּהּ: (ס)

רס"י וכל סביבותיהם. וכל העמים שהיו שכניהם של ישראל סייעו והחזיקו ידי היהודים בזהב וכסף ומתנות הללו למען יוכלו לעלות לירושלים : **לכד על כל התנזב.** כל זאת היו עושים שכני היהודים לכד מה שהם מתנזבים בעלמם לבנין הבית : (רס"י)

מצודת דוד וכל סביבותיהם. כל העובדי כוכבים אשר סביבותיהם חזקו בידי העולים בתת להם די ספוקם כלי כסף וכו' : **לבד.** חוץ מאשר כל התנדב מה מהם לבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובמגדנות. המלה ההיא יורה על דבר המעולה בין בפירות בין במלבושים בין בכלים וכן ומגדנות לחזקיה (דה"ב ל"ב) : **לבד על.** הוא כפול לתוספי ביאור וכן הרק אך במשה (במדב' יב) : (מצודת ציון)

רלב"ג ובמגדנות. הם דברים משובחים בגדים או פירות או אבן יקרה : (רלב"ג)

וְהַמֶּלֶךְ כֹּוֹרֵשׁ הוֹצִיא אֶת-כָּל-בֵּית-יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַם וַיִּתְּנֵם בְּבַיִת אֱלֹהֵיו:

רס"י ויתנם בבית אלהיו. אשר נתנם נבוכדנצר בבית עבודת כוכבים שלו : (רס"י)

מצודת דוד הוציא. מאוצר בית העבודת כוכבים אשר נתנם שם נ"נ כמ"ש בדניאל : (מצודת דוד)

וַיִּוֹצֵאֵם כֹּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל-יַד מְתַרְדַּת הַגְּזָר וַיִּסְפְּרֵם

לְשֵׁבֶצֶר

הַנְּשִׂיא

לִיהוּדָה:

רס"י על יד מתרדת הגזבר. כך שמו של גזבר אשר לכורס וואו כורס להוליאס : ויספרס. הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לשבצר למען ישאם ויוליכם לירושלים ואמרו רבותינו הוא שבצר הוא דניאל ולמה נקרא שמו שבצר שעמד בשש צרות : הנשיא ליהודה. הוא הנשיא אשר לשבצו יהודה (רס"י) :

מצודת דוד על יד. הוציאם בפקודת המלך : ויספרס. מסרם במספר לשבצר והוא זרובבל וכן היה נקרא בל' פרס, ורז"ל אמרו שהוא דניאל ונקרא כן על שעמד בשש צרות : (מצודת דוד)

מצודת ציון על יד. ביד על במקום בי"ת וכן על צבאותם (שמות יב) ורבים כמוהו : הגזבר. הפקיד : (מצודת ציון)

רלב"ג הגזבר. הממונה על שמירת כלי בית ה' : ויספרס. הוא מענין מנין. והנה שבצר הוא זרובבל אך קראוהו ככה בלשון פרטי או בלשון כשדים ולזה אמר אחר זה אשר באו עם זרובבל : (רלב"ג)

[ט] וְאֶלֶּה בְּמִסְפָּרֵם אֲגָרְטָלִי זֶה־בְּשֵׁלְשִׁים אֲגָרְטָלִי-כֶסֶף אֶלֶּף בְּזֹזְלָפִים תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים: (ס)

רס"י מספרם. של כלי בית ה' : אגרטלי. מיני כלים הם : מחלפים. הם סכינים והוא ל' בית החלפות שעל כן שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקרא' לשכת בית החלפות : (רס"י)

מצודת ציון אגרטלי. שם כלי ינתן בו המים לנטילת הידים : מחלפים. סכינים והוא מל' כליל יחלוף (ישעיה ב) ע"ש שבהם שוחטים ומחליפים מחיים למיתה ועש"ז קראו חז"ל לצדדי האולם מזה ומזה בית החליפות (מדות פ"ד) כי שם גנזו הכהנים סכיניהם : (מצודת ציון)

רלב"ג אגרטלי. הם כלים ליטול ידים : מחלפים. כלים כורתים והם הסכינים ומה שידמה להם : (רלב"ג)

[י] כְּפֹרֵי זֶה־בְּשֵׁלְשִׁים (ס) כְּפֹרֵי כֶסֶף בְּשֵׁנִים אַרְבַּע בְּמֵאוֹת

וְעִשְׂרֵה כָּלִים אֲזִזִּים אֶלְפִי: (ס)

רש"י כפורי. מזרקים ונקראו כפורי מל' קנוח כמו דכפר ידיה בגלימא לחזריה על פס שהמקבל דם במזרק הי' מקנח נלואות הדם שנתזו על ידו בשפת המזרק : משנים. שניים כלים אחרים של מין אחר : (רש"י)

מצודת ציון כפורי. מזרקות וע"ש שהכהן הוורק היה מקנח אצבעו מן הדם בשפת המזרק לזה קרוי כפור שהוא ענין קנוח ובדרז"ל ובעי לכפורי ידיה (גיטין נו) : משנים. מל' שניים ור"ל כפולים הראוי להשתמש בהן בשתי עבריהן : (מצודת ציון)

רלב"ג כפורי זהב. מזרקי זהב : כפורי כסף משנים. מזרקי כסף שנים : (רלב"ג)

[יא] כָּל-כָּלִים לְזָהָב וְלַכֶּסֶף זֹמַנְשֵׁת אֶלְפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת הַכֹּל הַעֲלָה שִׁשְׁבָּצִיר עִם הָעֲלוֹת הַגּוֹלָה בַּבָּבֶל לִירוּשָׁלַם: (פ)

רש"י כל כלים. עתה כולל השבון המנווין ושאין מנווין כולן במניין אחד אבל החשבון הוא מונה : העלות. לשון (יפעל) : (רש"י)

מצודת דוד לזהב ולכסף. בין של זהב בין של כסף : חמשת אלפים וכו'. כמספר הזה היו כל הכלים הקטנים עם הגדולים ולמעלה לא מנה כ"א הגדולים והחשובים : עם העלות. העלם יחד עם העלאת בני הגולה : (מצודת דוד)

עזרא פרק-ב

[א] וְאָלָהּ | בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֲלִים מִשְׁבֵּי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הָעֲלָה (נְבוּכַדְנֶצַּר) נְבוּכַדְנֶצַּר בֶּן-בְּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וַיהוָה אֱלֹהֵי אִישׁ לְעִירוֹ:

רס"י ואלה בני המדינה. אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ ישראל העולים עתה מן השבי אשר בגולה לירושלים : וישבו. ועתה חזרו לירושלים : ויהודה. ובני יהודה חזרו כל א' וא' לעירו : (רס"י)

מצודת דוד בני המדינה. בני מדינת אי"י העולים עתה ממה שהיו בשבי הגולה וכו'. וישבו. עתה שבו כ"א לעירו אשר הגלה ממנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון . : (מצודת ציון)

[ב] אֲשֶׁר-בָּאוּ עִם-זְרַבְבָּדֶל יְשׁוּעָה נְזֻמְיָה שְׂרָיָה רַעְלָיָה מְרֹדַכִּי בְלִשְׁטָן מִסַּפֵּר בְּגָוֵי רְזוּזוֹם בַּעֲגָה מִסַּפֵּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל: (ס)

רס"י אשר באו בני המדינה הללו בתחילה כאשר גלו מארץ ישראל לבבל עם זרובבל וגו' : מספר. הראשון פ"א קמוכה בגדול וקס אדם הוא מספר השני פ"א פתוחה ודבוק הוא : אנשי עם ישראל. הללו בני אדם גדולים וחשובים היו והאחרים היו מקוים אחריהם ועל כן מנאום אחריהם לבד : (רס"י)

מצודת דוד אשר באו. עתה באו למקומם עם זרובבל וכו' : ישוע. הוא יהושע כ"ג : מרדכי בלשן. הוא שם אחד והוא דוד לאסתר המלכה ונקרא בלשן על שידע בשבעים לשון כן ארז"ל : מספר. הראשון הוא שם איש : מספר אנשי. זהו מספר של החשובי וכן כל איש ואנשי שבמקרי : (מצודת דוד)

רלב"ג ישוע. הוא יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול : נחמיה. הוא נחמיה התרשתיא : מרדכי. הוא אשר היה יושב בשער המלך בימי המלך אחשורוש. ואל תתמה איך יצא מירושלים אחר שנכנס שם כי מפני השטנה שכתבו אחשורוש ושאר מלכי פרס להשבית המלאכה הוצרכו לצאת משם להשתדל בכל עז בהשלמת הבנין אחר שימצאו חן בעיני מלכי פרס : אנשי עם ישראל. ר"ל ראשי עם ישראל. והנה מנה כמה עלו מכל מקום ומקום ומכל משפחה ומשפחה וגם מנה הנתנינים שהיו מהגבעונים וקראם נתנינים כי נתנם דוד לעבודת בית ה' לחצוב אבנים ולכרות עצים ומה שידמה לזה. ומנה עמהם בני עבדי שלמה כי גם הם משבעה עממים כמו שזכר בסי' מלכים (א' ט' כ'. ס"ס) : (רלב"ג)

[ג] בְּנֵי פְרָעֵשׁ אֲלֻפִּים מֵאָה שְׁבַעִים וּשְׁנָיִם: (ס)

רפ"י בני פרעוש וגו'. יס זהם צפרקה סמזכיר סם חציהם על סם בני המספחה ויס מהם סמזכירם על סם מקומם לומר בני מקום פלוני : (רפ"י)

מצודת דוד בני פרעוש וכו'. יש מהם מזכיר ע"ש אב המשפחה ויש מהם מזכיר ע"ש עירם : (מצודת דוד)

יד בְּנֵי שִׁפְטִיָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים וּשְׁנָיִם: (ס) **יה** בְּנֵי אֲרוֹז שִׁבְעַת מֵאוֹת זָוַמְשָׁה וְשִׁבְעִים: (ס) **יז** בְּנֵי-פְּוֹזַת מוֹאֵב לְבְנֵי יִשׁוּעַ יוֹאֵב אֲלָפִים שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁנָיִם עֶשְׂרִי: (ס)

מצודת דוד פחת מואב. המושל במואב : לבני ישוע יואב. ר"ל מן בני ישוע ומן בני יואב שהיו בני פחת מואב מספרם היו אלפים וכו' : (מצודת דוד)

יח בְּנֵי עֵינָם אֲלָף מֵאוֹתִים זָוַמְשִׁים וְאַרְבָּעָה: (ס) **יט** בְּנֵי זְהוּא תִשְׁעַת מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְזָוַמְשָׁה: (ס) **יט** בְּנֵי זָכִי שִׁבְעַת מֵאוֹת וּשְׁנָיִם: (ס) **יז** בְּנֵי שִׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם: (ס) **יא** בְּנֵי בְּבִי שִׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **יב** בְּנֵי עֲזֹדָה אֲלָף מֵאוֹתִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם: (ס) **יג** בְּנֵי אֲדָנִיקָם שִׁשׁ מֵאוֹת שְׁנָיִם וּשְׁנָה: (ס) **יד** בְּנֵי בְּגוֹי אֲלָפִים זָוַמְשִׁים וּשְׁנָה: (ס) **טו** בְּנֵי עֲדִין אַרְבַּעַת מֵאוֹת זָוַמְשִׁים וְאַרְבָּעָה: (ס) **טז** בְּנֵי-אֶטֶר לְיוֹזֶזְקִיָּה תִשְׁעִים וּשְׁמֹנֶה: (ס)

מצודת דוד בני אטר ליחזקיה. נתן סימן על אטר לומר שהיה מזרע יחזקיה או ר"ל עם הבנים של יחזקיה : (מצודת דוד)

יז בְּנֵי בְּצִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **יח** בְּנֵי יוֹרָה מֵאָה וּשְׁנָיִם עֶשְׂרִי: (ס) **יט** בְּנֵי זֹנִשָׁם מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **כ** בְּנֵי גְבַר תִּשְׁעִים וְזָוַמְשָׁה: (ס) **כא** בְּנֵי בֵית-לָזוּם מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **כב** אֲנָשֵׁי גְטָפָה זָוַמְשִׁים וּשְׁנָה: (ס)

[כג] אֲנֵשֵׁי עֲנֹתוֹת בַּמָּה עֲשָׂרִים וּשְׁבַע־נָה: (ס) **[כד]** בְּנֵי עֲבֹתוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁנָיִם: (ס) **[כה]** בְּנֵי קָרִית עָרִים כְּפִירָה וּבְאֵרוֹת שְׁבַע בַּמֹּת וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס)

מצודת דוד קרית ערים. הוא קרית יערים הנזכר ביהושע : שבע מאות. ר"ל בני כל שלשה המקומות היו שבע מאות וכו' : (מצודת דוד)

[כו] בְּנֵי הָרְמָה וְגַבַּע שֵׁשׁ בַּמֹּת עֲשָׂרִים וְאַזְזָד: (ס) **[כז]** אֲנֵשֵׁי מִכְמֹס בַּמָּה עֲשָׂרִים וּשְׁנָיִם: (ס) **[כח]** אֲנֵשֵׁי בֵּית-אֵל וְהָעִי בַּמֹּת עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **[כט]** בְּנֵי גִבּוֹ זֹבֻשִׁים וּשְׁנָיִם: (ס) **[ל]** בְּנֵי מִגְבִּישׁ בַּמָּה זֹבֻשִׁים וּשְׁלֹשָׁה: (ס) **[לא]** בְּנֵי עֵילָם אֲזֹר אֶלֶף בַּמֹּת זֹבֻשִׁים וְאַרְבָּעָה: (ס)

מצודת דוד עילם אחר. לפי שחשב למעלה בני עילם והיו כחשבון הזה לזה אמר שזהו עילם אחר והיו שוין במספר אנשיהן : (מצודת דוד)

[לב] בְּנֵי זֹרָם שְׁלֹשׁ בַּמֹּת וְעֲשָׂרִים: (ס) **[לג]** בְּנֵי-כֹד זֹדִיד וְאוֹנוֹ שְׁבַע בַּמֹּת עֲשָׂרִים וּזְבֻשָׁה: (ס) **[לד]** בְּנֵי יִרְזוֹ שְׁלֹשׁ בַּמֹּת אַרְבָּעִים וּזְבֻשָׁה: (ס) **[לה]** בְּנֵי סְנָאָה שְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וּשְׁשֵׁ בַּמֹּת וּשְׁלֹשִׁים: (ס) **[לו]** הַכֹּהֲנִים בְּנֵי יִדְעִיָה לְבֵית יִשׁוּעַ תְּשַׁע בַּמֹּת שְׁבַעִים וּשְׁלֹשָׁה: (ס)

כ"י הכהנים בני ידעיה. עד עתה מנה בני יהודה וזנימן ומעכסיו הוא מונה והולך הכהנים והלויים כמו שנאמר למעלה ויקומו ראשי האבות ליהודה וזנימן והכהנים והלויים וגו' : (כ"י)

מצודת דוד הכהנים. ר"ל וזהו מספר הכהנים : בני ידעיה לבית ישוע. נתן סימן על ידעיה לומר שהיה מיוחס לבית ישוע ומזרעו היה : (מצודת דוד)

[לז] בְּנֵי אֶמֶר אֶלֶף זֹבֻשִׁים וּשְׁנָיִם: (ס) **[לח]** בְּנֵי פִשְׁזוֹר אֶלֶף

מֵאֲתָיִם אֲרַבְעִים וְשִׁבְעָה: (ס) לט בְּנֵי זָרִים אֶלֶף וְשִׁבְעָה
עָשָׂר:
(ס)

מצודת דוד בני חרם. לא זהו הנזכר למעלה, או יתכן אשר למעלה חשב
הישראלים מחרם וכאן חשב הכהנים מחרם : (מצודת דוד)

מ הַלְלוּם בְּנֵי-יֵשׁוּעַ וְקִדְמִיָּאל לְבְנֵי הַדְּוִיָּה שִׁבְעִים וָאֲרַבְעָה:
(ס)

מצודת דוד לבני הודויה. נתן סימן על ישוע וקדמיאל לומר שהיו מבני
הודויה : (מצודת דוד)

מא הַמְשַׁרְרִים בְּנֵי אֶסָף בִּמְאָה עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה: (פ)

רפ"י המשוררים. הלויים שהיו משוררים וכן השוערים הם הלויים שהיו
שוערים משערי בית המקדש : (רפ"י)

מב בְּנֵי הַשְּׂעָרִים בְּנֵי-שֵׁלֹום בְּנֵי-אֶטָר בְּנֵי-טַלְמוּן בְּנֵי-עֶקֶב
בְּנֵי זֹזְטִיטָא בְּנֵי עֲבִי הַכֹּל בִּמְאָה עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה: (פ)

מצודת דוד השוערים. שהיו שומרים שערי המקדש עד לא גלו והם היו בני
שלום וכו' : (מצודת דוד)

מג הַנְּתִינִים (ס) בְּנֵי צִיזָא (ס) בְּנֵי זִישׁוּפָא (ס) בְּנֵי טַבְעֹות: (ס)

רפ"י הנתינים. עכשיו הוא מונה אותם נתינים שהיו חוטבי עצים וסואצי
מיס לעדה ומסם היתה יולחת פרנסתם : (רפ"י)

מצודת דוד הנתינים. הם הגבעונים ונקראו נתינים ע"ש שנאמר במ ויתנם
יהושע חוטבי עצים וגוי' (יהושע ט) : (מצודת דוד)

[מד] בְּנֵי יֶרֶס (ס) בְּנֵי סִיעָהָא (ס) בְּנֵי פְרוּזָן: (ס) **[מה]** בְּנֵי לְבָנָה
 (ס) בְּנֵי זִזְגָבָה (ס) בְּנֵי עֵקֹב: (ס) **[מו]** בְּנֵי זִזְגָב (ס) בְּנֵי (שְׂמֹכִי)
 (ס) שְׁלֹמִי (ס) בְּנֵי זִזְזָן: (ס) **[מז]** בְּנֵי גְהָל (ס) בְּנֵי גְזֹזֵר (ס) בְּנֵי
 רֵאִיה: (ס) **[מח]** בְּנֵי רֵצִין (ס) בְּנֵי נְקוּדָא (ס) בְּנֵי גָאָם: (ס) **[מט]** בְּנֵי
 עֲזָא (ס) בְּנֵי פְסוּזוּ (ס) בְּנֵי בְּסִי: (ס) **[נ]** בְּנֵי אֶסְנָה (ס) בְּנֵי
 (מַעֲלִיָּים) (ס) בְּנֵי מְעוּזִים (ס) בְּנֵי (נְפִיסִים) נְפִוּסִים: (ס) **[נא]** בְּנֵי
 בְּקָבוּק (ס) בְּנֵי זִזְקוּפָא (ס) בְּנֵי זִזְרוּזֹר: (ס) **[נב]** בְּנֵי בְּעֻלֹת (ס)
 בְּנֵי מוּזִירָא (ס) בְּנֵי זִזְרֵשָׁא: (ס) **[נג]** בְּנֵי בְּרִקוּס (ס) בְּנֵי סִיסְרָא
 (ס) בְּנֵי תַמוּז: (ס) **[נד]** בְּנֵי גְצִיזוּ (ס) בְּנֵי זִזְטִיפָא: (ס) **[נה]** בְּנֵי
 עֲבָדֵי שְׁלֹמָה (ס) בְּנֵי סְטִי (ס) בְּנֵי הַסְפָּרַת (ס) בְּנֵי פְרוּדָא: (ס)

מצודת דוד **בני עבדי שלמה.** והם היו בני סטי וכו' : (מצודת דוד)

[נו] בְּנֵי יַעֲלָה (ס) בְּנֵי דְרִקוּן (ס) בְּנֵי גְהָל: (ס) **[נז]** בְּנֵי שְׁפֹטִיָּה
 (ס) בְּנֵי זִזְטִיל (ס) בְּנֵי פְכָרַת הַצְּבִיִּים (ס) בְּנֵי אָמִי: **[נח]** כָּל-
 הַתְּתִיזִים וּבְנֵי עֲבָדֵי שְׁלֹמָה שְׁלֹשׁ בִּמְאוֹת תְּשַׁעִּים וּשְׁנָיִם: (ס)

רס"י ובני עבדי שלמה. עבדים היו לשלמה המלך והללו בניו היו מצני
צניהם : (רס"י)

[נט] וְאֵלֶּה הָעֹלִים מִתַּל מִלְחָמָה וְזִזְרֵשָׁא כְּרוּב אֶהָן אֲמִר וְלֹא
 יִכְלוּ לְהַגִּיד בֵּית-אֲבוֹתָם וְזִזְרֵשָׁא אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם:

רס"י ואלה העולים מתל מלח וגו'. ואי זה מעשה הגיע להם ולא יוכלו
 להגיד וגו' : וזרעם. של אבותם לפי שאבדו יחוס שלהם ולא ידעו אם
 מישראל הם : (רס"י)

מצודת דוד ואלה. הנזכרים למטה בני דליה וכו' הם היו העולים מתל מלח
 וכו' ושמות מקומות הן בבבל : ולא יכלו להגיד. כי לא ידעו מבני מי הם
בית אבותם וזרעם. היא היא כי זרעם ר"ל הזרע מי יצאו והוא כפל ענין

בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (מצודת דוד)

רלב"ג ואלה העולים מתל מלח וגו'. זכר שמאלו המקומות יצאו ישראלים וכהנים ולא יכלו להגיד בית אבותם ומשפחתם כי התערבו בגוים ונקראו על שמם : (רלב"ג)

[ס] בְּנֵי-רְכִלִּיהַ בְּנֵי-טֹבְיָהַ בְּנֵי זְקוּרָא עֵשׂ מֵאוֹת זֹמְשִׁים וּשְׁנָיִם: (ס)

רפ"י בני לזיה וגו'. גם הם בכלל אלה העולים מתל מלח : (רפ"י)

[סא] וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי זֹבְיָהַ בְּנֵי הַקּוּץ בְּנֵי בְרוּזִי אֲשֶׁר לְקָז מִבְּנוֹת בְּרוּזִי הַגְּלָעָדִי אִשָּׁה וַיִּקְרָא עַל-שָׁמַם:

רפ"י אשר לקח. כל אחד מצני ברזילי הלגעי לקח אשה : ויקרא על שם. והיה נקרא שמו של ברזילי על שם לפי שהם לקחו מצנותיו : (רפ"י)

מצודת דוד ומבני הכהנים. והם בני חביה וגו' : אשר לקח. הוא חוזר על בני ברזילי לומר שאביהם לקח אחת מבנות ברזילי לאשה ולזה היה נקרא עליהם שם ברזילי לומר עליהם בני ברזילי : (מצודת דוד)

[סב] אֵלֶּה בְּקִשּׁוֹ כְּתָבְךָ הַמִּתְיֹזְשִׁים וְלֹא נִמְצְאוּ וַיִּגְאָלוּ מִן-הַכֹּהֲנִים: (סב)

רפ"י אלה. כהנים הללו המתיחסים שהיה להם להתיחס באותו כתב ולא נמלא כתב יחוסן : ויגאלו. שהיו מגואלים ומגועלים שלא יעבדו עוד עם שאר הכהנים בעבור שלא נמלא כתב יחוסן : (רפ"י)

מצודת דוד אלה. הכהנים האלה : כתבם. דבר כתוב מהם : המתיחשים. אשר יסופר בו סדר הדורות : ולא נמצאו. בספר היחוס לא נמצאו אלה כתובים וזכורים : ויגאלו. ולכן נמאסו מן הכהונה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המתיחשים. ענין יחוס הוא הודעת סדר הדורות מן

המשפחות ממי יצאו ומי אביהם : **ויגואלו**. ענין טנוף ונמאס כמו לחם מגואל (מלאכי א) : (מצודת ציון)

רלב"ג אלה בקשו כתבם המתיחשים. בהם לכהונה : ולא נמצאו. לכהנים כתובים ועדויות יתבאר בהם באור שלם שהם כהנים כשרים ולזאת הסבה נתרחקו מן הכהונה ר"ל שלא הורשו לקרב אל המזבח ואמר נחמיה התרשתא להם שלא יאכלו מקדשי הקדשים עד שיעמוד הכהן וישאל באורים ותומים אם הם כהנים כשרים אם לא. ואמנם לא מנע אותם מלאכל קדש כי כבר החזיקו לאכלו קודם זה ובמה שהחזקו בו הורשו לא במה שהוא למעלה ממנו בקדושה. וראוי שתדע כי לא זכר כל הפרטים כמו שלא זכר כל הפרטים בכלי בית המקדש. וזה שכבר תמצא שלא יגיע מספר כל אלו הפרטים למספר כל הקהל שזכר אך הוא פחות מזה הרבה ולזה ידמה שכבר באו עמהם אחרים זולת אלו : (רלב"ג)

[סג] ויאמר התרשתא להם אשר לא-יאכלו מקדשי הקדשים עד עמוד כהן לאורים ולתבנים:

רפ"י התרשתא. הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רבותינו שנקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך של עכו"ם על אשר היה משקה למלך : מקדש הקדשים. חטאות ואשמות כשאר כהנים : עד עמד כהן וגו'. כהן האומר לחבירו עד ימות המשיח לא יעלה דבר זה ואינו יכול לפתור עד עמוד כהן לאורים ותומים צבית שני לפי שמצינו צפ"א של יומא שהיה צבית שני חסר מאורי ותומים : (רפ"י)

מצודת דוד התרשתא. הוא נחמיה בן חכליה וכן נאמר ויאמר נחמיה הוא התרשתא (נחמיה ח) וארז"ל לפי שהיה משקה למלך והתירו לו חכמים לשתות יין נסך לכן נקרא התרשתא והיא מלה מורכבת התר שתא : אשר לא יאכלו. ר"ל משפטם היא אשר לא יאכלו מקדש הקדשים וארז"ל זו היא תרומה וקדשי המזבח : לאורים ולתומים. לשאול בהם אם הם כהנים כשרי וכאומר עד שיבוא המשיח וישאלו אז באורים ותומים כי בבית השני לא היו האורים ותומים לשאול בהם : (מצודת דוד)

[סד] כל-הקהל פאזור ארבע רבוא אלפים שלש-מאות עשרים:

רפ"י כל הקהל כאחד. כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והלויים והנתינים

היה זהם חשבון זה וזני ישראל המנויים למעלה הם של שבט יהודה וזנימין ואותם אשר נחסרו מחשבון זה שלא תמצאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן מפורש בקדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו' וזפרטן אינן אלא שלשים אלף י"ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים : (רס"ו)

מצודת דוד כל הקהל כאחד. כולם יחד הישראלים והכהנים הלויים והנתינים בני עבדי שלמה : **ארבע רבוא וגו'**. ובפרטן לא יעלו אף למספר שלשה רבוא אבל לא חשב בפרטן כ"א הישראלים מבני יהודה ובנימין ועם מהם שעלו מיתר השבטים היו כחשבון הזה וכן מפורש בס"ע : (מצודת דוד)

מצודת ציון **רבוא**. הוא עשרת אלפים : (מצודת ציון)

[סה] מְלִבְד עֲבָדֵיהֶם וְאִמְהוּתֵיהֶם אֵלֶּה שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם מִשְׁרָרִים וּמִשְׁרָרוֹת מֵאֲתָיִם :

רס"י מלכד עבדיהם ואמהותיהם. שלא היו בכלל הקהל : ולהם משוררים ומשוררות מאתים. לפי שהיו עולים בשמחה מצבל לא"י היו רכיכים למשוררים ומשוררות כדי שיהו מטיילות זהם ברוב שמחתם : (רס"י)

מצודת דוד מלבד. החשבון הזה הוא מלבד עבדיהם ואמהותיהם של אלה הנזכרים והיו שבעת אלפים וכו' : **משוררים ומשוררות**. זכרים ונקבות לשורר בדרך כי עלו בשמחה ובטיול : (מצודת דוד)

[סו] סוּסֵיהֶם שִׁבְעַת מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פָּרָדֵיהֶם מֵאֲתָיִם אַרְבָּעִים וְזֹבֵמִשָּׁה :

מצודת ציון **פרדיהם**. הם הבאים מן הסוס והחמור : (מצודת ציון)

[סז] גְּמֻלֵיהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְזֹבֵמִשָּׁה וְזֹמְרִים שִׁשָּׁה אֲלָפִים שִׁבְעַת מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים : (פ) **[תס]** וּמִרְאֵשֵׁי הָאֲבוֹת בָּבוֹאֵם לְבַיִת יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם הִתְנַדְּבוּ לְבַיִת הָאֱלֹהִים לְהַעֲבִידוֹ

על-מכונו:

רש"י התנדבו. היו מתנדבין לבניין הבית : (רש"י)

מצודת דוד ומראשי. מקצת מראשי האבות : לבית ה'. ר"ל למקום בית ה' כי עדיין לא בנו הבית : לבית האלהים. וחוזר ומפרש : להעמידו וגו'. ר"ל להעמיד הבית על כנו ובסיסו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכונו. מלי כן ובסיס : (מצודת ציון)

[טט] כְּכֹזֶם זָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דְּרַכְמוֹנִים יֵשֵׁ רַבָּאוֹת וְאַלְף (ס) וְכֶסֶף בָּנִים זְזַמִּישֵׁת אֲלָפִים וְכַתְנֹת כְּהֲנִים בַּמָּאָה: (ס)

רש"י ככחם. כפי כחם וממונס : דרכמונים. שם מטבע של זהב : וכתנות כהנים. לשרת זהם : (רש"י)

מצודת דוד ככחם. כ"א התנדב כפי כח עשרו : לאוצר המלאכה. אל המקום שאצרו שם הזהב והכסף למלאכת הבנין : וכתנות כהנים. שילבשו אותם הכהנים בשעת העבודה : (מצודת דוד)

מצודת ציון דרכמונים. שם מטבע ידוע אצלם : מנים. שם משקל ליטרא : (מצודת ציון)

רלב"ג דרכמונים. יתכן שהיה מטבע משקלו דרכמון והוא לפי מה שאחשוב דינר זהב : מנים. משקל המנה ששים שקלים : (רלב"ג)

[ע] וַיֵּשְׁבוּ הַכְּהֹנִים וְהַלְוִיִּם וּבְנֵי-הָעָם וְהַמְּשֻׁרְרִים וְהַשְּׂוֹעֲרִים וְהַנְּתִינִים בְּעָרֵיהֶם וְכָל-יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם: (ס)

מצודת דוד ומן העם. מבני יהודה ובנימין : בעריהם. אשר היו ערי נחלתם עד שלא גלו : וכל ישראל. הם העולים מיתר השבטים : (מצודת דוד)

[א] וַיָּגַע הַזִּזְדָּשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרִים (ס) וַיֵּאָסְפוּ הָעָם
בְּאִישׁ אֶזְרָד אֶל יְרוּשָׁלַם: (ס)

רש"י ויגע. כמו והגיע. החדש השביעי. הוא חדש תשרי וזני ישראל אשר
היו צערים מה עשו ויאספו כולם כאחד לירושלים : (רש"י)

מצודת דוד בערים. היו בערי נחלתם : כאיש אחד. ר"ל חיש מהר כביאת
איש אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויגע. כמו והגיע : (מצודת ציון)

[ב] וַיִּקְרָם יִשׁוּעַ בֶּן-יֹצְדָק וְאַזְזִי הַכְּהֹנִים וְזַרְבָּבֶל בֶּן-
שְׂאֻלְתַּיִל וְאַזְזִי וַיִּבְנוּ אֶת-מִזְבֵּחַ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת עָלָיו
עֹלוֹת כְּכָתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ-הָאֱלֹהִים:

מצודת דוד בן שאולתיל. בן בנו היה כמ"ש (בד"ה) : להעלות עליו עולות
ככתוב וגו'. המה עולות התמיד : (מצודת דוד)

רלב"ג ויבנו את מזבח אלהי ישראל וגו'. למדנו מזה שמקריבין על
המזבח אע"פ שאין בית כי כבר אמר אחר זה (לקמן ז') והיכל ה' לא יוסד.
גם למדנו מזה שאר הדברים הדומים לזה והוא שאוכלים קדשי קדשים
לפנים מן הקלעים אע"פ שאין קלעים ; (ד) ועולת יום ביום במספר וגו'.
ר"ל כל העולות שהיו מקריבין יום ביום בחג הסכות : (רלב"ג)

[ג] וַיִּכְיֶנוּ הַמִּזְבֵּחַ עַל-מְכוֹנֹתָיו כִּי בְּאִמָּה עָלִיָּהֶם מַעֲבָדֵי
הָאֲרָצוֹת (ויעל) וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה עֹלוֹת לְבָקָר וְלָעֶרֶב:

רש"י ויכינו המזבח על מכונותיו. כדי להקריב עליו קרצנות שהרי היו
יראים מעמי הארצות שלא יקנתרום ושלא ילשינום למלך וזנו המזבח
לעלות עליו עולות למען ישמעו ויזינו העמים דבר אשר עשהו ע"פ
המלך ועל כן ימנעו מלקנתרם לזנייני הבית : לבקר ולערב. תמיד של שחר

ותמיד של בין הערבים : (כ"ז)

מצודת דוד כי באימה. כי בעבור האימה והפחד שהיה עליהם מעמי הארצות מהרו בבנין המזבח להקריב בו לה' ולשאל מעמו העזר בעת הבאת הקרבנות : **עולות לבקר ולערב.** הם התמידין : (מצודת דוד)

מצודת ציון מכונותיו. מל' כן ובסיס : (מצודת ציון)

[ד] וַיַּעֲשׂוּ אֶת-זֶה הַסִּכּוֹת כַּכְּתוּב וְעָלֹת יוֹם בַּיּוֹם בְּמִסְפָּר כַּמִּשְׁפָּט דְּבַר-יוֹם בַּיּוֹמוֹ:

כ"ז ועולת יום זיום במספר. קרבנות החג במספרם : (כ"ז)

מצודת דוד את הג הסוכות. ר"ל קרבנות החג : **ועולות יום וגו'.** העולות הראויות לכל יום במספר הראוי כמשפט התורה הביאו של כל יום ביומו : (מצודת דוד)

[ה] וְאַחֲרֵיכֵן עָלֹת תְּמִיד וְלוֹזֶדֶשִׁים וְלִכְל-מוֹעֲדֵי יְהוָה הַמִּקְדָּשִׁים וְלִכְל בִּמְתַנְדָּב גְּרָבָה לַיהוָה:

כ"ז ואחרי כן. ולאחר הסוכות היו מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב : ולחדשים. ולראשי חדשים היו מקריבים קרבנות של ראשי חדשים : ולכל מועדי ה'. ולשאר מועדות קרבניהם : ולכל מתנדב. ולכל אותם המתנדבים נדבותיהם היו מקבלים הכהנים אותם להקריבם ומיום אחד בתשרי התחילו להקריב קרבנות ועדיין לא נבנה יסוד הבית : (כ"ז)

מצודת דוד ואחרי כן. אחר סוכות הקריבו בו עולות תמיד בתמידות מבלי הפסק ועולות לחדשים וכו' : **ולכל מתנדב.** הקריבו לכל מי אשר התנדב קרבן : (מצודת דוד)

[ו] בַּיּוֹם אֶזְזַר לְזֶדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה וְהִיכַל יְהוָה לֹא יִסָּד:

מצודת דוד החלו. אז התחילו להעלות וכו' אבל לא הקריבו בתמידות עד אחר הסוכות : לא יסד. עדיין לא בנו היסוד : (מצודת דוד)

יז וַיִּתְּנוּ-כֶּסֶף לְזוֹצְבִים וְלוֹזְרֵשִׁים וּמֵאֵכָל וּמִשִּׁתָּה וְשִׁמּוֹן לְצֹרְזִים וְלְצָרִים לְהָבִיא עֲצֵי אֲרָזִים מִן-הַכְּבָנוֹן אֶל-יָם יְפוֹא כְּרִשְׁיוֹן כּוֹרֵשׁ מִכָּר-פָּרֶס עֲלֵיהֶם: (פ)

רז"י לצידונים ולכורים. בני אור ואידון שהיו אומנים לבנות הבית : אל ים יפוא. דרך הים היו מביאי אותם : כרשיון. כאשר היה רשות המלך עליהם לבנות הבית, כרשיון לשון רשות מגזרת רשה שהרי מן חבה יאמר אביו ומן חבה יאמר לביו ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון מן חבה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה ענות ומן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זנה זנות נמלאו רשות ורשיון באין ויואלין מגיזרה אחת לפי שער הדקדוק ולשון א' הם, ומנחם חזרו ל' ארשת שפתינו ולא דקדק בגיזרתו ואעפ"כ שני פנים הלכו קרובים זה לזה במשמעותם : (רז"י)

מצודת דוד לחוצבים. המה כורתי האבנים ממקום מחצבם : ולחרשים. הם האומנים בוני הקיר : לצדונים ולצורים. כי יודעים המה לכרות העצים כמ"ש (במ"א) בבנין שלמה : אל ים יפוא. להשיטם עליו ולבוא לירושלים : כרשיון. כרשות כורש אשר היה עליהם לבנות את הבית : (מצודת דוד)

מצודת ציון לצדונים ולצורים. אנשי צידון וצור : כרשיון. הוא מל' רשות הידוע בדרז"ל :

רלב"ג ויתנו כסף לחוצבים ולחרשים. ר"ל לחצוב האבנים ולפסלם ולכרות העצים ולתקנם : לצדונים ולצורים. כי הם היו היותר בקיאים בזאת המלאכה כמו שנזכר בדברי שלמה : כרשיון כורש. ר"ל ברשות כורש :

יח וּבִשְׁנֵה הַשְּׁנִית לְבוֹאֵם אֶל-בֵּית הָאֱלֹהִים לְיְרוּשָׁלַם בְּזוֹדֵשׁ הַשְּׁנִי הֵזְלּוּ זָרְבָבֶל בֶּן-שִׁאֲלֵתִי אֶל וַיֵּשׁוּעַ בֶּן-יֹזָבֶדֶק וַיֵּשְׂר אֲזוּיָהֶם | הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִם וְכָל-הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲבִידוּ אֶת-הַלְוִיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּבַעֲלָה לְנַצּוֹן עַל-

מִלְאֲכַת

בֵּית-יְהוָה:

(פ)

רס"י **צַהֲדָשׁ הַשָּׁנִי**. הוּא חֲדָשׁ אֵייר : מֵהַשָּׁבִי. כָּל אוֹתָן שָׁבְאוּ מֵהַשָּׁבִי לִירוּשָׁלַיִם : וַיַּעֲמִידוּ. הַעֲמִידוּ הַלְוִיִּם הַמְשֹׁרְרִים לְנֹחַח וְלוֹמַר שִׁירָה לְפָנֵי הַבְּנוֹיִם בְּשַׁעַת בְּנִיין יְסוּד הַבַּיִת : לְנֹחַח. שָׁנֵי נֹחַחוֹת הַלְלוּ הֵם נִיחֹחֵי שִׁירָה כְּמוֹ לְמִנְחָה (בְּנִגִּינּוֹת) מִזְמוֹר לְדוֹד (תְּהִלִּים 7) : (רס"י)

מצודת דוד **בחדש השני**. הוא אייר : **החלו זרובבל וגו'.** התחילו בבנין : **לנצח.** לומר שירה ולנגן בעת הבנין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לנצח.** ענינו נצוח השיר ע"ש שדרך בעלי השיר לנצח זא"ז בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה : (מצודת ציון)

רלב"ג **ויעמידו** את הלוים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה'. ר"ל להתחזק על המלאכה כי היו יראים מעמי הארצות שישביתו מלאכתם ולזה העמידו שם את הלוים מבן עשרים שנה ומעלה גם שמו שם מנצחים על עושי המלאכה למהר המלאכה ולהתחזק עליה. והנה זכר שאחר שיסדו הבונים את היכל ה' העמידו הכהנים מלובשים בגדי כהונה בחצוצרות כי היה זה יום שמחתם והעמידו הלוים בני אסף עם מצלתים צנבא"ש בלע"ז, להלל את ה' על ידי שירי דוד מלך ישראל והלוים היו עונים בהלל ובנתינת הודאה לה' כי טוב כי לעולם חסדו והוא מזמור אחד מס' תהלים. והנה מרוב השמחה הריעו כל העם תרועה גדולה להלל ה' ית' אשר עזרם על בנית יסוד בית ה' : (רלב"ג)

[ט] **וַיַּעֲמִידוּ יְשׁוּעָה בְּנֵי וְאַזְוִי קְדָמֵי אֵל וּבְנֵי בְּנֵי יְהוּדָה כְּאַזְוִד לְנִצְחֹן עַל עֲשֵׂת הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים (ס) בְּנֵי זִנְדָּד בְּנֵיהֶם וְאַזְוִיָּהֶם**

רס"י **וַיַּעֲמִידוּ יְשׁוּעָה**. עֲמָדוּ וְאִמְרוּ שִׁירָה צִיחַד סְבִיב עוֹקֵי מִלְאֲכֵי יְסוּד הַבַּיִת :

מצודת דוד **לנצח על עושה המלאכה.** לנגוש עליהם לבל ירפו ידיהם מן המלאכה : **בני חנדד וגו'.** גם הם היו נוגשים על עושי המלאכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואחיו.** חבריו ורעיו : **לנצח.** ענינו נגישה וכפיה והיא מל' נצחון והתגברות : (מצודת ציון)

[ג] וַיִּסְדּוּ הַבָּנִים אֶת-הַיֶּכֶל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים מִלְבָּשֵׁים
בְּזֻצְצוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי-אֶסָף בְּמִצְלָתַיִם לְהַלֵּל אֶת-יְהוָה עַל-
יְדֵי הַיָּדָיִם מִלְכָּה-יִשְׂרָאֵל:

רש"י ויסדו. משקל חזק מן יסוד כמו ויסדו טירותיהם כן ויסדו מן יסד
ויסדו מן יסד, ומשמעותן ויסדו ויסדו, במשקל חזק בשתי יודי"ן אחת
פעולה וא' של יסוד ופתרון היו מייסדים מיישבים : ויסדו הזונים.
והזונים מייסדים את יסוד היכל ה', בשעה שהיו מנאחים בשירתם
והעמידו הכהנים מלוצקים בגדי כבוד וחלוצרו' בידיהם לתקוע בהם :
והלויים בני אסף. היו משוררים : במלכתים. כמו (תלים קנ) כלכלי שמע
כלי שיר הם : על ידי דוד. שהיו מנאחים ומשוררים שירות והודיות של דוד
מלך ישראל : (רש"י)

מצודת דוד מלובשים. בבגדי כבוד ובידם החצוצרות : על ידי דוד.
בההלול האמור ע"י דוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון במצלתים. עשוי הוא משני כלי נחושת להשמיע קול גדול
בהקשתן זה בזה וכן בצלצלי שמע (תהלים קו) : (מצודת ציון)

[יא] וַיַּעֲנוּ בְּהַלֵּל וּבְהוֹדוֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי-לְעוֹלָם זִסְדּוּ עַל-
יִשְׂרָאֵל וְכָל-הָעָם הִרְיָעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה בְּהַלֵּל לַיהוָה עַל
הַיָּסוֹד בֵּית-יְהוָה: (ס)

רש"י ויענו. לשון עניית זמר כמו ותען להם מרים (שמות טו) : ובהודות.
ובהודיו' : כי טוב. להודות לה' : וכל העם. שאר עם ישראל : על הוסד.
כל השמחות הללו היו עושים על צנין היסוד אשר הוסד בבית ה' : (רש"י)

מצודת דוד ויענו בהלל. הרימו קול בהלל וכו' לומר כי טוב להודות לה' כי
לעולם מושך חסדו על ישראל : על הוסד. כל השמחות הללו היו על אשר
הניחו היסוד מבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויענו. ענין הרמת קול כמו וענו הלויים וגו' קול רם (דברים כז)

[יב] וְרַבִּים בַּתְּרוּעָה וְהַלְלוּם וְרַאשֵׁי הָאֲבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ
 אֶת-הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת בְּעֵינֵיהֶם בְּכִים בְּקוֹל
 גָּדוֹל וְרַבִּים בְּתְרוּעָה בְּשִׂמְחָה לְהַרִים קוֹל:

רש"י ביסדו. ביסוד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו, כמו
 מן חדש בחדשו מן קדש בקדשו : זה הבית. כשהיו רואין בניין בית זה היו
 בוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון : ורבים. אשר לא
 לאו בניין בית ראשון היו שמחין ומריעין בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן
 שילאו מגלותן : (רש"י)

מצודת דוד את הבית הראשון. שבנה שלמה : ביסדו. בעת יסדו הבית הזה
 : בעיניהם. ר"ל והמה רואים : בוכים. היו בוכים על כי היה קטן הרבה
 מן הבית הראשון : ורבים. אשר לא ראו הבית הראשון הם היו מריעים
 בשמחה להרים קול גדול על שמחת הבנין : (מצודת דוד)

רלב"ג ביסדו זה הבית בעיניהם בוכים בקול גדול. ידמה שהיסוד הזה
 לא היה נעשה מאבנים גדולות כל כך כמו שהיה בבנין שלמה שהיו בשעור
 עשר אמות או שמנה אמות וזה כי לולא זה הנה לא היה הבדל בין יסוד
 זה הבית ליסוד הבית הראשון כי שיעור ההיכל היה מסכים לשיעורו
 הראשון : (רלב"ג)

[יג] וְאִין הָעַם מְכִירִים קוֹל תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכֵי הָעַם
 כִּי הָעַם מְרִיעִים תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד-לְמִרְזוּק:
 (פ)

רש"י ואין העם מכירים. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועה של
 שמחה מפני קול ככי העם שהרי העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה
 וקול הככי נשמע יותר ויותר עד למרחוק : (רש"י)

מצודת דוד ואין העם מכירים. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועת
 השמחה מפני קול הככי : כי העם. עם כי העם השמחים היו מריעים
 תרועה גדולה אבל קול הככי נשמע עד למרחוק ובטל קול השמחים :
 (מצודת דוד)

[א] וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבְנֵימָן כִּי-בָנִי הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

רס"י כרי יהודה וזנימין. הם העכו"ם אשר הוסיב סנחריב בא"י כמו שנאמר (מלכים ב' י"ז) ויצא מלך אשור מצבל ומכותה ומעוה ומחמת ומספרוים ויוסב אותם בערי שומרון תחת בני ישראל : (רס"י)

מצודת דוד צרי יהודה. הם העובדי כוכבים אשר הושיב מלך אשור בערי ישראל (מצודת דוד) :

מצודת ציון צרי. אויבי (מצודת ציון) :

רלב"ג צרי יהודה ובנימן. הם הכותים שהעלה סנחריב בערי שומרון : (רלב"ג)

[ב] וַיִּגְעֻּוּ אֶל-זַרְבָּדֶכַּל וְאֶל-רְאִשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נְבִנָה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נְדָרוּשׁ לְאֱלֹהֵיכֶם (וּלְא) וְלוֹ | אֲנַחְנוּ זֹבְחִים בְּיָמֵי אֶסֶר זֶדְדָן בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר הַבְּמַעֲלָה אֲתָנוּ פָּה:

רס"י ויאמרו להם נבנה עמכם. היו אומרים כך למען תחזטל מלאכת הבית על ידיהם שלא לבנות עוד : מימי אסר חדון מלך אשור. בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הוסיבם פס הרגוהו אדרמלך ושראכר בניו וימלך אסר חדון בנו תחתיו שנאמר (ישעיה ל"ז) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואלדרמלך ושראכר בניו הכוהו בחרב וגומר וימלך אסר חדון בנו תחתיו (רס"י) :

מצודת דוד נבנה עמכם. כוונתם היה להתחבר עמהם לדעת מצפוני לבבם למצוא עלילה מה להשבית את המלאכה : ולו אנחנו זובחים. כמ"ש בהם

את ה' היו יראים (מ"ב יז) : מימי אסר חדון. כי שנחרב שגלה את ישראל הומת ע"י בניו ומלך אסר חדון בנו תחתיו כמ"ש במלכים והוא הושב במקום מבבל ומכותה וכו' : (מצודת דוד)

ג וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זָרְבָבֶל וַיֵּשׁוּעַ וַיִּשְׁאָר רְאֵשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא-לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בַּיִת לְאֱלֹהֵינוּ כִּי אֲנֻזְנוּ יוֹזֵד גְּבוּהָ לִיהוָה אֲלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָזְנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ-פָּרַס:

רס"י כי אנחנו. אלא אנחנו לבדנו נבנה כי זה משמש במקום אלא : (רס"י)

מצודת דוד לא לכם ולנו. לא לשנינו יחד אנחנו ואתם לבנות הבית כי מה לכם לבנות הבית לה' רק אנחנו בני ישראל יחד נבנה הבית לה' : כאשר צונו. ר"ל אותנו צוה המלך ולא אתכם : (מצודת דוד)

רלב"ג לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו. למדנו מזה שאין מניחין למי שאינו מישראל לבנות ביהמ"ק עמנו : (רלב"ג)

ד וַיְהִי עִם-הָאָרֶץ מְרֻפִים יְדֵי עַם-יְהוּדָה (ומבבלים) וּמִבְּהֵלִים אוֹתָם לְבָנוֹת:

רס"י עם הארץ. הם כרי יהודה וזנימן : מרפים. לבטלם ממלאכתם : לבנות. כמו מלצנות, וכן עד כי חדל לספור : (רס"י)

מצודת דוד מרפים. הביאו מורך בלבבם למען ירפו ידיהם מן הבנין : ומבהלים. היו מפחידים אותם מלבנות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרפים. מלי רפיון : לבנות. כמו מלבנות : (מצודת ציון)

רלב"ג ויהי עם הארץ. הם הכותים : ומבהלים אותם לבנות. ר"ל שכבר היו מפחדים אותם על דבר הבניה : (רלב"ג)

ה וְסִכְרִים עָלֵיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר עֲצָתָם כָּל-יְמֵי כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד-מַלְכוּת דָּרְיוֹשׁ מֶלֶךְ-פָּרַס:

רס"י וסוכרים. כתיב בסמ"ך ופתרונו כאלו כתוב צשי"ן שהיו סוכרים יועלים כדי לזטל המלחכה : כל ימי. מלכות כורש ומלכות אחשורוש אשר מלך אחר כורש עד שנת שתיים לדריוש שזמלך אחר אחשורוש היתה המלחכה זטלה : (רס"י)

מצודת דוד וסוכרים. היו שוכרים יועצים בעבורם ליעץ את המלך אחר דעתם ולהפר עצת היהודים : ועד מלכות דריוש. הוא דריוש הפרסי המולך אחר אחשורוש אביו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וסוכרים. כמו ושוכרים בשין : (מצודת ציון)

רלב"ג וסוכרים עליהם יועצים. ר"ל שהיו נותנים שכר ליועצים יפרו עצתם וזה התמידו כל ימי כורש מלך פרס ועד מלכות דריוש מלך פרס שהוא בן בנו של כורש כמו שזכרנו בספר דניאל. הנה זה מה שראינו לבארו בזאת הפי שהגבלנו ביאורה בזה המקום. ואולם התועלו' המגיעים מזה הספור הם אלו. התועלת הראשון הוא להודיע קיום יעודי הנביא ישעיה שיעד כי כורש ישלח הגלות באמרו הוא יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשחד (מ"ה י"ג). ואמר עוד האומר לכורש רועי וכל חפצי ישלים וגוי' (מ"ד כ"ח). וכבר נתבאר בזה הספור שכל זה נתקיים כי לא במחיר ולא בשחד היה זה מכורש להשגיח על שיבת ירושלים ולבנותה ולבנות ביהמ"ק. והנה נוסד ההיכל בימי כורש כמו שאמר ישעיה. התועלת השני הוא להודיע שאין לסמוך על חזקת הכהנים באכילתם מקדשים קלים להאכילם מפני זה קדשי קדשים אם לא אחד הבירור שהם כהנים כשרים כשנולד בענינם ספק כמו הענין באלו שאמר להם התרשתא שלא יאכלו בקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ולתומים לפי שהיו מתיחסים לסבת מה למי שאינם כהנים. התועלת השלישי הוא להודיע שמקריבין על המזבח שבהר המוריה אע"פ שאין בית ולזה ספר שכבר בנו המזבח והקריבו עליו עולות ואע"פ שהיכל ה' לא יוסד. ומזה המקום נתבאר שאוכלים קדשי קדשים לפני מן הקלעים אע"פ שאין קלעים ואוכלים קדשים בירושלים אע"פ שאין חומה כי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא נתבאר בזה בשני משבועות (דף י"ג). התועלת הרביעי הוא להודיע שהוא ראוי להלל ה' ית' ולתת לו תודה על כל הטובה ולזה ספר שאחר שיסדו הבונים את ההיכל הללו ה' ית' ונתנו לו תודה. התועלת החמישי הוא להודיע שאין מניחין הגוים לבנות בית המקדש עמנו ואע"פ שכבר נקבל מהם עולה כמו שנתבאר בפרשת ויקרא (בפי המחבר) ולזה ספר שכבר אמרו זרובבל וחבריו אל השומרונים. לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו : (רלב"ג)

111 ובמלכות אֲחַשְׁוֹרֹשׁ בְּתַזְזֻלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שְׁטָנָה עַל-

יְשָׁבִי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם : (ס)

רס"י וּבְמַלְכוּת אַחְשׁוּרוֹשׁ. שְׁמֶלֶךְ אַחַר כּוֹרֵשׁ הוּא אַחְשׁוּרוֹשׁ שְׁלֵקַח אֶסְתֵר : כְּתָבוּ שְׁטֵנָה. שָׁלַח לְבָנוֹת בֵּית הַמֶּקֶדָּשׁ : עַל יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם. לְהַלְשִׁינָם וּלְקַנְתָּר' שָׁלַח יָבֵנוּ הַבַּיִת : (רס"י)

מצודת דוד **כתבו שטנה.** בדבר בנין הבית לבל יתן רשות לבנותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שטנה.** ענין קטרוג : (מצודת ציון)

רלב"ג וּבְמַלְכוּת אַחְשׁוּרוֹשׁ בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ וְגו'. עַד וְאֶקְבְּצָה מִיִּשְׂרָאֵל רְאשִׁים לְעֵלוֹת עִמִּי (לְקַמֵּן סוּף ז'). סֵפֶר כִּי בְּמַלְכוּת אַחְשׁוּרוֹשׁ אֲשֶׁר מֶלֶךְ אַחַר כּוֹרֵשׁ כְּתָבוּ שְׁטֵנָה עַל יוֹשְׁבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם לְהַשְׁבִּית מִלְּאֲכַת הַבְּנִין : (רלב"ג)

יז וּבִיּוֹמֵי אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא פְּתַב בְּשֵׁלָם בְּמִתְרָדָת טַבְּאֵל וְיִשְׂאָר (כְּנוֹתוֹ) כְּנוֹתָיו עַל- (אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא) אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרְס וּכְתַב הַנְּשִׁתָּוֹן פְּתוּב אֲרַמִּית וּבְמִתְרָגָם אֲרַמִּית: (פ)

רס"י וּבִיּוֹמֵי אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא. הוּא כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרְס מִנִּין אוֹתִיּוֹת שֶׁל כּוֹרֵשׁ עוֹלָה לְמִנִּין אוֹתִיּוֹת דְרִיוֹשׁ וְכֵן שְׁנֵינוּ בְּמַסְכַּת ר"ה הוּא כּוֹרֵשׁ הוּא דְרִיוֹשׁ הוּא אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא כּוֹרֵשׁ עַל שֵׁם שְׁמֶלֶךְ כִּשֶׁר הִיָּה אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא עַל שֵׁם הַמַּלְכוּת וּבְסֵדֶר עוֹלָם מֵאֲחֵתֵי דְרִיוֹשׁ הוּא אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא וְכֹל הַמַּלְכוּת כּוֹלָה נִקְרָאת אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא וְכו': כְּתָב בְּשֵׁלָם. כְּתָב מִכְּתָבוֹ דְּזַכְרִים שֶׁל שְׁלוֹם : מִתְרַדַּת טַבְּאֵל. שֵׁם אֲדָם הוּא מֵאֲרֵי יְהוּדָה וּבְנִימִין : וְשֵׁם כְּנוֹתָיו. חֲזַרוֹתָיו וְסִיעוֹתָיו : עַל אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא. אֵל אֲרַתְּוֹזְשֵׁשְׁתָּא : וְכְתָב הַנְּשִׁתָּוֹן. וְכְתָב הַאֲגָרַת : כְּתוּב אֲרַמִּית. בְּאוֹתִיּוֹת אֲרַמִּית : וּמִתּוֹרָגָם אֲרַמִּית. הַמְּכַתָּב הִיָּה מִפּוֹרֵשׁ בְּל' אֲרַמִּית : (רס"י)

מצודת דוד **ארתחששתא.** הוא כורש הפרסי ושם ארתחששתא הוא כנוי לכל מלכי פרס כמו פרעה למצרים ואבימלך לפלשתים : **כתב בשלם.** כתב מכתבו בדברי שלום : **מתרדת טבאל.** הוא היה הראש מן משלחי הכתב ושאר רעיו עמו היו באגודה אחת לשלוח אל ארתחששתא : **וכתב הנשתון.** כתב המפורש היה כתוב בתואר כתב ארמית ומפורש בלשון

מצודת ציון כנותיו. ענינו רעיו וחבריו ובדרז"ל שבת ועבודי כוכבים בכנותהון (כריתות ג) כן גרס הערוך ור"ל בכל דיניהם המתחבר אליהם : **הנשתון.** ענינו מפורש ואין לו דומה כי אם בזה הספר : **ומתרגם.** גם הוא ענין מפורש ובדרז"ל מאן דמתרגם לי חבית (ב"מ מא) : (מצודת ציון)

רלב"ג **ובימי ארתחששתא וגו'.** ראוי שתדע כי לא היו שם כי אם ארבעה מלכים לפרס כמו שבארנו מנבואת דניאל (ט' א') ולזה הוא מבואר כי אחשורוש הוא ארתחששתא. והנה ספר בלשון ארמית השטנה שכתבו על יושבי יהודה וירושלים במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו. וידמה כי ארתחששתא הנזכר בזה המקום הוא זולת ארתחששתא שזכר נחמיה בן המקום דריוש הפרסי כי יתבאר מהאגרת ששלחו לדריוש תתני וחברי, (לקמן ה') כי דריוש לא כתב שטנה על בנין בית המקדש וזה ממה שאינו צריך אל באור שאם היה הדבר כן הנה אם היתה השטנה קודם האגרת ההיא היה שולח לא תתני שהיהודים לא שמרו מצותיו. ואחר האגרת ההיא לא היתה שטנה על בנין הבית כי כבר נבנה. ואין לאמר שיאמר שיהיה ארתחששתא הנזכר אחר זה (ז') בדבר עזרא ונחמיה הוא דריוש שהרי אמר במה שיבא אחר זה ומטעם כורש ודריוש וארתחששתא מלך פרס. אך ידמה כי ארתחששתא שזכר אחר זה בדבר עזרא ונחמיה הוא מלך רביעי לפרס מלך אחר דריוש. ולפי שמצאנו כי אלכסנדרון מוקדון הכה דריוש ולקח המלכות ידענו כי ארתחששתא שהיה אחר דריוש היה נקרא גם כן דריוש ויהיה שמו בלשון אחד דריוש ובלשון אחר ארתחששתא. ואל תתמה מרבוי השמות כי כבר תמצא לסנחריב שמות רבים. ובימי ארתחששתא כתב בשלם. והוא אשר קרא שלום בסי' דה"י. ומתרדת וטבאל ושאר סיעתם אל ארתחששתא מלך פרס. וכתב האגרת כתוב כתב ארמית ובלשון ארמי. וזה הוא נוסח האגרת : (רלב"ג)

יְרוּשָׁלַם לְאַרְתַּחְשֶׁשֶׁתָּא מֶלְכָּא כְּתָבוּ אִגְרָה וְזָרָה עַל-
רְחוּם צַעַל טַעַם וְשִׁמְשִׁי סְפָרָא כְּתָבוּ אִגְרָה וְזָרָה עַל-

רס"י **רחום צעל טעם.** רחום היה מזכיר וצעל דברים לסדר המכתב : **ושמשי ספרא.** ושמשי היה סופר הוא שמשי בנו של המן, וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם ביחד לפי שהם זקוקים זה לזה הא' מסדר ומזכירו והסופר כותב שנאמר (מלכים א' ד') אליחורף ואחיה בני שישא סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נאמר ויבא אליקים בן חלקיהו וגו' (שם ב' י"ח) ושנא הסופר ויולח בן אסף המזכיר : כתבו אגרא. הללו שניהם רחום ושמשי כתבו האגרת כאשר לוח אליהם מתרדת

וטבאל וכולם היו מיושזים זערי שומרון : על ירושלים. על אודות זנין
ז"ה אשר זירושלים : זנימא. כאשר נאמר והוא דוגמת לשון גמרא כדזעינן
למימר קמן :

מצודת דוד בעל טעם. היודע לסדר דברי הכתב במליצה נאותה : **ספרא.**
היודע לאמן ידו בכתיבה : **כתבו.** הם כתבו אגרת אי להלשין על ירושלים
רחום היה המסדר ושמשי היה הכותב : **זנמא.** ר"ל דברי האגרת היה
כאשר נאמר למטה :

מצודת ציון בעל טעם. ענינו היודע מיטב הדבור במליצה נאותה וכן וטעי
זקנים יקח (איוב י"ב) : **אגרא.** כן יקרא כתב השלוח ע"ש שמאוסף בו
דברים הרבה והוא מלי אוגר בקיץ (משלי י) : **זנמא.** ענין אמירה וכן
וינאמו נאם (ירמיה כ"ג) :

רלב"ג רחום. בעל הדברים ושמשי הסופר כתבו אגרת אחת על ירושלים
לארתחששתא המלך כאשר נאמר :

טו אֲדִין רְחוּם בְּעַל-טַעַם וְשִׁמְשֵׁי סִפְרָא וְשָׂאָר כְּנֻתְהוֹן דִּינִיא
וְאַפְרִסְתְּכִיא טַרְפְּלִיא אֶפְרָסִיא (ארכוי) אֶרְכֻיָּא בְּבִלִיא
שׁוֹשְׁנִיא (דהוא) דִּהִיא עֶלְבִּיא :

רז"י אדין. אז : רחום. שם אדם : בעל טעם. מזכיר ובעל דברים : ושאר
כנותהון. ושאר סיעותיהם : דיניא ואפרסתכיא וגו'. הללו כולם שמות של
עכו"ם שהוקיז סנחריב זערי שומרון : אפרסיא. הם פרסיי שהוקיז
סנחריב זערי שומרון : ארכוי. הם בני ארך שנאמר ודרך ואכד וכלנה
(ראשית י') : זבליא. הם בני זבל : שושנכיא. בני שושן הזירה : עלמיא.
בני עילם מכל העכו"ם הללו הוקיז סנחריב זא"י וכולן היו מסיבין
ומסכימים זשליחות המכתב זה :

מצודת דוד אדין. אז באותו המעמד והעצה היה רחום וכוי ושאר חבריהם
: דיניא וכוי. הם שמות עובדי כוכבים ידועות אצלם אשר ישבו בערי
שומרון והיו גם המה במעמד העצה היעוצה : (מצודת דוד)

רלב"ג הנה רחום בעל הדברים ושמשי הסופר ושאר חבריהם דיניא
אפרסתכיא. והנמשך לזה הם כלם אומות שהביא סנחריב בערי שומרון
:

[ג] וישאר אביא די העלי אסנפר רבא ויקירא והותב הבו
בקריה די שמרין וישאר עבר-נהרה וכענת:

רס"י ושאר אומיא. ושאר העכו"ם אשר הגלה סנחרב כולם הסכימו :
אסנפר. סנחריב : רבא ויקירא. שהיה מלך גדול ומכובד שנאמר כה אמר
המלך הגדול מלך אשור (ישעיה ל"ז) : והותב המו. הוסיב אותם : בקריה
די שמרין. בערים אשר סביבות שומרון : ושאר עבר נהרה. ושאר העכו"ם
אשר בעבר הנהר לפי שהנהר נהר פרת מפסיק בין א"י לצבל נמלאו אותן
עכו"ם שללד א"י הם בעבר הנהר לאותן העומדים בצבל : וכענת. פס
מקום ואנשי כענת כולם היו מסכימים בשליחות המכתב הזה : (רס"י)

מצודת דוד ושאר אומיא. ושאר העובדי כוכבים אשר הגלה אסנפר והוא
סנחריב בלשון פרסי : רבא ויקירא. כן נקרא סנחריב על כי היה מלך גדול
ומכובד : והותב. הוסיב את העובדי כוכבים ההם בהערים של שומרון
ר"ל הסמוכים לה ואף שנאמר למעלה שאסר חדון בנו הוסיב אותם בערי
שומרון מ"מ אמר שהוסיב הוא על כי היה במצותו : ושאר. גם שאר
היושבים בעבר נהר פרת המפסיק בין בבל לא"י וגם כענת והוא שם
מקום מטרפולין לכל אלה ור"ל כל אלה הסכימו בדבר האגרת : (מצודת
דוד)

רלב"ג ושאר האומות אשר הגלה סנחריב גדול ונכבד והושיבם בערי
שומרון ובשאר ערי עבר הנהר ובעיר אחת ששמה כענת או מחוז אחד
והוא הנראה יותר :

[יא] דנה פרשנן ארתא די שלחו עלוהי על-ארתא ששתא
מלכא עבדיך אנש עבר-נהרה וכענת: (פ)

רס"י דנה פרשנן ארתא. וזהו פתרון האגרת : פרשנן. כמו פתשגן הכתב
: די שלחו עלוהי. אשר שלחו אליו : על ארתחששתא. אל ארתחששתא :
עבדך אנש עבר נהרה וכענת. עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת
כל עכו"ם המנויות כאן נכללות בכלל זה שכולן היו ללד א"י שהוא עבר
נהר לאותם השוכנים בצבל וזהו תחלת המכתב עבדיך אנש עבר נהרה
וגומר עד לא איתי לך : (רס"י)

מצודת דוד דנה. זאת סדור טופס האגרת אשר שלחו אליו וחוזר ומפרש אל ארתחששתא המלך : **עבדך**. ר"ל אנחנו הכותבים המה עבדיך אנשי עבר הנהר ויושבי כענת : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרשגן. ענין טופס הדבר וענינו כי משנה תורת משה (יהושע ח) ת"י פרשגן אורייתא : (מצודת ציון)

רלב"ג זה פתשגן האגרת אשר שלחו אליו אל ארתחששתא המלך עבדיך אנשי עבר הנהר וכענת : (רלב"ג)

[גב] יִדְיַעַ לְהוּא לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדֵיָא דִּי סִלְקוּן מִן-לְוַתְךָ עֲלֵינָא אֲתוּ לִירוּשָׁלַם קְרִיתָא מְרֻדְתָּא וּבְאִישְׁתָּא בְּנִין (וּשְׁוֹרִי) וְשְׁוֹרִיָּא (אֲשַׁכְּלוּ) שְׁכָלְכוּ וְאֲשִׁיא יִזְיִטוּ:

רס"י ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך : די יהודיא. אסר היהודים שעלו מאתך אלינו באו לירושלים : קריתא מרדחא ובאישתא בנין. עיר מורדת וחוטאת הם בונים : ושוריא. שכלילו. והחומות יסדו : ואושיא. הכתלים : יחיטו. ל' פתיל כמו אם מחוט (ראשית ט) שהם חופרים ומחצרים הכתלים זה עם זה : (רס"י)

מצודת דוד ידיע להוא. ידוע יהיה למלך אשר היהודים אשר עלו מעמד לבוא אלינו הנה באו לירושלי : **קריתא**. העיר המורדת והרעה המה בונים והחומה רוצים לגמור ולכלות והיסודות יקשרו ויחברו זה לזה ר"ל מתקנים מקום המקולקל להיות כל היסוד בחבור אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושוריא. חומות וכן אדלג שור (תהלים י"ח) : **שכלילו**. ענין גמר והשלמה וכת"א על ויכלו השמים (בראשית ב') : **ואושיא**. ענין יסוד כמו לאשישי קיר חרשת (ישעיה ט"ז) : **יחיטו**. מל' חוט ר"ל יחברו כאלו תפרם בחוט ע"י המחט : (מצודת ציון)

רלב"ג ידע המלך כי היהודים עלו מאתך אצלנו באו לירושלים עיר מורדת ורעה בונים והחומות יסדו והיסודות קשרו זו בזו : (רלב"ג)

[גב] כְּעֵן יִדְיַעַ לְהוּא לְמַלְכָּא דִּי הֵן קְרִיתָא דְךָ תִּתְבְּנָא וְשְׁוֹרִיָּא יִשְׁתַּכְּלִיזוּן מִנְדָּה-בְּלוּ וְהִקְרָ לָא יִנְתַּנּוּן וְאִפְתַּם מִלְכִים תִּתְנַזְּקוּ:

רפ"י כענ ידוע. עתה ידוע יהיה למלך : די הן קריתא דך תתבנא. אשך אם העיר הזאת תבנה : דך. זאת : ושוריא ישתכללון. והחומות יהיו מיוסדות : מנדה שלו והלך. מיני מסים הם וכסף גולגולת : לא ינתנו. לא יתנו עוד מס : ואפתוס מלכים תהנזיק. ומס המלכים תוזק שלא יתנו עוד מס למלכים : (רפ"י)

מצודת דוד כענ. עתה ידוע יהיה למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יגמרו וישלמו. מנדה וגוי אזי מיני המסים ההם לא יתנו עוד כי יתחזקו בחיזוק העיר וימרדו במלך : **ואפתוס**. הכנסת המלכים יהיה ניזק ונפסד כי לא יתנו עוד מס למלכי פרס : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנדה. זה מס המלך המוטל על כל בני המדינה ביחד : **בלו**. הכסף גולגולתא. והלך. הוא תשודה המביאים למלך בעת יעבור אליהם : **ואפתוס**. הוא ענין הכנסה ואין לו דומה : (מצודת ציון)

רלב"ג עתה ידע המלך כי אם העיד הזאת תבנה והחומות יכוננו הנה מנת המלך ומס ותשורה לא יתנו לך וחזק המלכים תזיק. ר"ל כי הם ימרדו בך ולא יהיה לך מהם דבר ממה שראוי שיהיה למלך מעמו : (רלב"ג)

[יד] כְּעֵן כָּל-קָבֵל דִּי-מְלוּז הֵיכְלָא מְלוּזָא וְעֲרֹת מְלֻכָא לָא אַרְיָ לָנָא לְמוּזָא עַל-דְּנָה שְׁלוּזָא וְהוֹרְעָנָא לְמֻלְכָא:

רפ"י כענ כל קבל די מלח היכלא מלחנא. עתה כל כנגד דבר זה אשך חורבן ההיכל אנו רוצים להחריב, די מלח. ל' חורבן ושמוון כמו ארץ מלחה ולא תשב, מלחנא. אנו רוצים לסתור ולהחריב : וערות מלכא. ובזיון המלך : לא אריך. אינו הגון לנו לראות, אריך. הגון כמו אריך או לא אריך במסכת סוכה : על דנה. על זאת שלחנו והודענו למלך : (רפ"י)

מצודת דוד כענ. עתה בעבור אשר רוצים אנו אשר חורבן המקדש יהיה חרוב כשהיה : **וערות**. כי בזיון המלך לא יפה וכשר לנו לראות ולשתוק : **על דנה**. על זאת שולחים אנחנו ומודיעים למלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלח. ענין חרבן כמו ארץ מלחה (ירמיה י"ז) : **וערות**. מלי ערוה ר"ל בזיון : **אריך**. מענין יפה וכשר ובדרז"ל מאה פלפלין במאה ועשרים ואריך (בי"מ עה) ור"ל והדבר יפה וישר ואין בו משום רבית : (מצודת ציון)

רלב"ג לכן מפני שמלח היכלך אנו מולחים. ר"ל מפני שאנו מתעסקים בענייניך לשמרם מההפסד כמו שישמור המלח מההפסד הדברים שיושם בהם. ובשת המלך ונזקו לא טוב לנו לראות על זה שלחנו והודענו למלך (רלב"ג) :

[טו] ה' יבקר בספר-דכרניא ה' אבהתך ויתהשכזו בספר דכרניא ותנדע ה' קריתא דך קריא מרדא ומתנזקת מלכין ומדנן ואשתדור עבדין בגויה מן-יובת עלמא על-דנה קריתא דך הוזרבת:

רס"י די יבקר. אסר יבקר וידרוס הדורס בספר הזכרונות של אבותיך המלכים הראשונים : ותהשכח. ותמלא בספר הזכרונות ותדע כי העיר הזאת עיר מורדת ומזקת המלכים והמדינות : ואשתדור עבדין בגויה. ומרד היו עושים יושביה בתוכה שהיו ישראל מורדין במלכי העכו"ם : מן ימות עלמא. מימות העולם מימים קדמונים כך היה מנהגם למרוד במלכי העכו"ם : על דנה. על כך היתה העיר הזאת חריבה : (רס"י)

מצודת דוד די יבקר. אשר יחפש בספר הזכרונות של אבותיך ותמצא בספר הזכרונות ותדע אשר העיר הזאת היא עיר מורדת ומזקת למלכים ולמדינות : ואשתדור. ומרידות וסרבנות עושים בה מן ימי עולם : על דנה. בעבור זאת העיר הזאת נעשית חורבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבקר. יחפש כמו אבקר את צאני (יחזקאל ל"ד) : ואשתדור. ענינו סרבנות ומרידה והוא מלשון שדר שהוא שליחות בלשון ארמי כי כן דרך המורדים לשלוח שלוחים לשאול עזר להחזיק ידם : (מצודת ציון)

רלב"ג אשר תבקר בספר זכרונות אבותיך ותמצא בספר הזכרונות ותדע כי זאת העיר מורדת ומזקת מלכים ומדינות ומרד עשו בתוכה מימי עולם ועל זה החרבה זאת העיר : (רלב"ג)

[טז] מהודעין אנונה למלכא ה' הן קריתא דך תתבנא ושורית ישתכללון לקבל דנה זולק בעבר נהרא לא איתי לך:

(פ)

רפ"י מהודעין אנחנה למלכא. מודיעין אנחנא למלך : די הן קריתא דך. אשר אם העיר הזאת תבנה וחומותי' מיוסדין : לקבל דנה. כנגד כן ובשכיל כך אין לך חלק בכל עבר נהרא לפי שישראל יהיו מורדין בך ויקחו הכל מידך : בעבר נהרא. היא כל הארץ של כל א"י שהוא עבר הנהר לאותן שבצבל : (רפ"י)

מצודת דוד מהודעין. מודיעים אנחנו למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יוגמרו ויושלמו : לקבל דנה. בעבור זאת לא יש לך חלק בעבר הנהר כי הכל ימרדו בך בעבור זאת או היהודים יתגברו וימשלו הם על כל אנשי עבר הנהר : (מצודת דוד)

רלב"ג מודיעים אנחנו למלך כי אם תבנה העיר הזאת והחומות יכוננו אין לך חלק בעבר הנהר : (רלב"ג)

[יז] פתגמא שלוח מלכא על-רזום בעל-טעם ושמשי ספרא ושאר כנותהון די יתבין בשמרין ושאר עבר-נהרה שלם וכעת: (ס)

רפ"י פתגמא שלח מלכא. דבר שלח המלך : על רחום בעל טעם. אל רחום המזכיר ושמשי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון ולשאר העכו"ם אשר בעבר הנהר לכל א"י : שלם וכעת. מקומות הם וכעת כמו וכעת פעמים קורו כך ופעמים כך : (רפ"י)

מצודת דוד פתגמא. דבר שלח המלך : על רחום וכו'. אל רחום וכו' ושאר חבריהם אשר יושבים בשומרון ושאר אנשי עבר הנהר לכולם יהיה שלום וגם לכעת יהיה שלום והיא כענת הנזכר למעלה ונפל הנו"ן : (מצודת דוד)

רלב"ג דבר שלח המלך אל רחום בעל הדברים ושמשי הסופר ושאר חבריהם היושבים בערי שומרון ושאר עבר הנהר. והמקומות הנקראים שלם וכעת : (רלב"ג)

[יח] נשתתנא די שלוחתון עלינא מפריש קרי קרביי:

רפ"י נשתתנא. כתב הנשתווין אשר שלחתם אלינו היה מפורש וקרוי לפני :

(כ"ז)

מצודת דוד **נשתוּנא**. הדברים המפורשים אשר שלחתם אלי מפורש נקרא לפני (מצודת דוד) :

רלב"ג האגרת אשר שלחתם אלינו נקרא לפני : (רלב"ג)

[יט] וּבְנֵי עַיִם טָעַם וּבִקְרוּ וְהַשְׁפֹּזוּ דֵי קָרִיתָא דְרַב בִּין-יוֹמֵת עֲלֵמָא עַל-מַלְכִין בְּתַנְשֵׁאָה וּבְמֵרַד וְאַשְׁתְּדוּר בְּתַעֲבָד-בָּהּ:

רפ"י **זיס טעם**. ומאתי היתה שימת דבר צווי אקר צויתי : וצקרו והשכחו. וצדקו צספר הזכרונות המלכים ומלאו כתוב אקר העיר הזאת מימות העולם היתה מתנשאת ומתרומת על כל מלכי העכו"ם : ומרד. וסרבנות היו עושים זה למרוד צמלכי העכו"ם : (רפ"י)

מצודת דוד **ומני**. וממני הושם גזרת אומר וחפשו בספר הזכרונות ומצאו כתוב אשר העיר הזאת מן ימי עולם מתנשאת עצמה על מלכי העובדי כוכבים : **ומרד**. ומרידה וסרבנות נעשה בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **טעם**. ענינו צווי וגזירה ועצה כמו מטעם המלך (יונה ג) : (מצודת ציון)

רלב"ג ומאתי נגזר הדבר ויבקרו וימצאו כי העיר הזאת מימי עולם מתנשאת על מלכים ומרד והשתדלות למרוד עושים בתוכה : (רלב"ג)

[כ] וּבַמְלָכִין תִּקְיָפִין הָווּ עַל-יְרוּשָׁלַם וְשָׁלִיטִין בְּכָל עֵבֶר זְהָרָה וּבְמִדְיָה בְּלוּ וְהִקְרָו בְּתִיבָה לְהוֹן:

רפ"י **ומלכין תקיפין**. ומלכים חזקים היו צירושלים שהיו מושלים ושלטים בכל עבר הנהר של כל א"י כמו שנאמר צסלמה כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגו' (מלכים א' ד') : ומסים. וכסף גולגולת היה נתון להם שהיו העכו"ם מעלין להם מס : (רפ"י)

מצודת דוד **ומלכין**. ומלכים חזקים היו על ירושלים ומשלו בכל עבר הנהר : **ומדה**. הוא מנדה ר"ל מיני המסים ההם היו נותנים להם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומלכים חזקים על יורשלים ומושלים בכל עבר הנהר ומנת ומס ותשורה **היה נתן להם :** (רלבי"ג)

[כא] כֵּעֵן שִׁימוּ טַעַם לְבַטְלָא גְבַרְיָא אֲלֵךְ וְקַרְיַתָּא דְרָךְ לֹא תִתְבַּנֵּא עַד-בְּנֵי טַעְמָא יִתְשָׁם:

רס"י כען שימו טעם. עתה שימו דבר להכריז צארץ לבטל אנשים הללו בני ישראל מן הזננין והעיר הזאת ירושלים לא תבנה עד אשר ממני יוסם הדבר לבנות העיר על דעתי ורשותי : (רס"י)

מצודת דוד כען. עתה עשו גזרת אומר לבטל האנשים האלה מן הבנין : וקריתא. והעיר הזאת לא תבנה עד ממני יושם גזרת אומר ר"ל עד שאתן רשות לבנותה : (מצודת דוד)

רלבי"ג לכן שימו דבר לבטל האנשים האלה והעיר הזאת לא תבנה עד ממני יצא דבר על זה : (רלבי"ג)

[כב] וְזִהִירִין הָיוּ שְׁלוֹ לְמַעַבְדַּד עַל-דִּנָּה לְמָה יִשְׁגָּא זִזְבְּלָא לְהַזְזִיקָת בּוֹלְכִין:

רס"י וזהירין הוו שלו. וזהירין תהיו לעשות דחוי וסגגה, שלו. דסטורציר בלע"ז : למעבד על דנה. לעשות על כך : למה ישגא. מדוע יגדל מעשה השחתה בעיר הזאת להזיק המלכים, ע"כ תסובת כורס אשר השיב : (רס"י)

מצודת דוד וזהירין. הוו זהירים מלעשות שגגה על זאת ר"ל על אל תשגו לעבור מצותי בשגגה : למה ישגא. למה יתגדל ויתרבה מעשה השחתה להזיק את המלכים כי אם יתגברו הנה ישחיתו כל מלכי הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וזהירין. הוא מל' זהירות הידוע בדרז"ל שהוא כענין זריזות אלא שזריזות הוא להשמר שלא תבוא הדבר לידו וזהירות הוא להשמר ממנה בעת באה לידו : שלו. משגה ושגגה וכן על השל (ש"ב ו'): (מצודת ציון)

רלבי"ג הזהירו מעשות שגגה על זה למה ירבה נזק להזיק למלכים : (רלבי"ג)

[כג] אָדִין בֵּין-הָי פִּרְשֵׁנן נְשִׁיתוֹנָא דִּי (ארתוזששתא)
אֲרִתּוֹזְשֵׁשֶׁת מִלְכָּא קָרִי קָדָם-רִזּוּם וְשִׁמְשֵׁי סָפְרָא וּכְנֻתָהוֹן
אֲזִלוּ בְּבֵהִילוֹ לִירוּשָׁלַם עַל-יְהוּדִיא וּבִטְלוּ הַמּוֹ בְּאֲדָרַע וְזִיכְל:
(ס)

רס"י אדין. אז : די פרשגן. מן פתרון כתב הנשתון של ארתחששתא המלך
הוא כורש היה המעשה הזה : קרי קדם. שהיה כתב הנשתון קרוי לפני
רחום ושמי וסיעתיהם והלכו במרוצה וצנהלה לירושלים אל היהודים
ובטלו אותם בזרוע וכח שלא לצנות עוד הצנין : על יהודיא. אל היהודים
: המו. הם :

מצודת דוד אדין. אז מן אשר טופס הדברים המפורשים של המלך נקראו
לפני רחום וכו' וחבריהם : אזלו. הלכו בחפזון לירושלים אל היהודים
ובטלו אותם ממלאכתם בזרוע ובכח : (מצודת דוד)

רלב"ג אז מאשר פתשגן כתב ארתחששתא המלך נקרא לפני רחום
ושמשי הסופר וחבריהם הלכו במהירות לירושלים בטלו אותם בזרוע
וכח :

[כד] בְּאֲדִין בְּטִלְתָּ עֲבִירָת בֵּית-אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהוֹת
בְּטִלָּא עַד שְׁנַת תַּרְתִּין לְמַלְכוּת דְּרִיּוּשׁ בְּכַף-פָּרַס: (פ)

רס"י באדין. אז היתה בטלה מלאכת בנין בית אלהים אשר בירושלים עד
שנת שנים לדריוש מלך פרס שאחר כורש מלך אחשורוש שלקח אסתר
ואחר אחשורוש מלך דריוש בנו של אחשורוש שהוא בן אסתר ומשנת אחת
לכורש מלך פרס עד שנת שנים לדריוש י"ח שנה שהשלימו שבעים שנה
לחרבות ירושלים שהרי מחורבן הבית שגלה לדקיהו עד שנת אחת לכורש
חמשים ושנים שנה כמפורש בסדר עולם וי"ח שנה משנת א' לכורש עד
שנת שנים לדריוש נמלאו שבעים שנה שלימים ובשנת שנים לדריוש
התחילו לצנות הצנין עד שגמרוהו : (רס"י)

מצודת דוד באדין. אז בטלה מלאכת בית אלהים אשר בירושלים : והות.

והיתה בטלה עד השנה השניה למלכות דריוש הפרסי : (מצודת דוד)

רלבי"ג אז שבתה מלאכת בית האלהים אשר בירושלים ותשבח עד שנת
שתים למלכות דריוש מלך פרס : (רלבי"ג)

עזרא פרק-ה

[א] וְהִתְנַבְּי וְזָמִי (נְבִיאָה) נְבִיא וְזָכְרִיה בַּר-עֲדֹוּא (נְבִיאִיא)
נְבִיאָה עַל-יְהוּדִיא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם אֱלֹהֵ יִשְׂרָאֵל
עַל־הוֹן: (ס)

רס"י והתנבי חגי נביאה. ועתה בשנת שנים לדיוש נתנבאו חגי וזכריה
הנביאים אל היהודים אשר בארץ יהודה ובירושלים בשם אלהי ישראל
אליהם לבנות בנין הבית בלא רשות המלך דיוש : על יהודיא. אל היהודים
עליהון. אליהם : (רס"י)

מצודת דוד והתנבי. וניבא חגי הנביא וכו' אל היהודים אשר בארץ יהודה
ובירושלים בשם אלהי ישראל אשר נאמר אליהם ולא זכר מהו הנבואה
ומאליו יובן שצוה לבנות הבית מבלי רשות המלך : (מצודת דוד)

רלבי"ג וניבא חגי הנביא וזכריה בן עדוא הנביא על היהודים אשר ביהודה
ובירושלים בשם אלהי ישראל עליהם : (רלבי"ג)

[ב] בְּאֲדִין קָמוּ זָרְבָבֶל בַּר-שַׁאֲלִיתִיאֵל וַיִּשְׁוֹעַ בַּר-יֹצְדָק וְשָׂרִיו
לְמִבְנֵי בַּיִת אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְעַמְּהוֹן (נְבִיאִיא) נְבִיאָה דִּי-
אֱלֹהֵא מִסְעָדִין לְהוֹן: (פ)

רס"י באדין. אז : ושריו. התחילו לבנות ביתו של הקב"ה אשר בירושלים
ועמם הנביאים של הקב"ה עוזרין ומסייעין להם : (רס"י)

מצודת דוד באדין. אז עמדו זרובבל וכו' והתחילו לבנות בית האלהים

אשר בירושלים. ועמהון. ועמהם הנביאים של אלהים היו מסייעים להם
(מצודת דוד)

מצודת ציון ושריו. ענין התחלה כי וזה החילם (בראשית י"א) ת"א ודין
דשריאו : מסעדין. מל' סעד וסיוע : (מצודת ציון)

רלבי"ג אז קמו זרובבל בן שאלתיאל ויהושע בן יהוצדק ויחלו לבנות בית
האלהים אשר בירושלים ועמהם נביאי האלהים עוזרים להם : (רלבי"ג)

ג בַּה־זְמַנָּא אֲתָא עֲלֵיהוֹן תַּתְנִי פִּזּוּת עֵבֶר-נְהָרָה וּשְׂתַר בּוּזְנִי
וּכְזוּתְהוֹן וְכֵן אֲמַרִין לָהֶם מִן-שָׁם לְכֶם טְעֵם בֵּיתָא דְנָה לְבַנָּא
וְאֲשַׁרְנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָה: (ס)

רס"י בה זמנא אתה עליהון. באותו הזמן באו עליהם הללו כרי יהודה
ובנימין לקנתר ולהלשין עליהם על עסק הבנין : פחת עבר נהרה. שלטון
של עבר הנהר : וכנותהון. וסיעתהון : וכן אמרין להום. וכן היו אומרים
להם : מן שם. מי איה לכם דבר הבית לבנות : ואושרנא דנה לשכללה.
הכתלים האלה ליסד כמו ואושיא יחיטו (לעיל ד') ובנין חומות לבנים כך
תצרו מנחם : (רס"י)

מצודת דוד בה זמנא. בעת ההיא בא אליהם תתני מושל עבר הנהר ושתר
בוזני וחבריהם. וכן. וכה אמרו להם מי עשה לכם גזרת אומר לבנות הבית
הזה והחומה הזאת לגומרה ולכלותה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושתר בוזני. כך שמו : ואשרנא. כמו ושוריא ור"ל החומות :
(מצודת ציון)

רלבי"ג בעת ההיא בא עליהם תתני שהיה פחת עבר הנהר ובא גם כן שתר
בוזני וחבריהם וכן אמרו להם מי נתן לכם רשות לבנות בית זה והכותלים
לכונן : (רלבי"ג)

ד אֲרִין כְּנַמָּא אֲמַרְנָא לָהֶם מִן-אֲנוּן שְׂמֵהָת גְּבַרְיָא דִּי-דְנָה
בְּנִין:

רס"י ארין. אז : כנמא. כאשר נאמר : אמרנא להום. אמרו להם לישראל

אותן כרי יהודה וזנימין : מן אינון. מי הם שמות האנשים : די דנה. אָסר
זה הבנין הם זונים : (רש"י)

מצודת דוד אדין. זה מדברי כותב הספר שאומר אז כאשר נאמר למטה כן
אמרנו להם תשובה על דבריהם ולפי שלא רצה לכפול הדברים אמר כנמא
והוא מפורש בדברי האגרת השלוחה אל המלך : מן אנון. גם אמרנו להם
מה הם שמות האנשים אשר זאת הבנין בונים : (מצודת דוד)

רלב"ג אז כאשר נאמר אמרנו להם מה שמות האנשים אשר זה הבנין
בונים : (רלב"ג)

ה וְעֵין אֶלְהֵהֶם הָיָה עַל-שְׂכֵי יְהוּדִיָּא וְכָא-בְטָלוּ הַמּוֹ עַד-
טַעמָא לְדַרְיוֹשׁ יְהָרְ וְאַדְיָן יְתִיבּוֹן זְשִׁתּוֹנָא עַל-דְּזָה: (פ)

רש"י ועין אלהים. ועינו של הקצ"ה שהוא אלהים היתה על זקני
היהודים להעלותם במלכות הבנין : ולא בטלו המו. ולא בטלו הם את
הזונים : עד טעמא לדריוש יהך. והסיבו זקני היהודים דבר לאותן הלכים
שלא יבטלו את הבנין עד אשר ילך הדבר לדריוש המלך : ואדין יתיבון.
ואז יסיבו היהודים : כתב הנסתון. על כך על תשובתו של דריוש : (רש"י)

מצודת דוד ועין. השגחת עין אלהים היתה על זקני היהודים ולא בטלו
אותם ממלאכתם עד אשר תלך הדבר לאזני המלך. ואדין. ואז ישיבו
המלך ויועצו דברים מפורשים על זאת ר"ל יניחום לבנות עד אשר יבוא
דבר המלך ואז יעשו כאשר יצוה : (מצודת דוד)

רלב"ג ועין אלהים היתה על זקני יהודה ולא בטלו אותם ממלאכתם
עד יגיע הדבר לדריוש ואז ישיבו כתב על זה : (רלב"ג)

י פְּרִשְׁנָן אֲזַרְתָּא דִּי-שְׁלֹוֹ תַתְּנִי | פְּנֹזַת עֲבָר-זְהָרָה וּשְׁתָּר
בוֹזְנִי וּכְנֹתָהּ אֶפְרָסְכִּיא דִּי בְּעֲבָר זְהָרָה עַל-דְּרִיוֹשׁ מְלָכָא:

רש"י פרשגו. פתרון פתשגו האגרת : וכנותיה. וסיעותיו : אפרסכיא.
אומה אחת הן שהיו בסיעותיהם : על דריוש מלכא. אל דריוש המלך :
(רש"י)

מצודת דוד פרשגן. זהו טופס סדור האגרת אשר שלח תתני וכו' וחבריו אנשי אפרסכיא והיא שם אומה ידוע להם : די. אשר יושבים בעבר הנהר : על. אל דריוש המלך : (מצודת דוד)

רלב"ג פתשגן האגרת שלח לדריוש המלך תתני פחת עבר הנהר וחבריהם האפרסכים אשר בעבר הנהר. והוא שם אומה : (רלב"ג)

יז פִּתְגָמָא שְׁלֹחוֹ עֲלוֹהֵי וְכִדְנָה כְּתִיב בְּגִיּוֹה לְדַרְיֹוֹשׁ מִלְכָּא שְׁלֵמָא כְּלָא : (ס)

רפ"י עלוהי. אליו : וכדנה כתב בגויה. וכך היה כתוב בתוכה של אגרת : שלמא כולא. כל השלום יהיה לו : (רפ"י)

מצודת דוד פתגמא. זהו הדבר אשר שלחו אליו וכזאת כתוב בה לדריוש המלך כל עניני השלום יהיה לו : (מצודת דוד)

רלב"ג דבר שלחו אליו וכזאת כתוב בו לדריוש המלך כל השלום : (רלב"ג)

יח יִדְיַע | לְהוּא לְמִלְכָּא דִּי-אֲזַלְנָא לִיהוּד מְדִינַתָּא לְבֵית אֱלֹהֵא רַבָּא וְהוּא מִתְבַּנָּא אַבְן גָּלְלָא וְאֵעַ מִתְשָׁם בְּכַתְלֵיא וְעַבְדֵּי־תָא דָךְ אֶסְפְּרִנָּא מִתְעַבְדָּא וּמְצַלְזוּ בְּיַדְהֶם : (ס)

רפ"י ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך : די אזלנא. אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול : והוא מתבנא. והוא הבית בנוי גלל. מרמר"א זלע"ז : ואע מתקם זכתליא. ועלים נתונים ומקומים זכתלים כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים : ועבדתא דך. ומלככה זאת : אספרנא מתעבדא. מהרה היתה נעשית : אספרנא. אפנטומינס זלע"ז : ומלכ זידהוס. והולכ מעשה זה זידיהם : (רפ"י)

מצודת דוד ידיע. ידוע יהיה למלך אשר הלכנו למדינת יהודה לבית אלוה הגדול והוא נבנה מאבן שיש וגם קורות עצים משימים בהכתלים להיות מחוזק ביותר : ועבדתא. והמלאכה הזאת נעשית במהירות ומצלחת זידיהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אספרנא. הוא ענין מהירות רב ואין לו דומה כי אם בזה הספר
(מצודת ציון) :

רלבי"ג ידוע יהיה למלך כי הלכנו למדינת יהודה אל בית האלוה הגדול
והוא נבנה אבן גלל (הוא מארמא"ר בלע"ז) ועץ מושם בכותלים
והמלאכה הזאת במהרה נעשית ומוצלחת בידיהם : (רלבי"ג)

טו אֲדִין שְׂאֵלָנָא לְשִׁבְיָא אֵלְךָ כְּנָמָא אֲמַרְנָא לְהֵם מִן-שָׁם
לְכֵם טַעֵם בֵּיתָא דְנָה לְמַבְנֵיהּ וְאֶשְׁרָנָא דְנָה לְשַׁכְלָלָהּ :

רס"י חזן. אז כשראינו הצניין שאלנו לזקנים האלה : כנמא אמרנא
להם. כאשר נאמר בסמוך אמרנו אליהם : מן שם לכם. מי שם לכם דבר
הבית הזה לבנותו וכתלים הללו ליסוד : ואשרנא. בניין חומת לבנים :
(רס"י)

מצודת דוד אדין. אז שאלנו להזקנים ההם העושים במלאכה : כנמא.
כאשר נאמר למטה כן אמרנו להם ממש בלשון הזה : מן. מי נתן לכם
גזרת אומר לבנות הבית הזה והחומה ההיא לגומרה ולכלותה : (מצודת
דוד)

רלבי"ג אז שאלנו לזקנים האלו כאשר אמרנו להם מי נתן לכם
רשות לבנות בית זה והכותלים לכונן : (רלבי"ג)

יז וְאֵף שְׁמֹתֵיהֶם שְׂאֵלָנָא לְהֵם לְהוֹדְעוֹתָּהּ דִּי נְכַתְּבַב שָׁם-
בְּרִיאָה דִּי בְּרִיאָה שְׁמֹתֵיהֶם :

רס"י ואף שמהתהום. ואף שמותם של צונים ראשי הצניין שאלנו להם כדי
להודיעך : די נכתוב. אשר נכתוב שמות האנשים אליך : די בראשיהם.
אשר בעלמם וברשותם קמו לבנות הבית : (רס"י)

מצודת דוד ואף. גם שמותיהם שאלנו להם להודיע לך ולתוספת ביאור
חוזר ומפרש : די נכתב. ר"ל אשר נכתוב אליך שם האנשים אשר
בראשיהם הם השרים שבהם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואף שמותיהם שאלנו להם להודיעך כדי שנכתוב שם האנשים

אשר בראש עושי המלאכה : (רלב"ג)

[יא] וְכִנְמָא פִתְגָמָא הִתִּיבֹנָא לְמוֹמַר אֲזוּזָא הַבּוֹ עֲבָדוּהִי דְיֵי-
אֱלֹהֵי שְׁמַיָא וְאַרְעָא וּבְנִין בֵּיתָא דְיֵי-הָוָא בְּנֵה מִקְדָּמַת דְּזָה
שְׁנִין שְׁמַיָאן וּמִלְכָּה לְיִשְׂרָאֵל רַב בְּנֵהִי וְשַׁכְלָהּ:

רס"י וכנמא פתגמא. כמו שנאמר הדבר : התיבונא. השיבו לנו דבר :
אנחנא המו. אנחנו הם עצדיו של אלהי השמים והארץ : ובנין ביתא. ואנו
בנין הבית אשר היה בנוי קודם לכן שנים רבות : ומלך לישראל רב. ומלך
גדול שהיה לישראל הוא שלמה המלך בנה אותו ויסד אותו : (רס"י)

מצודת דוד וכנמא. כהלשון אשר נאמר למטה כן השיבו אותנו דבר לאמר
: אנחנא. ר"ל וכה אמרו אנחנו המה עבדיו של אלהי השמים והארץ ולזה
בונים אנחנו את ביתו אשר היה בנוי מלפני זה שנים מרובים ומלך גדול
מישראל והוא שלמה הוא בנה אותו וגמרו והשלימו : (מצודת דוד)

רלב"ג וכאשר נאמר השיבוננו דבר לאמר אנחנו הם עבדי אלוה השמים
והארץ ובונים ביתו אשר היה נבנה מקודם זה שנים רבות ומלך גדול
בישראל בנה אותו. והוא שלמה : (רלב"ג)

[יב] לְהֵן מִן-דְּיֵי הַרְגָּזוּ אֲבָהֵתְנָא לְאֱלֹהֵי שְׁמַיָא יְהֵב הַבּוֹ בְּיַד
נְבוּכַדְנֶצַּר מִלְכָּה-בְּבַל (כסדיא) כְּסַדְאָה וּבֵיתָה דְּזָה סְתִירָה
וְעַמָּה הַגְּלִי לְבַבְלָה: (ס)

רס"י להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו לאלהי השמים מסר אותם
ביד מלך צבל הכשדי והבית הזה החריב ואת העם הגלה לצבל : (רס"י)

מצודת דוד להן. רק על אשר הכעיסו אבותינו את אלהי השמים נתן אותם
ביד נ"נ הכשדי ונתן את הבית הזאת ואת העם הגלה לבבל : (מצודת דוד)

רלב"ג אך מפני שהכעיסו אבותינו אלהי השמים נתנם ביד נבוכדנצר מלך
בבל הכשדי והרס ביתו ועמו הגלה לבבל : (רלב"ג)

[יג] בָּרַם בְּשָׁנַת זִוְדָּה לְכוֹרֵשׁ מִלְכָּא דִּי בָבֶל כּוֹרֵשׁ מִלְכָּא
שָׁם טַעַם בֵּית-אֱלֹהֵא דָּגָה לְבָנָא:

רס"י ברם. אך בשנה אחת לכוורש מלך צבל אה כורש צדצר הזה לצנות
הבית :

מצודת דוד ברם. אבל בשנת אחת לכוורש מלך של בבל נתן המלך גזרת
אומר לבנות את בית אלהים הזאת : (מצודת דוד)

רלבי"ג אך בשנת אחת לכוורש מלך בבל כורש המלך צוה בית אלוה זה
לבנות :

[יד] וְאִף מְאֲנִיא דִּי-בֵּית-אֱלֹהֵא דִּי דְהִבָּה וְכִסְפָּא דִּי
נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְּפֵק מִן-הַיְכָלָא דִּי בִירוּשָׁלַם וְהִיבַל הַבְּו
לְהַיְכָלָא דִּי בָבֶל הַנְּפֵק הַבְּו כּוֹרֵשׁ מִלְכָּא מִן-הַיְכָלָא דִּי בָבֶל
וְהִיבּו לְשֵׁשׁ-בַּצָּר שְׁמֵה דִּי פִּזְזָה שְׁמֵה:

רס"י ואף מאניא. כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר מן
ההיכל שצירוסלים והוליקם להיכלו שצצבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך
צבל ומסרם ליד שצצצר דניאל שצמו כך : והיבל המו. והוליד אותם :
הנפק המו. הוציא אותם : די פחה שמה. שהוא היה נשיא ופחת ונקרא
שמו פחה :

מצודת דוד ואף. גם הכלים של בית אלהים של זהב וכסף אשר ני"ג הוציא
מן ההיכל אשר בירושלים והביא אותם אל ההיכל של העבודת כוכבים
אשר בבבל : הנפק. הוציא אותם כורש מן ההיכל של בבל ומסרם לאיש
אשר שמו ששבצר אשר עשהו למושל : (מצודת דוד)

רלבי"ג וגם כלי בית האלהים של זהב וכסף אשר הוציא נבוכדנצר מהיכל
ירושלים והביא אותם להיכל בבל הוציאם כורש המלך מהיכל בבל
ונתנם לששבצר אשר שמהו פחת יהודה. והוא זרובבל : (רלבי"ג)

[טו] וְאָמַר-לָהּ | (אלה) אֵל מְאֲנִיא שְׁא אָוֶל-אֲנֹת הַבְּו

בְּהִיכָלָא דִּי בִירוּשָׁלַם וּבֵית אֱלֹהָא יִתְבַּנָּא עַל-אַתְרָהּ: (ס)

רס"י ואמר לה. וכך אמר לו כורס לששצצר אלה הכלים קח ולך והורד אותם צהיכל אשר צירושלים וציתו סל הקצ"ה יהא צנוי על מקומו : (רס"י)

מצודת דוד ואמר לה. ואמר לו אלה הכלים קחם ולך והנח אותם בהיכל אשר בירושלים ובית אלהים יבנה על מקומו הראשון : (מצודת דוד)

רלב"ג ואמר לו שא אלו הכלים לך הורד אותם בהיכל ירושלים ובית האלהים יבנה במקומו : (רלב"ג)

[טז] אַדִּין עֲשִׁבְצַר דָּךְ אֶתָּא יְהִב אֲשִׁיא דִּי-בֵית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשָׁלַם וּמִן-אַדִּין וְעַד-כְּעַן מִתְבַּנָּא וְלֹא שְׁלָם:

רס"י אדין. אז : ששצצר דך. זה צא ונתן כתלי ציתו סל הקצ"ה אשר צירושלים ומאז ועד עתה היה הצית צנוי ולא נגמר הצנין : (רס"י)

מצודת דוד אדין. אז ששבצר זה בא הנה ונתן היסוד של בית אלהים אשר בירושלים ומן אז ועד עתה בונים בו ולא נשלם עדיין : (מצודת דוד)

רלב"ג אז זרובבל זה בא ונתן יסודות בית האלהים אשר בירושלים ומן אז ועד עתה נבנה ולא נשלם : (רלב"ג)

[יז] וּכְעַן הָן עַל-מִלְכָּא טָב יִתְבַּקֵּר בְּבֵית גְּזוּיָא דִּי-מִלְכָּא תְּמָה דִּי בְּבַבְלָא הָן אִיתִי דִּי-מִן-כּוּרְשֵׁי מִלְכָּא שְׁיִם טָעִים לְמִבְּנָא בֵּית-אֱלֹהָא דָּךְ בִּירוּשָׁלַם וְרַעוּת מִלְכָּא עַל-דְּגָתָא יִשְׁלָז עֲלֵינָא: (ס)

רס"י וכען. ועתה אם על המלך טוב יהיה הדבר ידוע ומצוקר צצית גנזיו סל מלך אשר סס צצבל : הן איתוי. אם יס המעסה הזה אשר מפי כורס ילא דבר לצנות צית זה אשר צירושלים : ורעות מלכא. רלון המלך על כן יסלח אלינו : עלינא. אלינו ע"כ מכתב האגרת אשר סלחו תתני וסתר צוזני :

מצודת דוד ו**כען**. ועתה אם על המלך טוב ר"ל אם רוצה הוא בכך : **יתבקר**. יחופש בבית האוצר של המלך אשר שם בבבל : הן. אם יש זאת אשר מכורש המלך הושם גזרת אומר לבנות בית אלהים זה בירושלים : **ורעות**. ורצון המלך על זאת ישלח אלינו ר"ל יאמר דעתו אם גם חפצו בבנין או לא : (מצודת דוד)

רלבי"ג ועתה אם על המלך טוב יבוקר בבית אשר גנזי המלך שם אשר בבבל אם ימצא אשר מכורש המלך יצא דבר לבנות בית אלוה זה בירושלים ורצון המלך על זה ישלח לנו : (רלבי"ג)

פרק-ו

עזרא

[א] בַּאֲדִין דְּרִישׁ מֶלֶךְא שָׁם טַעַם וּבִקְרוּ | בְּבֵית סִפְרֵיא דְּיִ גְנֻזֵיא בְּהַזְוֵתֵין תַּמָּה בְּבַבְלָא :

רס"י באדין. אז כאשר הגיע המכתב ליד דריוש : **סס טעס**. אוה המלך הדבר : ובקרו. וזדקו צבית הספרים שהאולרות מונחים **סס צצבל** : (רס"י)

מצודת דוד באדין. אז דריוש המלך שם גזרת אומר וחפשו בבית הספרים אשר האוצרות מונחים שמה בבבל : (מצודת דוד)

רלבי"ג אז דריוש המלך צוה ויבקרו בבית הספרים שהאוצרות מורידים שם בבבל : (רלבי"ג)

[ב] וְהִשְׁתַּכְּזוּ בְּאֻזְמוֹתָא בְּבִירְתָא דְּיִ בְּמַחֵי מְדִינְתָהּ בְּמַגְלָה וְזָרָה וְכֵן-כְּתִיב בְּגִיָה דְּכְרוֹנָה : (פ)

רס"י והשתכח באחמתא. ונמלא מכתב של מגילה אחת **סס באחמתא** כן פתרו אנשי הפתרון שהוא כלי העשוי לאגרות ולגליונים ולספרים והעמידוהו מגזרת חמת מים והאל"ף אשר בתיבה אינה עיקר כיתר המלין אשר צשאר ל' ארמית : **בבירתא**. באותה בירה אשר במדי המדינה : וכן

כתיב. וכן היה כתוב בתוכה זכרון שלה : (רפ"י)

מצודת דוד והשתכח. ונמצא מגלה אחת בנאד של עור בארמון אשר במדינת מדי כי לא נמצא בבבל וחפשו ומצאו במדי : וכן. וכה היה כתוב בה זכרון שלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון באחמתא. הוא מלי וחמת מים (בראשית כ"א) והוא נאד של עור : מגלה. ספר : (מצודת ציון)

רלב"ג ונמצא בכלי עיר הבירה אשר במדי המדינה מגלה אחת וכן כתוב בה זכרונה. אחשוב שהיה כתוב בה שהיא נכתבה לזכרון שדבר זה צוה כורש המלך : (רלב"ג)

[ג] בְּשֵׁנַת יְזוּדָה לְכוֹרֵשׁ מֶלֶךְ כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ שָׁם טַעַם בֵּית-
אֶלְהָא בִירוּשָׁלַם בֵּיתָא יִתְבַּנָּא אֲתֵר דִּי-דְבֻזִין דְּבֻזִין וְאֲשׁוּהִי
מְסוּבְלִין רוּמִיָּה אֲמִין שְׁתִּין פְּתִיָּה אֲמִין שְׁתִּין :

רפ"י בית אלהא זירושלים. צבית אלהים זירושלים מה יהא עליו הבית יבנה : אתר די זבחין. שהוא מקום שזבחים שם זבח : ואושהי מסובלון. וכותליו יהיו מיוסדין, כמו ואושהי יחיטו (לעיל) : רומיה אמין שתין. רום הבית ששים אמה וששים אמה רחבו : (רפ"י)

מצודת דוד בשנת. בשנה אחת לכורש נתן המלך גזרת אומר על בית אלהים אשר בירושלים אשר יבנה הבית שהוא מקום אשר זבחים שם זבחים : ואושהי. יסודי הבית יהיו מאבנים גדולות רבי הסבל והמשא : רומיה. גובה הבית יהיה ששים אמות ורחבו ששים אמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסובלין. ענין משא כבדה כמו והנושאים בסבל (נחמיה ד) : (מצודת ציון)

רלב"ג בשנת אחת לכורש המלך כורש המלך צוה על דבר בית האלוה אשר בירושלים שביתו יבנה המקום שזבחים בו הזבחים וכותליו יהיו מקושרים וחזקים רומו ששים אמות רחבו ששים אמות : (רלב"ג)

[ד] נְדַבְכִין דִּי-אֲבִין גְּלָל תִּלְתָּא וְנִדְבָךְ דִּי-אֶע יְזוּדָת וְנִפְקָתָא
בֵּין-בֵּית מֶלֶךְ תִּתִּיָּב :

רפ"י נדבכין. ל' כתלים וקירות הכתלים היו של אבן גלל, גלל מרמר"א
בלע"ז : ונדבך. וכותל של עץ חדש מצפנים כענין בנין הבית אשר בנה
שלמה : ונפקתא. והולאה לאורך הבית ולשאר דברים אשר לבית תנתן להם
מבית המלך : (רפ"י)

מצודת דוד נדבכין. שלשה שורות יבנה של אבני שיש ושורה אחת של עץ
וכן בסדר הזה עד כלות הגובה כי בנין כזה מחוזק ביותר וכן נאמר בבנין
שלמה שלשה טורים גזית וטור כרותות ארזים (מ"א ז) : ונפקתא.
הוצאת הבנין ינתן מן בית המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדבכין. שורות ובדרז"ל קורין וכו' ובראש הנדבך (ברכות ט"ו)
: (מצודת ציון)

רלב"ג טורי אבן גלל שלשה וטור עץ אחד וההוצאה מבית המלך תנתן :
(רלב"ג)

ה וְאֵף מֵאֲנֵי בַּיִת-אֱלֹהִים דִּי דְהַבָּה וְכִסְפָּא דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר
הַגָּבַח מִן-הַיְכָלָא דִּי-בִירוּשָׁלַם וְהֵיבֵל לְבַבְלָא יְהִיבֹון וְיֵהָךְ
לְהַיְכָלָא דִּי-בִירוּשָׁלַם לְאַתְרָהּ וְתַנּוּת בְּבַיִת אֱלֹהִים : (ס)

רפ"י ואף מאני. ואף כלי הקדש של בית האלהים של זהב וכסף אשר
נבוכדנצר הוליאם מן היכל צירושלים והוליאם לבל : והיכל. אשר הוליד
: יהתיבון. ינתנו : ויהך. ילך כל המעשה הזה להיכל אשר צירושלים למקומו
: ותחת. ויהי מונח צביתו של הקב"ה : (רפ"י)

מצודת דוד ואף מאני. אף כלי בית אלהים של זהב וכסף אשר הוציא נ"נ
מן ההיכל אשר בירושלים והביא לבל : יתיבון. ישיבו אותם להוליד אל
ההיכל אשר בירושלים למקומם וינח בבית אלהים : (מצודת דוד)

רלב"ג וגם כלי האלהים של זהב וכסף אשר הוציא נבוכדנצר מהיכל
ירושלים והביא לבל ישיבון וילך כל זה להיכל ירושלים למקומו ותוריד
בבית האלהים : (רלב"ג)

ו כְּעֵן תִּתְּנֵי פִּזוֹת עֵבֶר-נְהָרָה שִׁתֵּר בּוֹזְנֵי וּכְנֹתֶהוֹן אֶפְרַסְכֵּיא

דַּי בְּעֵבֶר זְהָרָה רְזִיקִין הָוּן מִן-תַּמָּה:

רש"י כען תתני וגו'. זו היא תשובה אשר השיב לריוש אל תתני ושתר בזוני : די בעבר נהרה. ללך ארץ ישראל שהוא עבר הנהר לאותן שבצבל : רחיקין הוו מן תמה. רחוקים תהיו משם מזנין בהמ"ק שלא תרפו ידי עושי המלאכה : (רש"י)

מצודת דוד כען. עתה תתני וכו' וחבריהם אשר בעבר הנהר היו רחוקים מן שמה ר"ל הרחיקו מלבטל המלאכה : (מצודת דוד)

רלב"ג לכן תתני פחת עבר הנהר שתר בזוני וחבריהם האפרסכים אשר בעבר הנהר היו רחוקים משם : (רלב"ג)

[ז] שִׁבְקוּ לְעִבְרֵת בֵּית-אֱלֹהֵא הָךְ פִּזֹּת יְהוּדִיא וּלְשִׁבִי יְהוּדִיא בֵּית-אֱלֹהֵא הָךְ יִבְנוּ עַל-אֲתָרָה:

רש"י דך. זה : פחת יהודיא. שלטוני היהודים יעשו דבר זה : ולשבי יהודיא. ולזקני היהודים אני מוזה : בית אלהא דך. בית אלהים זה : (רש"י)

מצודת דוד שבקו. הניחו את עבודת בית אלהים הזאת : פחת. מושל היהודים עם זקני היהודים יבנו בית אלהים זאת על מקומו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ולשבי. הלמ"ד הוא במקום את ור"ל ועם סבי : (מצודת ציון)

רלב"ג הניחו מלאכת בית אלוה זה לפחת יהודה ולזקני היהודים והם יבנו על מקומו בית אלוה זה : (רלב"ג)

[ח] וּמְנֵי שָׁיִם טָעַם לְבָא דִּי-תַעְבְּדוּן עִם-שִׁבִי יְהוּדִיא אֲלֵךְ לְמִבְנָא בֵּית-אֱלֹהֵא הָךְ וּבְמִזְכְּסֵי מְלָכָא דִּי מִדַּת עֵבֶר זְהָרָה אֲסַפְרָנָא נִפְקֵתָא תַּהוּא מִתִּיבָא לְגַבְרִיא אֲלֵךְ דִּי-לָא לְבַטְלָא:

רש"י ומני שים טעם. וממני יהיה כווי זה : למא די תעבדון. לאותו זנין המלאכה אשר תעסון עם זקני היהודים האלה לצנות ביתו של הקב"ה :

ומנכסי מלכא. מנכסי המלך יהיו עושים הבנין הזה : די מדת עזר נהרה. מן המס של עזר הנהר אקר למלך, מדת מס כמו מנדה בלו והלך (לעיל ד'). אספרנא. מהרה יבנה הבנין אספרנה איספלונטמני"ט בלע"ז : נפקתא תהוא מתיבא. הולאה תהיה ניתנת לאנשים האלה אקר לא יתבטלו ממלכתן : (רפ"י)

מצודת דוד ומני. וממני הושם גזרת אומר מה אשר תעשו עם זקני היהודים האלה : **למבנא.** לבנות בית אלהים זאת ר"ל שגם עוד תסייעו להם בדבר הבנין : **ומנכסי.** ומרכוש המלך של המס מנדה הגבוי מאנשי עבר הנהר : **אספרנא.** חיש מהר יהיה נתון הוצאת הבנין להאנשים האלה אשר לא יבוטל המלאכה מחסרון הממון : (מצודת דוד)

רלבי"ג וממני יצא דבר מה תעשו עם זקני יהודה אלה לבנות בית אלוה זה ונכסי המלך ממנת המלך אשר בעבר הנהר במהרה ההוצאה (תהיה נתונה) לאנשים האלה שלא תשבות המלאכה : (רלבי"ג)

[ט] ומה זושיוון ובני תורין ודכרין ואמרין | לעלון | לאלה שבויא זזטין בלזו | זומר ובשזו כמאמר כהניא די-בירושלם להוא בהתיבב להם יום | ביום די-לא שכו:

רפ"י ומה השחן. ומה שיהיו חושקין : ובני תורין. בני בקר ואילים וכבשים לעולות לאלהי השמים : וחנטיין. לסלתות. ומלח לקרצנות. ויין לנסכים. וזמן למנחות כאשר יאמרו הכהנים אקר צירושלים יהי נתון להם דבר יום ציומו : די לא שכו. בלא דיחוי שני"ל דיסטורציו"ר בלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד ומה חשחן. ומה שצדיכים בני בקר ואילים וכבשים לעלות לאלהי השמים וחטים ומלח ויין ושמן כפי השיעור אשר יאמרו הכהנים אשר בירושלים יהיה נתון להם בכל יום ויום אשר לא תשגו ולא תשכחו מלתת הכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשחן. כמו חוששין וכן לא חשחין אנחנא (דניאל ג) : **שלו.** ענין משגה ושכחה כמו על השל (ש"ב ו') : (מצודת ציון)

רלבי"ג ומה שצריכים לזה הבנין ובני תורים ואילים וכבשים לעולות לאלהי השמים חטין מלח ושמן כמאמר הכהנים אשר בירושלים ינתן להם יום יום בזולת שגגה : (רלבי"ג)

יג **דַּי-לַהוֹן מִהַקְרִבִּין זִיזוּזוּיָן לְאֵלֶּה עֲבִימָא וּבִצְלִין לְזַמִּי
בְּמִלְכָּא**
וּבְזוּהִי:

רס"י **די להון. למען אשר יהיו מקריבים ניחוחים לאלהי השמים ויהיו
מתפללים על חיי המלך ובניו :** (רס"י)

מצודת דוד **די להון. אשר יהיו מקריבים הקרבנות לנחת רוח לאלהי
השמים ולהיות מתפללין על חיי המלך ובניו :** (מצודת דוד)

רלב"ג **למען יקריבו ניחוחי לאלהי השמים ויתפללו בעד חיי המלך ובניו
:** (רלב"ג)

יא **וּבְזַמִּי עֲשִׂים טַעַם דַּי כָּל-אַנְשֵׁי דַּי יְהִשְׁנָא פְּתֻגְמָא דְנָה
יִתְנַסּוּ אַעַבְרָא מִן-בֵּיתָהּ וְזָקִיף יִתְבַּנּוּא עֲלֵהּ וּבֵיתָהּ נֹולוּ יִתְעַבְדַּר
עַל-דְנָה:**

רס"י **ומני שים טעם. וממני שים כווי וסימת דבר אשר כל אדם אשר
יקנה דבר זה. יתנסח. יחרב עליו מביתו שיחרב ביתו, יתנסח כמו ונסחתם
מעל האדמה (דברים כ"ח) : וזקיף יתמחא עלוהי. ועץ לתלותו יהא גבוה
עליו שיתלה על העץ : וביתה נולו יתעבד. וביתו יעשה אשפה על כך :
נולו. ענין טינוף ומחראות :** (רס"י)

מצודת דוד **ומני. וממני הושם גזרת אומר אשר כל איש אשר ישנה הדבד
הזה : יתנסח. עונשו יהיה אשר יעקר עץ מן ביתו ולתלותו בו יושם ויתלו
עליו והוא מדרך איום ואזהרה יתירי שיהיה נתלה על העץ אשר יעקור
מביתו : וביתה. וביתו יושם למקום נוול ואשפה בעבור זאת :** (מצודת דוד)

מצודת ציון **יתנסח. ענין עקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו) : וזקיף.
הוא העץ שתולין עליו ובדרז"ל דאית ליה זקיפתא וכו' זקיף ביניתא (ב"מ
נ"ט) : יתמחא. יושם ובדרז"ל המחוהו אצל חנוני (שם קי"א) : (מצודת
ציון)**

רלב"ג **וממני יצא דבר שכל איש ישנה [אשר] דבר זה יסירו עץ מביתו
ועל העץ יתלה ביתו יעשה אשפה על זה :** (רלב"ג)

[יב] ואלהיא די שכן שמות תפוח ימור כל-מלך ועם די | ישלח
ידה להשניה לזבלה בית-אלהא דה די בירושלם אנה
דריוש שמות טעם אספרנא יתעבד: (פ)

רס"י ואלהא די שכן שמיה. והאלהים אשר שכן שמו שם : ימגר. ימגר
ויפגר כל אותו מלך וכל אותו עם אשר ישלח ידו להחריב ולהשחית ביתו
זה של ה' אשר בירושלים : שמת טעם. שמתיו ליווי דבר זה אשר יעשה
הבנין מהרה עד כאן תסובתו של דריוש : (רס"י)

מצודת דוד ואלהא. האלהים אשר ישכין את שמו שמה הוא יפיל כל מלך
ועם אשר ישלח ידו לשנות דברי להשחית בית אלהים זה אשר בירושלים
: אנה. אני דריוש שמת גזרת אומר חיש מהר יעשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ימגר. ענין הפלה כמו וכסאו לארץ מגרת (תהלים פ"ט) :
(מצודת ציון)

רלבי"ג והאלוה אשר שכן שמו שם יפיל כל מלך ועם [אשר] ישלח ידו
לשנות ולהשחית בית אלוה זה אשר בירושלים אני דריוש צויתי מהרה
יעשה : (רלבי"ג)

[יג] אדין תתני פוחת עבר-נהרה שתך בונני וכנותהון לקבל
די-שלח דריוש מלכא כנמא אספרנא עבדו:

רס"י כנמא. כאשר נאמר : אספרנא עבדו. מהרה עשו : (רס"י)

מצודת דוד אדין. אז : תתני וגו'. וחבריהם בעבור הדברים אשר שלח
דריוש המלך כאשר אמרנו לזה חיש מהר עשו דברו : (מצודת דוד)

רלבי"ג אז תתני פחת עבר הנהר שתך בונני וחבריהם מפני ששלח דריוש
המלך כאשר אמרנו מהרה עשו מאתנו : (רלבי"ג)

[יד] ושכי יהודיא בנין ומעלוזין בנבואת זוזי (נביאה) נביא
וזכריה בר-ערוא ובנו ושכללו מן-טעם אלה ישראל ומטעם

כּוֹרֵשׁ וְדַרְיוֹשׁ וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרְסַי:

רס"י וְשָׂבִי יְהוּדִיָּא. וְזִקְנֵי הַיְהוּדִים הָיוּ צוֹנִין וּמַלְכִיחִין בְּמַלְאכְתָּן כְּנֻבּוֹתָא חֲגִי וְזִכְרִיהָ וּבְנוּ וַיִּסְדּוּ אֶת הַבְּנִין מִן כּוּוִי שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּמִרְשׁוֹת כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס הַרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר הוּחַל יְסוּד הַבְּנִין צִימִיו וּמִרְשׁוֹת דְּרִיוֹשׁ זֶה מֶלֶךְ פָּרַס : וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא. הוּא דְרִיוֹשׁ וְנִקְרָא אֶרְתַּחְשַׁשְׁתָּא ע"ס הַמְדִינָה וְהַמְלָכוֹת כִּי כָל מַלְכֵי פָרַס הָיוּ נִקְרָאִים כַּךְ כְּאֲשֶׁר כָּל מַלְכֵי מַרְסִים נִקְרָאִים פָּרַעַה (רס"י) :

מצודת דוד וְשָׂבִי. וְזִקְנֵי הַיְהוּדִים בָּנוּ וְהִצְלִיחוּ כְּאֲשֶׁר נִיבֵא חֲגִי וְכוּי : וּבְנוּ. הַתְּחִילוּ לִבְנוֹת וּגְמָרוּ הַבְּנִין מִן גְּזֵרַת אֹמֵר שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צוּה עִיִּי הַנְּבִיאִים : וּמִטְעָם. מִגְּזֵרַת אֹמֵר שֶׁל כּוֹרֵשׁ הַנּוֹתֵן רְשׁוֹת מִתְּחִלָּה לִבְנוֹת הַבַּיִת וּמִגְּזֵרַת אֹמֵר שֶׁל דְּרִיוֹשׁ הַפָּרְסִי שֶׁהִיא מִחִזְק דְּבָרֵי כּוֹרֵשׁ : וְאַרְתַּחְשַׁשְׁתָּא. הוּא דְרִיוֹשׁ הַפָּרְסִי וְהוּא שֵׁם כְּנוִי לְכָל מַלְכֵי פָרַס כְּמוֹ פָּרַעַה לְמַצְרַיִם וְהַדּוּמִּים : (מצודת דוד)

רלב"ג וְזִקְנֵי יְהוּדָה בּוֹנִים וּמַצְלִיחִים בְּנֻבּוֹתָא חֲגִי הַנְּבִיא וְזִכְרִיהָ בֶן עֲדוּא וּבְנוּ וְכוֹנְנוּ מִטְעָם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וּמִטְעָם כּוֹרֵשׁ וְדַרְיוֹשׁ בְּנוּ בֵּית ה' כְּמוֹ שֶׁנִּזְכְּרָה צוּאֲתָם בְּזֶה הַמְּקוֹם. וּמִטְעָם אֶרְתַּחְשַׁשְׁתָּא מֶלֶךְ פָּרַס בְּנוּ חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם כְּמוֹ שִׁזְכַּר אַחַר זֶה. וְהוּא הָיָה גַם כֵּן נִקְרָא דְרִיוֹשׁ אִם הִיא אִמַּת מֵה שְׁסוּפָר כִּי אֶלְכַסְנֵדֶר נִצַּח דְּרִיוֹשׁ וְלִקַּח מַלְכוּתוֹ. וַיִּדְמָה כִּי מֵאַחְשׁוּרוֹשׁ לֹא הִשִּׁיגוּ שׁוּם דְּבַר מִבְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם וּבְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאַל תִּתְמָה אֵיךְ הִיא זֶה עִם גְּדוּלַת מִרְדַּכִּי כִּי לֹא הִיא אַחְשׁוּרוֹשׁ אַחַר זֶה זְמַן אַרוּךְ כִּי כָל זְמַן מַלְכוּתוֹ הִיא אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּבִשְׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ הִיטָה גְּדוּלַת מִרְדַּכִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. וְאַפְשָׁר עוֹד שֶׁלֹּא יִכּוֹל מִרְדַּכִּי לְהִשִּׁיג זֶה מִמֶּנּוּ (רלב"ג) :

[טו] וְשִׁיִּצְיָא בֵּיתָהּ דְּלָנָה עַד יוֹם תְּלַתָּהּ לִירִזּוֹ אֲדָר דְּיָ-הָיָא שְׁנַת-שִׁתָּ לְמַלְכוּת דְּרִיוֹשׁ מִלְכָּא: (פ)

רס"י וְשִׁיִּצְיָא. צִיִּתָּה דְנָה. וְסוּף תְּסָלוּם בֵּית זֶה הָיָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ אֲדָר שְׁהִיָּא שְׁנַת שֶׁשׁ לְדְרִיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ וְנִמְלָא צִנִּין הַבַּיִת הָיָה ד' שָׁנִים : (רס"י)

מצודת דוד וְשִׁיִּצְיָא. גָּמַר תְּשׁלוּם בְּנִין הַבַּיִת הַזֶּה נִתְאַחַר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ אֲדָר אֲשֶׁר הִיא בִּשְׁנַת הַשְּׁשִׁית לְמַלְכוּת דְּרִיוֹשׁ : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְשִׁיִּצְיָא. עֲנִין גָּמַר וְהַשְּׁלָמָה כִּי כְּאֲשֶׁר כָּלוּ (בְּרֵאשִׁית מ"ג) ת"א

כד שציאו : (מצודת ציון)

רלבי"ג ונשלם בית זה עד יום שלישי לירח אדר בשנת שש למלכות דריוש המלך (רלבי"ג)

[טז] ועבדו בני ישראל כהנניא וכו' ושאר בני-גלותא וזנכת בית-אלהא דנה בנזרות:

מצודת דוד ועבדו. ובני ישראל והכהנים והלויים ושאר בני הגולה הם הנתינים ובני עבדי שלמה כולם עשו חנוכת בית אלהים זה בשמחה : (מצודת דוד)

מצודת ציון חנכת. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה נקרא חנוך בלשון המקרא : (מצודת ציון)

רלבי"ג ויעשו בני ישראל הכהנים והלויים ושאר בני הגלות חנכת בית האלהים הזה בשמחה : (רלבי"ג)

[יז] והקריבו להקריבו לזנכת בית-אלהא דנה תורין מאה דכרין מאתיין אמרין ארבע מאה וצפירי עזין (לזוטיא) לזוטאה על-כל ישראל תרי-עשר לבנין שבטי ישראל:

רס"י והקריבו לחנוכת. הקריבו לחנוכת בית זה קרצנות הללו והוראת שעה היתה : (רס"י)

מצודת דוד תורין. פרים : דכרין. אילים : אמרין. כבשים : וצפירי. ושעירי עזים לחטאת בעבור כל ישראל עם שלא חזרו בבית שני כ"א יהודה ובנימין : למנין. לפי מספר שבטי ישראל וארז"ל שהיתה הוראת שעה כי אין חטאת באה בנדבה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויקריבו לחנוכת בית האלהים זה שורים מאה אילים מאתים כבשים ארבע מאות שעירי עזים לחטאות על כל ישראל שנים עשר למספר שבטי ישראל : (רלבי"ג)

[יח] והקריבו כהנניא בפלגתהון וכו' במזולקתהון על-עבדת

אֱלֹהֵא דַי בִּירוּשָׁלַם כְּכַתָּב סֵפֶר מוֹשֶׁה: (פ)

רס"י והקימו כהניא צפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים צעזודתם ולוי צמסרות' : (רס"י)

מצודת דוד והקימו. שהעמידו את הכהנים והלויים כפי מחלקותם למשמרות על עבודת אלהים אשר בירושלים כפי אשר כתב בספר תורת משה הכהנים לעבודת המזבח והלויים לדבר בשיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון בפלוגתהון. ענין חלוקה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויקימו הכהנים במשמרותם והלויים במחלקותם על עבודת האלהים אשר בירושלים ככתוב בספר משה : (רלב"ג)

יט ויעשו בני-הגולה את-הפסוז בארבעה עשר לזרשי הר אשון:

רס"י את הפסח. עכסיו עסו ישראל את הפסח צי"ד צניסן זה הצא אחר אדר זה שהסלס הצנין צו : (רס"י)

מצודת דוד בני הגולה. ר"ל השבים מן הגולה : (מצודת דוד)

רלב"ג ויעשו בני הגולה את הפסח וגוי. אמר כי הטהרו הכהנים והלויים כאחד כלם טהורים ולזה יכלו כלם לעשות הפסח בארבעה עשר וזה כי הטמא לנפש נדחה לפסח שני כמו שנתבאר בפרשת בהעלותך : (רלב"ג)

כ כי הטהרו הכהנים והלויים כאחד כלם טהורים ויעשו טו הפסוז לכל-בני הגולה ולאזייתם הכהנים וקהם:

רס"י ולהם. ולעלמם : (רס"י)

מצודת דוד הטהרו. טבלו לטומאתן : כאחד. כאיש אחד המטהר עצמו שכולו טהור כן היו כולם טהורים : וישחטו. הלויים שחטו לצורך בני הגולה ולצורך הכהני אחיהם מבני לוי ולצורך עצמן : (מצודת דוד)

[כא] וַיֹּאכְלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הַשָּׂבִים מִהַגּוֹלָה וְכָל הַנְּבֻדָּה מִטִּמְאַת גֹּי-הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לְדָרֶשׁ לִיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

רפ"י וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מטומאת העבוד' כוכזים לידק
ביסראל :

מצודת דוד ויאכלו. מן הפסח : וכל הנבדל מטומאת וכו'. אלו הגרים שנבדלו מטומאת העכו"ם להתחבר אל ישראל לדרוש לה' כמותם : (מצודת דוד)

רלב"ג וכל הנבדל מטמאת גויי הארץ אליהם. ידמה שנבדלו רבים מהגולים מטמאת הגוים לעלות לירושלים ולפי שרבים מהגולים היו תחת מלך אשור מגלות עשרת שבטים ומגלות יהודה אמר שכבר הסב הי' יתי לב מלך אשור עליהם. וידמה שכבר קרא דריוש מלך אשור כי הוא היה מולך על מלך אשור : (רלב"ג)

[כב] וַיַּעֲשׂוּ זֶזַג-מִצֹּזֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׁמּוֹזָה כִּי | שִׁמּוֹזָה יְהוָה וְהֵסֵב לֵב בְּיָדָהּ-אֲשׁוּר עֲלֵיהֶם לְזִזְזָה יְדֵיהֶם בְּמִלְאכַת בַּיִת-הָאֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

רפ"י והסב לב מלך אשור עליהם. והקב"ה הסב לב מלך אשור על ישראל היוקזים בממשלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייע במלאכת הבנין : (רפ"י)

מצודת דוד מלך אשור. הוא דריוש שמלך גם באשור אשר היתה לפניו ראש לכל הממלכות עד בוא נ"נ ולקח המלוכה לבבל : עליהם. לטובה עליהם : לחזק ידיהם במלאכת בית האלהים. בתת להם הוצאות הבנין והעזר מהאויב המבטל המלאכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והסב. מלי סבוב ור"ל הטה ופנה : (מצודת ציון)

א וְאַזְזַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אֲרִתְּוֹשֶׁשְׁתָּא מֶלֶךְ-פָּרְס
 עֲזָרָא בֶן-שֶׁרְיָה בֶן-עֲזָרְיָה בֶן-זִזְקַלְיָה:

רס"י ואחר הדברים האלה. של בנין הבית : ארתחשסתא. הוא דריוש :
 (רס"י)

מצודת דוד ואחר וגו'. אחר כלות הבנין : במלכות וגו'. ר"ל היה במלכות
 וכו' : עזרא. ארז"ל שהוא מלאכי ויחסו עד אהרן ולקצר דלג כמה דורות
 ממה שחושב בדה"א : (מצודת דוד)

ב בֶן-שִׁלּוֹם בֶן-צְרוּק בֶן-אֲזוּיטֹוב: **ג** בֶן-אֲמַרְיָה בֶן-עֲזָרְיָה
 בֶן-בְּרִיּוֹת: **ד** בֶן-זְרוּזְיָה בֶן-עֲלִי בֶן-בְּקִי: **ה** בֶן-אֲבִישׁוּעַ בֶן-
 פִּינְחָס בֶן-אֶלְעָזָר בֶן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָרִאשִׁי:

מצודת דוד הכהן הראש. ראשון להכהנים : (מצודת דוד)

ו הוּא עֲזָרָא עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא-סֹפֵר מְהִיר בְּתוֹרַת מִשְׁנֵה
 אֲשֶׁר-נָתַן יְהוָה אֶלְהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן-לוֹ הַמֶּלֶךְ כִּיד-יְהוָה
 אֶלְהֵי עֲלִי כָל בְּקִשְׁתּוֹ: **ז**

רס"י ויתן לו המלך. דריוש : כיד ה' אלהיו עליו. כאשר אה הקב"ה עליו
 ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה' אלהיו עליו ואמרו
 רז"ל עזרא הוא מלאכי : (רס"י)

מצודת דוד ויתן לו וכו'. הוא הפוך כאלו אמר ויתן לו המלך כל בקשתו
 כיד ה' וכו' ר"ל כמו שהיה עליו כח ה' ליתן חנו בעיני המלך : (מצודת דוד)

מצודת ציון סופר. ר"ל חכם ובדרז"ל סופר מברך ובור יוצא (ברכות מ"ה)
 : מהיר. הוא הפוך מן קשה ההבנה : (מצודת ציון)

רלב"ג והוא סופר מהיר בתורת משה. אחשוב כי הרצון בסופר. מונה.

והרצון בזה שכבר היה מונה במהירות חלקי הפותר אשר אפשר שיפלו בכונת דבר דבר מדברי התורה. גם היה מונה במהירות הראיות אשר יקימו דעת מאלו ויברור בזה האופן הצודק מהם נבלתי צודק. גם היה מונה במהירות כונות התורה וחלקיה ומפני אלו הסבות קרא אותו סופר דברי מצות ה' וחקיו : (רלב"ג)

יז ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים והלוים והמשוררים והשוערים והנתינים אל ירושלים בשנת שבע לארתוזסתא המלך:

רס"י בשנת שבע. היא שנה אחר תקום הבית : לאתחשסתא. הוא דריוש : (רס"י)

מצודת דוד ויעלו וכו'. מלבד מה שעלו בראשונה עם זרובבל וכו' עלו שוב עם עזרא : (מצודת דוד)

מצודת ציון והשוערים. שומרי השערים. והנתינים. הגבעונים. (יב) גמיר. כולה כי כליל תקטר (ויקרא ו) ת"א גמיר מתסק : (מצודת ציון)

רלב"ג ומן הכהנים והלוים והמשוררים והשוערים. הנה המשוררים והשוערים הם לויים וזה מבואר מדברי תורה. והנתינים. הם הגבעונים כי היו נתונים לעבודת בית האלהים : (רלב"ג)

יח ויבא ירושלים בחדש השובישי היא שנת השיבית למלך:

רס"י בחדש החמישי. הוא חדש אב כי באחד לחודש ניסן אותו היום היתה תחלת עלייתם מצבל ובאחד לחודש אב באו לירושלים : (רס"י)

יט כי באחד לחדש הראשון הוא יסד המעלה מבבל ובאחד לחדש השובישי בא אל ירושלים כיד-אלהיו הטובה עליו:

רס"י יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה : כיד אלהיו. כאשר הצליחו יד

הקצ"ה שהיתה ידו טובה עליו להלליו בדרכיו : (קצ"י)

מצודת דוד יסוד המעלה. התחלת העליה מבבל והושאל מהתחלת הבנין אשר היסוד הוא התחלה לה : כי. ר"ל מיהר בדרך מהלכו כמו שהיה עליו כח אלהיו אשר היא טובה עליו : (מצודת דוד)

רלב"ג כי באחד לחדש הראשון וגו'. ר"ל הנה באחד לחדש הראשון היה מיוסד המעלה מבבל כי אז התחילה לצמח לו כי אז התקרב אל המלך ארתחששתא והכירו הוא ויועציו מעלתו ובמעט זמן השיג מהמלך לבא אל ירושלים בזה מהמעלה והחסד שהשיג מהמלך מפני יד אלהיו הטובה עליו להשיג בו בזה האופן והיתה הסבה בזה כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעמוד על כוונותיה ולעשות מה שימשך ממנה גם הכין לבבו ללמד לישראל חק ומשפט והיה מזכה את הרבים ולזה הגיע אליו זה החסד :

יג כי עזרא הכין לבבו לדרוש את-תורת יהוה ולעשות וללמד בישראל וזק ובשפט : (ס)

קצ"י כי עזרא וגו'. ועל כן הלך והלליה בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגומר נותן טעם לדבריו : (קצ"י)

מצודת דוד כי עזרא הכין וגו'. ולזה היה עליו יד אלהיו לטובה : (מצודת דוד)

יא וזה פרשגן הנשתון אשר נתן המלך ארתחששתא לעזרא הכהן הספר ספר דברי מצות-יהוה וזקיו על-ישראל : (פ)

קצ"י וזה פרשגן הנשתון. וזה פתשגן הכתב : וחקיו על ישראל. ואת חקיו אשר כוה על ישראל לשמרם : (קצ"י)

מצודת דוד פרשגן. זהו סדור טופס הדברים המפורשים אשר נתן וכו' : סופר. מתחכם ומשכיל דברי מצות ה' וחקיו אשר צוה על ישראל : (מצודת דוד)

רלב"ג פרשגן הנשתון. פתשגן הכתב : (רלב"ג)

[יב] אֲרִתּוֹזְשִׁסְתָּא מְלָךְ מִלְכִיָּא לְעֹזְרָא כְּהֵנָּה סֵפֶר דְּתָא דִּי-
אֵלֵהּ שְׂבִיָּא גְמִיר וּכְעֵנְתָּ:
ספר דתא. ספר תורה : גמיר וכענת. ספיקא היא בידו : (כס"י)

רס"י ספר דתא. ספר תורה : גמיר וכענת. ספיקא היא בידו : (כס"י)

מצודת דוד ארתחששתא. וזהו דברי הכתב אני ארתחששתא מלך על כל המלכים נותן זה הכתב לעזרא הכהן חכם בדת התורה של אלהי השמים : גמיר וכענת. ר"ל להראות לאנשי ממשלתו עד כולם וליושבי כענת שהוא העיר המטרפולין : (מצודת דוד)

רלב"ג גמיר וכענת, הנה הרצון באמרו גמיר. למד. וזה מפורסם בלשון התלמוד. והרצון באמרו וכענת. כמו וכען. והרצון בו ועתה. והרצון בו בעת הזאת. כי שרש עת הוא ענת. ארתחששתא מלך המלכים לעזרא הכהן סופר תורת אלוה למד. ועתה : (רלב"ג)

[יג] מְנִי שֵׁים טַעַם דִּי כָּל-מִתְנַדָּב בְּמִלְכוּתִי מִן-עַבְדָּה
יִשְׂרָאֵל וְכַהֲנֹהֵי וְלוֹיָא לְמִהָרָּ לִירוּשָׁלַם עַמָּרָ יְהָרָ:
מני פים טעם. ממני יולא הרשות כי כל אשר נדבה רוחו אותו מן ישראל וכהנזיה ולויא למהרר לירושלים עמרר יהרר:

רס"י מני פים טעם. ממני יולא הרשות כי כל אשר נדבה רוחו אותו מן ישראל וכהנזיה ולויא למהרר לירושלים ילכו עמרר : (כס"י)

מצודת דוד מני. ממני הושם גזרת אומר אשר כל המתנדב ומתרצה במלכותי מן עם ישראל וכהניו והלויים ללכת לירושלים ילך עמרר ולא יעבבו מי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מתנדב. ענין רצון כי כל המתנדב מתנדב בדצון : (מצודת ציון)

רלב"ג ממני יצא דבר אשר כל מתנדב במלכותי מעם ישראל וכהניו ולויין ללכת ירושלים ילך : (רלב"ג)

[יד] כָּל-קָבָל דִּי מִן-קָדָם מִלְכָּא וְשִׁבְעָת יַעֲטָהֵי שְׁלִיחִין
לְבַקְרָא עַל-יְהוּד וְלִירוּשָׁלַם בְּרַת אֵלְהָרָ דִּי בִיחָרָ:
כל קבל די מן קדם מלכא ושבעת יעטהי שליחין לבקרא על יהוד וירושלים ברית אלהרר די בייחרר:

רס"י כל קבל. כשביל כך מאת המלך ושבעת יועליו רואי פני המלך אתה

שְׁלוּחַ : וְשָׁבַע יַעֲטוּהוּי. וְשָׁבַע יוֹעֲצוּהוּ הֵם שְׁבַע רוּחֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ : לְזַכְרָה
עַל יְהוּדָה. כְּדֵי לְדַרוֹשׁ וּלְזַדּוֹק עַל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר צִירוּשָׁלַיִם אִם הֵם עֲסוּקִים
צְתוּרָתוֹ שֶׁל הַקִּצְוִי אֲשֶׁר צִידָךְ : (רש"י)

מצודת דוד כל קבל. בעבור אשר מלפני המלך ושבעת יועציו נשלח לחפש
ולדרוש על אנשי יהודה ואנשי ירושלים אם זהירים הם בדת תורת
אלהיך אשר בידך : (מצודת דוד)

רלבי"ג כי מלפני המלך ושבעת יועציו שולח לבקר על יהודה ולירושלים
בתורת אלהיך אשר בידך : (רלבי"ג)

[טו] וְלֵהִיבָרְכָהּ כֶּסֶף וְדָהָב דְּי-מוֹלָפָא וַיַּעֲטוּהוּי הַתְּנַדְּבוּ לְאַלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל דְּי בִירוּשָׁלַיִם בְּמִשְׁכַּנָּהּ:

רש"י ולהיזבלה. ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו אשר התנדב לחלהי
ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וביתו צירושלים : (רש"י)

מצודת דוד ולהבלה. ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי
ישראל אשר משכן כבודו בירושלים : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי ישראל אשר
בירושלים משכנו : (רלבי"ג)

[טז] וְכֹל כֶּסֶף וְדָהָב דְּי תְהַשְׁפִּיזוּ בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל עִם
הַתְּנַדְּבוֹת עִמָּא וְכִהְנִיא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלֹהֵהֶם דְּי בִירוּשָׁלַיִם:

רש"י וכל כסף וזהב. וכל נדבת כסף וזהב אשר תמצא במדינת בבל עם
שאר נדבת העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקצ"ה אשר צירושלים
תוליך הכל לירושלים : (רש"י)

מצודת דוד די תהשכח. אשר תמצא בכל מדינת בבל מנדבת העובדי
כוכבים : עם התנדבות. עם נדבות העם והכהנים אשר נדבו לבית
אלהיהם אשר בירושלים : (מצודת דוד)

רלבי"ג וכל כסף וזהב אשר תמצא בכל מדינת בבל עם נדבת העם והכהנים

מתנדבים לבית אלהים אשר בירושלים : (רלבי"ג)

[יז] כָּל-קָבֵל דְּנָה אֶסְפְּרָנָא תְקַנָּא בְּכֶסֶפֶא דְּנָה תּוֹרִין | דְּכָרִין
אֲמַרִין וּמְנַזְזִתְהוֹן וְנִסְכֵיהוֹן וּתְקָרַב הַמּוֹ עַל-מִדְּבָנָה דִּי בֵּית
אֱלֹהֵכֶם דִּי בִירוּשָׁלַם:

רס"י כל קבל דנה. וכצביל כך של עצדות המקדש מהרה תקנה בכסף
זה בקר ואילים וכבשים וזבחים ומנחות ונסכי' ותקריבם על המזבח של
הקב"ה : (רס"י)

מצודת דוד כל קבל. בעבור זאת כי ירבו הכסף לזה חיש מהר תקח בכסף
זה פרים אילים וכבשים וסולת למנחתם ויין לנסכיהם ותקריב אותם על
מזבח של בית אלהיכם אשר בירושלים : (מצודת דוד)

רלבי"ג לזה מהר קנה בכסף זה תורים אילים וכבשים ומנחתם ונסכיהם
ותקריבם על מזבח בית אלהיכם אשר בירושלים : (רלבי"ג)

[יח] וּמָה דִּי (עֲלִיר) עֲלָךְ וְעַל-(אֲזִיר) אֲזִירָא יִיטַב בְּשָׂאָר כֶּסֶפֶא
וְדַהֲבָה לְמַעַבְדַּי כְּרַעוּת אֱלֹהֵכֶם תַּעֲבְדוּן:

רס"י ומה די עלך. ואשר ייטיב לך ולאחיד במותר הכסף והזהב לעשות
כראונו של הקב"ה תעשו : (רס"י)

מצודת דוד ומה די. ומה אשר ייטב עליך ועל רעיד לעשות במותר הכסף
והזהב : כרעות. כרצון אלהיכם תעשון בהם ר"ל לדבר מצוה תתנוהו
בדבר אשר ייטב בעיניכם : (מצודת דוד)

רלבי"ג ומה שייטב בעיניך ובעיני אחיד בשארית הכסף והזהב כרצון
אלהיכם תעשו : (רלבי"ג)

[יט] וּמֵאֲנִיא דִּי-מִתִּיהֲבִין לָךְ לְפָלְזוֹן בֵּית אֱלֹהֵךְ הַשְּׁלָם קָדָם
אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלַם:

לכלול מנחות ומלח לקרבנות כענין שנא' (ויקרא ב') וכל קרבן מנחתך
במלח : תמלח (רס"י)

מצודת דוד ומני. וממני אני ארתחששתא המלך הושם גזרת אומר לכל
הפקידים אשר בעבר הנהר : **די כל.** אשר ישאל מכם עזרא הכהן החכם
בתורה של אלהי השמים חיש מהר יעשה : (מצודת דוד)

רלב"ג וממני אני ארתחששתא המלך יצא דבר לכל הפקידים אשר בעבר
הנהר שכל אשר ישאל מכם עזרא הכהן סופר תורת אלוה השמים מהרה
יעשה : (רלב"ג)

[כב] עַד-כֶּסֶף כְּכַרְיִן מֵאָה וְעַד-זֹזְטִין כְּרִיִן מֵאָה וְעַד-זֹזְמוֹר
בְּתִיִן מֵאָה וְעַד-בְּתִיִן מִשְׁזֹן מֵאָה וּמְלוֹז דִּי-לֹא כְּתָב:

רס"י די לא כתב. ומלח שאין כתוב בו מדה יתנו ככל האורך : (רס"י)

מצודת דוד עד כסף. ר"ל אף אם ירבה לשאול עד ק' ככר כסף ועד ק'
כורים חטים ועד ק' בתים יין ועד ק' בתים שמן : **ומלח.** ר"ל ומלח מה
שישאל אשר אין דרך לכתוב דבר קצוב על כי הוא דבר זול וכאומר מלח
תנו כל מה שירצו : (מצודת דוד)

רלב"ג עד כסף מאה ככרים ועד חטין מאה ככרים ועד מדות יין מאה ועד
מדות שמן מאה ומלח אשר לא כתוב : (רלב"ג)

[כג] כָּל-דִּי מִן-טַעַם אֱלֹהִים שְׂמִיָּא יִתְעַבֵּד אֲדַרְזָדָא לְבֵית אֱלֹהִים
שְׂמִיָּא דִּי-לְמַה לְהוּא קֶצֶף עַל-מַלְכוּת מַלְכָּא וּבְזוּזָהּ:

רס"י כל די מן טעם. כל אשר יהיה מרקותו של הקב"ה ואיוויו יעשה
בזריזות בחותם המלך לביתו של הקב"ה : **אדרזדא.** חותם בלשון ערבי :
די למה להוא. אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך ובניו ועל כן יתנו
הגזברים כל כרכי הבית : (רס"י)

מצודת דוד כל די. כל אשר הוא מן גזרת אומר של אלהי השמים יעשה
בזריזות לבית אלהי השמים : **די למה.** אשר למה יהיה קצף מהי על
מלכות המלך ובניו בעבור התעצלות צורך הבית : (מצודת דוד)

שופטים ודיינים אשר יהיו דנין לכל העם אשר בעבר הנהר : **לכל ידעי**.
רצה לומר מנה את כל יודעי תורת אלהיך ואשר לא ידעו מה מדבר הקשה
תודיע להם : (מצודת דוד)

רלב"ג ואתה עזרא כחכמת אלהיך אשר בידך תמנה שופטים ודינים
ישפטו לכל העם אשר בעבר הנהר לכל יודעי דתי אלהיך ואשר לא ידע
תודיעו : (רלב"ג)

[כז] וְכָל-דֵּי-לֹא לָהוּא עֲבֵד דִּתָּא דֵּי-אֱלֹהִי וְדִתָּא דֵּי מַלְכָּא
אֲסַפְרָנָא דִּינָה לָהּנָא מִתְעַבְדַּד מִנָּה דֵּן לְמוֹת דֵּן (לְשֵׁרְשׁוּ)
לְשֵׁרְשֵׁי דֵּן-לְעֵנְשׁ נְכֻסִין וְלְאַסוּרִין: (פ)

רס"י וכל די לא להוא עבד. וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב"ה
ודת המלך מהרה יעכב הדין והמשפט : דינה. הדין יעשה ממנו מן המעכב
משפט : הן למות. להרג : הן לשרושי. אם לעקרו מן העולם אותו ואת
זרעו ואת משפחתו, לשרושי דיסראליני"ר זלע"ז : הן לענוש נכסין. אם
לענשו בממון : ולאסורין. או לייסרו בייסורין, עד כאן מכתב האגרת אשר
נתן דריוש המלך לעזרא הסופר למען יסארו לירושלים להראותו אל
הכהנים והלוים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המצות ולעבוד ה' צבית
המקדש ולשמור התורה כמשפט : (רס"י)

מצודת דוד וכל די. וכל אשר לא יהיה עושה דת התורה של אלהיך ודת של
המלך המזהיר על הדבר : **אספרנא**. חיש מהר יהיה נעשה ממנו משפט
ודין הן אם יהיה משפטו להמיתו הן לעקור שרשיו ר"ל להמית אותו ואת
בניו הן לענשו עונש ממון ונכסים הן לאסרו בבית האסורים את הכל יהיה
נעשה חיש מהר : (מצודת דוד)

רלב"ג וכל אשר לא יעשה דת אלהיך ודת המלך במהרה יעשה דין ממנו
הן לכלות ולשרש הן לענוש עונש ממון או להאסר בבית האסורים :
(רלב"ג)

[כח] בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר נָתַן כְּזֹאת בְּלִבְ הַמְּלֶכֶךְ
לְפָאֵר אֶת-בַּיִת יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

רס"י צדוק ה'. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה : (רס"י)

מצודת דוד ברוך ה'. אלה דברי עזרא שהודה לה' על הטובה : **כזאת**. כדבר הזאת לזרז על דברי הבית ולפאר ולרומם את בית ה' : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה אמר עזרא על מה שהטה ה' ית' לב המלך עליו. ברוך ה' אלהי אבותינו וגו' כי ראוי לברך ה' ית' על הטובה שהטיב והנה התחזק עזרא כיד ה' ית' עליו וקבץ מישראל ראשים לעלות עמו. וכבר זכרם אחר זה בשמות. הנה זה הוא באור מה שצריך אל באור בזאת הפרשה שהגבלנו באורה בזה המקום. ואולם התועלות המגיעים ממנה הם אלו. התועלת הראשון הוא לפרסם רשע אחשוורוש שעם כל מלכי פרס זולתו הושגו שהסכימו בבנין הבית או בבנין חומות ירושלים ולזה השיג ממנו המן בקלות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. וזה ממה שיוסיף לפרסם איך היו הכותים לקוץ מכאיב לבני הגלות כאלו חטא מרי עשרת השבטים ירה להם אלו החצים כי עונותיהם סבבו שירשו הכותים ארץ ישראל. התועלת השלישי הוא לפרסם כי אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. הלא תראה כי בימי כורש שהיה להם רשות מכורש לבנות לא עלה בידם לבנות. ובשנת שתים לדריוש בנו בזולת רשות המלך לבנות ולא עלה בידי צריהם להשבית מלאכתם כי המלך דריוש צוה למהר המלאכה על הוצאת המלך ולעבוד עבודת המקדש. התועלת הרביעי הוא להודיע כי חנוכת המזבח אין ענינה קבוע אך יתחלף בעת עת ולזה תמצא חנוכת המזבח בימי בית שני זולת חנוכת המזבח בימי ראשון וזולת חנוכת המזבח בימי משה וראוי שתדע שעל פי נביאים נעשית חנוכה הזאת והם חגי זכריה ומלאכי. התועלת החמישי הוא להודיע שהחכם בתורת ה' ומקיים מצותיה ומזכה הרבים בלמוד התורה הוא מושג תכלית ההשגחה. ולזה ספר על עזרא כי הוא סופר מהיר בתורת ה' ונתן לו המלך כיד ה' הטובה עליו את כל בקשתו. כאלו באר. כי מפני היותו סופר מהיר בתורת ה' השיג זה ולזה גס כן ספר כי במעט זמן השיג עזרא בקשתו מהמלך ונתן הסבה בזה כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט. התועלת הששי הוא להודיע שאין ראוי למלך להטיל מס על עובדי עבודת ה' ית' כמו הכהנים והלויים המשוררים והשוערים וכל עובדי בית האלהים. ועל זה אמר. די מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם. ומזה יתבאר שאין ראוי להטיל מס על החכמים כי הם טרודים בחכמת התורה תמיד שהיא עבודת ה'. התועלת השביעי הוא להודיע שהוא ראוי לברך ה' ית' על הטובה כי עם שהוא ראוי מצד עצם הענין הנה בו תועלת להישיר האנשים אל שזאת הטובה באה מאתו על צד ההשגחה הפרטית. ולזה ספר שכבר ברך עזרא ה' ית' על הטובה הנפלאה הזאת שהטיב לישראל בעבורו : (רלבי"ג)

[בנת] וְעָלִי הַטָּה-וְזָסַד לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וַיִּזְעָצְיוּ וּלְכָל-שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַגְּבָרִים וְאֲנִי הַתְּזַזְתִּי כִּיד-יְהוָה אֱלֹהֵי עָלִי וְאֶקְבְּצָה

בְּיִשְׂרָאֵל רְאִישֵׁי לְעֹלֹת עֲבוּי: (פ)

רס"י ויועליו. הם שצעה רואי פני המלך הן שצעה יעטוהי של מעלה :
כיד ה' אלהי עלי. כאשר היתה עזרתו של הקב"ה עלי וקצאתי מישראל
הנשארים בצבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מצבל : (רס"י)

מצודת דוד ועלי. המקום הטה עלי חסד לפני המלך : ולכל. ולפני כל : כיד
ה'. כפי הכח שהיה מהי עלי : ראשים. ואחריהם היו נמשכים יתר העם
: (מצודת דוד)

עזרא פרק-ח

א וְאֵלֶּה רְאִישֵׁי אֲבוֹתֵיהֶם וְהַתְּיֹזְזִים הָעֹלִים עִמּוֹי בְּמַלְכוֹת
אֲרַתּוֹשֶׁסְתָא הַמֶּלֶךְ מִבָּבֶל: (ס)

רס"י ואלה ראשי אבותיהם. של עולים : והתיחשם. את יחוסם אשר היו
מתייחסים בהם : ארתחשסתא. הוא לריוש : (רס"י)

מצודת דוד ראשי אבותיהם. ראשי המשפחות : והתיחשם. זכרון יחוסם
בני מי המה : במלכות. הנמצאים במלכות וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג ואלה ראשי אבותיהם והתיחשם וגו'. עד סוף עזרא : (רלב"ג)

ב מִבְּנֵי פִינְזוֹס גְּרָעִים (ס) מִבְּנֵי אֵיתָמָר דְּנִיָּאל (ס) מִבְּנֵי דָוִד
זָטָוִשׁ: (ס)

מצודת דוד מבני פינחס. העולה מבני פינחס היה שמו גרשום וכן כולם :
(מצודת דוד)

ג מִבְּנֵי שִׁכְנִיָּה (ס) מִבְּנֵי פֶרְעִשׁ זְכַרְיָה וְעִמּוֹ הַתְּיֹזְזִים לְזָכְרִים

מֵאָה

וְזַמְשִׁים:

(ס)

מצודת דוד מבני שכניה מבני פרעוש. ר"ל מבני שכניה שהיה מבני פרעוש היה הראש זכריה ועם יחוסו התיחסו למספר זכרים מאה וחמשים כי כולם היו ידועים שהמה קרובים לזכריה הראש : (מצודת דוד)

[ד] מִבְּנֵי פִּזְוֹת מוֹאֵב אֶלְיָהוּעֵינִי בֶן-יִרְזִיָּה וְעָמוֹ מֵאֲתָיִם הַזְּכָרִים: (ס)

מצודת דוד פחת מואב. מושל במואב : ועמו. עד יחוסו התיחסו אנשיו וכן כולם (מצודת דוד) :

[ה] מִבְּנֵי שִׁכְנֵיהַ בֶּן-יִזְזִיאֵל וְעָמוֹ שְׁלֵשׁ מֵאֹת הַזְּכָרִים: (ס)

רס"י מזני שכניה מזני פרעש. משפחה אחת היא זכריה הוא ראש המשפחה : ועמו. ועם יחס סלו היו מתיחסים הזכרים סל משפחתו : (רס"י)

מצודת דוד בן יחזיאל. ר"ל היה הראש בן יחזיאל ולפי שלא היה נודע כאביו הזכיר שם אביו עליו : (מצודת דוד)

[ו] וּמִבְּנֵי עֲדִין עֶבֶד בֶּן-יוֹנָתָן וְעָמוֹ זַמְשִׁים הַזְּכָרִים: (ס)

רס"י עבד בן יונתן. כך שמו : (רס"י)

מצודת דוד עבד. כך שמו עבד : (מצודת דוד)

[ז] וּמִבְּנֵי עֵיִלָם יִשְׁעִיָּה בֶן-עֵתְלִיָּה וְעָמוֹ שִׁבְעִים הַזְּכָרִים: (ס)

[ח] וּמִבְּנֵי שִׁפְטִיָּה זְבֻדִּיָּה בֶן-מִיכָאֵל וְעָמוֹ שְׁמֹנִים הַזְּכָרִים: (ס)

[ט] מִבְּנֵי יוֹאֵב עֲבָדִיָּה בֶן-יִזְזִיאֵל וְעָמוֹ מֵאֲתָיִם וְשִׁבְעָה עָשָׂר

הַזְּכָרִים: (ס) **[י]** וּמִבְּנֵי שְׁלוֹמִית בֶּן-יוֹסֵפִיָּה וְעָמוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים

הַזְּכָרִים: (ס)

מצודת דוד **בן יוספיה**. היה הראש בן יוספיה : (מצודת דוד)

יא ומבני בני זכריה בן-בני ועמו עשרים ושמונה הזכרים:
יב ומבני עזר יוזנן בן-הקטן ועמו מאה ועשרה הזכרים:
יג ומבני אדניקם אזרנים ואלה שמותם אליפלט
יעיאל ושבעיה ועמהם ישעים הזכרים: **יד** (ס)

יז אחרונים. שהיו אחרונים ללכת אחרי עזרא : (כ"ז)

מצודת דוד **אחרונים**. הם הלכו באחרונה ולא מהרו ללכת כשאר הנזכרים
: שמותם. של הראשים : (מצודת דוד)

יד ומבני בני עותי (וזבוד) וזכור ועמו שבעים הזכרים: **טו**
טו ואקבצים אל-הנהר הבא אל-אהוא וזוונה שם ימים
שלושה ואבינה בעם ובכהנים ומבני בני לא-מצאתי שם:

יז אל הנהר הבא. אל הנהר הנובע : אל אהוא. אל אותו הנהר : ונחנה
סם. והיינו חונים סם : ואבינה בעם. נתתי לבי להבין בעם אשר נקצרו
עמי :

מצודת דוד **אל הנהר וגו'**. סמוך להנהר ההולך אל אהוא והוא שם מקום
: ואבינה. נסתכלתי בכוונת הלב לדעת מי ומי ההולכים : לא מצאתי. כי
הלויים שהיו קצוצי בהונות ולא יכלו לנגן בכלי שיר כי כ"כ רש"י
(קדושין **סח**) : (מצודת דוד)

יז ואשלוזה לאליעזר לאריאל לשבעיה ולאכלנתן וליריב
ולאכלנתן ולנתן ולזכריה ולמשלם ראשים וליריב ולאכלנתן
מבנים:

יז ואשלחה לאליעזר וגו'. ראשים, גדולים : מצינים. חכמים היו :
(כ"ז)

מצודת דוד **לאליעזר**. את אליעזר : מבינים. חכמים : (מצודת דוד)

רלב"ג ואשלחה לאליעזר לאריאל וגו'. ר"ל ששלח בעבור אליעזר וחבריו שהם ראשים ובעבור יורייב ואלנתן שהם חכמים ומבינים והנה עשה זה לכבוד אדו שהיה הראש בכספיא כי משם היה צריך ללויים עם שבעבור גדולתם ישיגו מבוקשם בקלות : (רלב"ג)

[יז] (ואוצ'אה) וְאֶצְוָה אוֹתָם עַל-אֲדֹו הָרֵאשׁ בְּכֶסֶפִּיא הַמְּקוֹם וְאֶשְׁימָהּ בְּפִיָּהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹו אֶזְזִיו (הַנְּתוּנִים) הַנְּתוּנִים בְּכֶסֶפִּיא הַמְּקוֹם לְהַבִּיא-לָנוּ מִשְׁרָתִים לְבַיִת אֶלְהֵינוּ:

רס"י ואלוה אותם וגו'. פלחתים וכויתים לדבר אל אדו שהוא גדול וחשוב אשר בכספיא : על אדו. אל אדו : ואשימה צפיהם. שמתו צפיהם דברים לדבר בצליחותי אל אדו ואחיו שהם נתונים ומיוספים בכספיא להביא לנו משרתים לעבוד צבית המקדש : בכספיא. שם מקום צבצל : אל אדו אחיו. שם אדם : הנתינים. כמו הנתינים ועל כן נכתב צו"ו : (רס"י)

מצודת דוד **על אדו**. אל אדו שהיה הראש בהמקו הנקרא כספי : ואשימה. ר"ל סדרתי להם הדברי לדבר וכו' : אחיו. כמו ואחיו : הנתינים. ר"ל אדו ואחיו היו מן הנתינים אשר בכספיא : להביא. דבר השליחות היה להביא לנו לויים אשר ישרתו בשיר : (מצודת דוד)

רלב"ג ואשימה בפיהם דברים. הנה סדר הדברים בפיהם כדי שיהיו שלמים וישיגו מבוקשם : אל אדו אחיו הנתינים בכספיא המקום. ר"ל אל אדו ואחיו והנתינים כדי שיביאו להם משם משרתים לבית ה' כי הנתינים הם גם כן משרתים לבית ה' ולזה תמצא שכבר באו משם לויים ונתינים :

[יח] ויביאו לָנו כִּיד-אֶלְהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שְׂכָל מִבְּנֵי מִזְזְלֵי בֶן-לְוִי בֶן-יִשְׂרָאֵל וְשֶׁרְבִייה וּבְנֵיו וְאֶזְזִיו עֲבָדָה עֲשֶׂר:

רס"י כיד אלהינו. כאשר היתה הכלחתו של הקדוש צרוך הוא עלינו : איש

פָּל. חֶסֶד : מִצְנֵי מַחֲלֵי וּגּוֹ'. כּוֹלֵם הִלְלוּ לֵוִים : (כ"ז)

מצודת דוד כִּיד אֱלֹהֵינוּ. כִּמוּ שֶׁהִיָּה עֲלֵינוּ יָד אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה כֵּן הַצְּלִיחוּ וְהִבִּיאוּ לָנוּ אִישׁ מִשְׁכִּיל בַּדָּבָר הַשִּׁיר וְהִיָּה מִבְּנֵי מַחֲלֵי וְכוּ' וְלֹא הַזְכִּיר שְׁמוֹ : וְשִׁרְבִיָּה. גַּם הִבִּיאוּ אֶת שִׁרְבִיָּה וּבְנֵיו וְחִבְרֵיו : (מצודת דוד)

[יט] וְאֶת-זִזְשִׁבְיָה וְאֶתוֹ יִשְׁעִיָּה מִבְּנֵי מִרְרֵי אֲזַזִּיו וּבְנֵיהֶם עֲשָׂרִים:

מצודת דוד אַחִיו. חִבְרֵיו וְחֹזֵר עַל הָאֶחָד וְהִיָּה לִשְׁנֵי וְקָצֵר בַּדָּבָר הַמּוּבָן : (מצודת דוד)

[כ] וּבֵין-הַנְּתִינִים שְׁנַתָּן דְּוִיד וְהַשָּׂרִים לְעִבְדַּת הַלְוִיִּם נְתִינִים מְאֹתָיִם וְעֲשָׂרִים כָּלָם נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת:

כ"י וּמִן הַנְּתִינִים. וּמִן הָעֶבְדִּים נְתִינִים שְׁנַתָּן דּוֹד הַמֶּלֶךְ וְשָׂרֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹ עֲמָה:

מצודת דוד לְעִבְדַּת הַלְוִיִּם. בַּדָּבָר מִלֹּאכַת בֵּית ה' : נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת. נִתְפָּרְשׁוּ בְּשֵׁמוֹת ר"ל הַחֲשׁוּבִים וְהִידוּעִים שְׁבָהֶם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נִקְבּוּ. נִתְפָּרְשׁוּ וְכֵן וְנִקְבּוּ שֵׁם (וַיִּקְרָא כ"ד) : (מצודת ציון)

[כא] וְאַקְרָא שָׁם צוֹם עַל-הַנְּהָר אֲהֹא לְהַתְעַנּוֹת לְפָנָי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִפְּנֵי הַדֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָנוּ וּלְטַפָּנוּ וּלְכָל-רְכוּשֵׁנוּ:

כ"י לְהַתְעַנּוֹת. לִישָׁב צַחֲעִנִית : דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל. שְׂוִלִיכְנֵי הַמָּקוֹם לְשָׁלוֹם : (כ"י)

מצודת דוד וְאַקְרָא. ר"ל גִּזְרַתִּי תַעֲנִית בַּהַכְרֹזָה : עַל הַנְּהָר אֲהֹא. עַל הַנְּהָר הָבֵא אֶל אֲהֹא : דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל. לִלְכַת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר לֹא תִשִּׁיג לָנוּ יָד אוֹיֵב וְאוֹרֵב : (מצודת דוד)

רלב"ג וְאַקְרָא שֵׁם צוֹם עַל הַנְּהָר וּגּוֹ'. יִדְמָה שִׁכְבַּר הָיוּ לָהֶם אוֹיֵבִים

ואורבים רבים מהשמרוניים ובהגיע עזרא לנהר אהוא נתבארה לו הסכנה שהם בה משם עד ירושלים ונתן עזרא אל לבו לצום ולהתפלל לה' שיצילם מכל אויב ואורב בדרך : (רלב"ג)

[כב] כִּי בַשְׁתִּי לְשָׂאוֹל מִן-הַמֶּלֶךְ זָוִיל וּפְרָעִים לְעֲזָרְנוּ מֵאֹיֵב בְּהֶרֶף כִּי-אֲמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר יָד-אֶלֶּהֵינוּ עַל-כָּל-מִבְקָשָׁיו לְטוֹבָה וְעִזּוֹ וְאִפּוֹ עַל כָּל-עֲזוֹבָיו:

רש"י כי בושתי. שהרי נתביישתי מן המלך שלא ראיתי לשאול לו רכב ופרסים כדי לתיירנו : כי אמרנו. שהרי כבר אמרנו אל דריוש המלך שהקב"ה מטיב למבקשיו וסופך אפן וחמתו על עוזביו : (רש"י)

מצודת דוד כי בושתי וגו'. ולזה לא שלח עמנו והייתי מתפחד מן האויב : כי אמרנו וגו'. ולזה לא שאלתי חיל ופרשים כ"א שאלתי היה משיב לומר איה אמריכם : לטובה. להטיב להם : ועזו. כח נקמתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ופרשים. הם רוכבי הסוסים בהרגל רב : (מצודת ציון)

[כג] וְנִצְוָבָה וְנִבְקָשָׁה בְּמִאֲלֵהֵינוּ עַל-זֹאת וַיַּעֲתֵר לָנוּ:

רש"י ויעתר לנו. וקבל תפלתנו שזכאנו לירושלים לשלום : (רש"י)

מצודת דוד על זאת. על דרך ישרה : ויעתר לנו. קבל עתר תפלתנו ואולי בנבואה נאמר לו או בחלום ידבר בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעתר. ענין קבלת תפלה וכן ויעתר לו (בראשית כ"ה) : (מצודת ציון)

רלב"ג ואמר עזרא ויעתר לנו. כי ידמה שבאה להם בשורה על יד נביא כי נשמעה תפלתם או באה הנבואה הזאת לעזרא כי קצת המפרשים יסכימו כי מלאכי הוא עזרא : (רלב"ג)

[כד] וְאֶבְדִּילָהּ בְּשָׂרֵי הַכַּהֲנִים שְׁנַיִם עָשָׂר לְשֵׁרְבִיָּה וְזַשְׁבִּיָּה וְעִמָּהֶם מֵאֲזִיָּהֶם עֲשָׂרָה:

רפ"י ואנדילה. וכאשר הייתי שם על נהר אהוא הזדלתי מסרי הכהנים וקלתי להם הכסף והזהב ליתן צאוכרות בית ה' : (רפ"י)

מצודת דוד לשרביה. את שרביה ואת חשביה : מאחיהם. מחבריהם והיו מבני לוי : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואנדילה משרי הכהנים שנים עשר. הרצון שהבדיל מהאנשים שהיו תחת שרי הכהנים שנים עשר אנשים והם שרביה וחשביה שהם לויים ועמהם מאחיהם עשרה : (רלבי"ג)

[כה] (ואשקולה) ואשקלה להם את-הכסף ואת-הזהב ואת-הפלים תרומות בית-אלהינו החריםמו המלך ויעציו ושריו וכל-ישראל הנמצאים:

רפ"י ההרימו. אשר הרימו הנמצאים צבול : (רפ"י)

מצודת דוד ואשקלה. מסרתי להם במשקל : ההרימו. אשר הרימו והפרישו המלך וכו'. הנמצאים. במלכות בבל : (מצודת דוד)

[כו] ואשקלה על-ידם כסף כפרים עש-מאות וזבומשים וכלי-כסף מאה לכפרים זהב מאה כפר:

רפ"י וכלי כסף מאה לכפרים. ככר צכל כלי : (רפ"י)

מצודת דוד על ידם. למסור בידם : לכפרים. כל כלי היה משקלו ככר אחד : (מצודת דוד)

[כז] וכפרי זהב עשרים לאדרכנים אלף וכלי זושפת מצהב טובה שנים זומודת פזהב:

רפ"י וכפרי. מזרקים : לאדרכונים אלף. מין מטבע אלף לרכונים היו צ' כפרי זהב הללו : מזהב. משל נחוסת מזהב (או) מין מטבע של נחוסת : טובה. ל' נקבה קורא לנחוסת : שנים. שני כלים : חמודות מזהב.

הכלים קורא חמודות כל' נקבה : (כס"י)

מצודת דוד לאדרכונים אלף. כל אחד היה משקלו אלף דרכונים : המודות
זהב. חשובות כזהב : (מצודת דוד)

מצודת ציון כיפורי. מזרקות : לאדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם :
מוצהב. מראה כעין גוון הזהב וכן שער צהוב (ויקרא יג) : (מצודת ציון)

רלב"ג וכפורי זהב עשרים לאדרכונים אלף. ר"ל שכבר היה משקלם
אדרכונים אלף : וכלי נחשת מוצהב טובה. מוצהב ר"ל כצבע הזהב ותאר
הנחשת פעם בלשון זכר פעם בלשון נקבה כמו רוח גדולה וחזק גם הכלים
תאר בלשון נקבה ואמר חמודות כזהב : (רלב"ג)

[כח] ואמרה אלהם אתם קדש ליהוה והכלים קדש והכסף
והזהב גרבה ליהוה אלהי אבותיכם:

כס"י חליהם. לחותן שרי הכהנים : (כס"י)

מצודת דוד אתם קודש וכו'. ומהראוי להנתן הקודש ביד הקודש : נדבה
לה'. ולקודש יחשב : (מצודת דוד)

רלב"ג אתם קדש לה'. הנה הלויים הם קודש ולזה הפקיד להם הקודש
ואמר להם שישקדו לשמרם עד ישקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי
האבות לישראל להביאו בירושלים אל הלשכות אשר בבית ה' : (רלב"ג)

[כט] שקדו ושמרו עד-תשקלו לפני שרי הכהנים והלויים
ושרי-האבות לישראל בירושלם הלשכות בית יהוה:

כס"י הלשכות בית ה'. כדי ליתן בלשכות הבית : (כס"י)

מצודת דוד שקדו ושמרו. מהרו בדבר צורך הכלים והכסף והזהב ושמרו
אותם עד אשר תשיבו במשקל : לפני שרי וכו'. לתתם אל הלשכות אשר
בבית ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שקדו. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (ירמיה א') : (מצודת ציון)

[כ] וְקָבְלוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִשֶּׁקֶל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים לְהָבִיא לִירוּשָׁלַם לְבַיִת יְיָ אֱלֹהֵינוּ: (פ)

מצודת דוד משקל הכסף. ר"ל הכסף וכו' קבלו במשקל : (מצודת דוד)

[כא] וְנִסְעָה בַּיּוֹם אֲהֵא בְּשָׁנִים עָשָׂר לְוַדֵּשׁ הָרֵאשִׁוֹן לְלַכַּת יְרוּשָׁלַם וַיֵּד-אֱלֹהֵינוּ הִיתָה עָלֵינוּ וַיִּצִילֵנוּ מִכַּף אֹיֵב וְאוֹרֵב עַל-הַדָּרָה:

רש"י בשנים עשר לחודש הראשון. בשנים עשר לניסן : ויד אלהינו היתה עלינו. להצילנו על הדרך אשר הלכנו עליה : (רש"י)

מצודת דוד מנהר אהוא. מנהר הבא אל אהוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואורב. שונא היושב במארב להסתר : (מצודת ציון)

[כב] וַנָּבֹא יְרוּשָׁלַם וַנָּשֵׁב שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה: **[כג]** וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי נִשְׁקָל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים בְּבַיִת אֱלֹהֵינוּ עַל-יַד-מִרְמוֹת בֵּן-אוֹרֵיָה הַכֹּהֵן וְעָמּוֹ אֶלְעָזָר בֶּן-פִּינְחָס וְעַמָּהֶם יוֹזָבֵד בֶּן-יִשׁוּעַ וְזוּעָדִיָה בֶן-בְּנָי הַלְוִיִּם:

מצודת דוד נשקל. מסרנו הכסף וכו' במשקל ביד מרמות וכו' : (מצודת דוד)

[כד] בַּמִּסְפָּר בְּמִשְׁקָל לְכֹל וַיִּכְתֹּב כָּל-הַמִּשְׁקָל בְּעֵת הַהִיא: (פ)

רש"י במספר במשקל לכל. מספר הכלים ומשקלם כאשר קבלוהו כך היה נשקל כולו כאשר פרעוהו : (רש"י)

מצודת דוד במספר. את הכלים מסרנו במספר ובמשקל כל אחד ואחד : **ויכתב.** למען יעמוד לזכרון : (מצודת דוד)

[גה] הַבָּאִים בְּהִשָּׁבִי בְנֵי-הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ עֹלֹת | לֹאֲלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל פְּרִים עֲזִים-עֶשֶׂר עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֵילִים | תִּשְׁעִים
וְשֵׁשָׁה כִּבְשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צְפִירֵי זֹטָאֵת שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַכֹּל
עֹלָה לַיהוָה: (פ)

רס"י הַבָּאִים מֵהַצִּי בְנֵי הַגּוֹלָה. הַלְלוּ אֶשֶׁר צָאוּ עִם עֲזָרָא : הַקְּרִיבוּ
עֹלֹת. הַכֹּל עֹלָה וְהוֹרַת שְׁעָה הִיְתָה : (רס"י)

מצודת דוד הַבָּאִים וְגו'. הוּא הַפּוֹךְ וְכִמּוּ בְנֵי הַגּוֹלָה הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי : **על כל**
ישראל. בַּעֲבוּר כָּל יִשְׂרָאֵל : הַכֹּל עֹלָה. ר"ל אֶף הַחֲטָאוֹת הָיוּ כְּלִיל כְּעֹלָה
וְלֹא אֲכָלוּם הַכֹּהֲנִים וְהוֹרַת שְׁעָה הִיְתָה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צפירי : **שעירי** : (מצודת ציון)

רלבי"ג הַכֹּל עֹלָה לַה'. ר"ל לְבַד מֵהַחֲטָאוֹת וְהֵנָּה הִיָּה זֶה הוֹרַת שְׁעָה
וַיִּדְמָה שֶׁהַקְּרִיבוּ פְּרִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר וְצִפִּירֵי חֲטָאֵת שְׁנַיִם עֶשֶׂר לְהַעִיר עַל
הַטְּהָרָה מֵחֲטָא עִיז שְׁחִיבִים הַקָּהָל עַל שִׁגְגַת הַהוֹרָאָה בַּהּ פֶּר וְשַׁעִיר לְכָל
שִׁבְט וְשִׁבְט אֲדָם הָיוּ הַפְּרִים חֲטָאֵת כִּי לֹא קָרָה לָהֶם זֶה הָעוֹן אֲשֶׁר עָלָיו
יִתְחַיְבוּ זֶה הַקְּרָבָן אֲדָם הִיָּה זֶה לְהַעִיר לְבַד עַל זֶה הַדָּבָר : (רלבי"ג)

[גו] וַיִּתְּנוּ | אֶת-דְּתֵי הַמֶּלֶךְ לְאֹזְשֵׁי־רַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּפְחוֹת עֶבֶר
הַדָּהָר וְנִשְׂאוּ אֶת-הָעָם וְאֶת-בֵּית-הָאֱלֹהִים: (ס)

רס"י וַיִּתְּנוּ אֶת דְּתֵי הַמֶּלֶךְ. הַלְלוּ עוֹלֵי גוֹלָה סִפְרוּ מֵאוֹת דְּרִיּוֹשׁ הַמֶּלֶךְ
לְגִדּוּלֵי הַמֶּלֶךְ רוּחֵי פְּנֵיו : וּפְחוֹת. כִּמּוּ וּפְחוֹת : עֲבַר הַנְּהַר. אוֹתָן שָׁלַח
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵן בַּעֲבַר הַנְּהַר לְיוֹשְׁבֵי צִבְלָה : וְנִשְׂאוּ. שָׁהוּ מִנְּשִׂאֵין וּמִסִּיעִין :
(רס"י)

מצודת דוד **דתי המלך**. חוֹק גֹּזֵר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נָתַן בְּיַד עֲזָרָא כַּמִּישׁ לְמַעַלָּה
: וְנִשְׂאוּ. הָיוּ מִנְּשִׂאֵים וּמִרוּמְמִים אֶת הָעָם וְכוּ' : (מצודת דוד)

רלבי"ג וַיִּתְּנוּ אֶת דְּתֵי הַמֶּלֶךְ וְגו'. הֵם הַסְּפָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח לָהֶם
הָאֲרַתְחַשְׁתָּא עַל דְּבַר בְּקִשְׁתָּא עֲזָרָא : (רלבי"ג)

[א] וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא-נבדלו העם ישראל והכהנים והלוים בעמי הארצות כתועבתיהם לכנעני הזוהתי הפרזי היבוסי העבלי המאבי המצרי והאמורי:

רס"י חלה. דברים הללו אשר ספרו דתי המלך : והשרים. של ישראל :
לחמר. וכן אמרו לי : (רס"י)

מצודת דוד וככלות אלה. כאשר כלו הדברים האלה והם מסירת הכלים וכו' ואת דתי המלך. כתועבותיהם. ר"ל עודם עושים כתועבותיהם של הכנענים וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון לאחשדרפני. מין שררה ידוע אצלם : **ופחות.** מלי פחה ומושל : (מצודת ציון)

[ב] כי-נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה: (ס)

רס"י היתה במעל הזה ראשונה. שהם התחילו למעול מעל להתחתן בגויי הארלות : (רס"י)

מצודת דוד כי נשא. כי לקחו נשים מבנותיהם ולזה אוחזים במעשיהם : **זרע הקודש.** המה בני ישראל : **ראשונה.** הם נשאו בתחלה נשים מבנות העובדי כוכבים ומהם למדו יתר העם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נבדלו. ענין הפרשה : (מצודת ציון)

רלב"ג והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות. ידמה שנשאום בגויתן שאם לא היה כן לא היה אסור בדבר בכל הגוים שזכר כי אם כמצרי : (רלב"ג)

[ג] וּכְשִׁמְעֵלִי אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה קִרְעֵתִי אֶת-בְּגָדַי וּמְעִילִי
וְאֹמְרָטָהּ בְּשִׁעָר רֵאשִׁי וְזָקְנִי וְאִשְׁבָּה בְּשׂוּבָם:

רפ"י משומם. עלוב וסומם כמו (יחזקאל ג) שצעת ימים משמים בתוכם
(רפ"י) :

מצודת דוד קרעתי וגו'. מגודל הצער בעבור המעל הזה : משומם. משותק
ונאלם כדרך המצטער : (מצודת דוד)

מצודת ציון והתערבו. מלי תערובות ובלבול : והסגנים. מין שררה :
במעל. ענין חטא ופשע : (מצודת ציון)

רלב"ג ואשבה משומם. ר"ל נבהל הרעיונים ונעזב מרוב הדאגה על זה
החטא והנה באר אחר זה שכבר התענה וזה כלל גם כן במלך משומם
ולזה אמר ואני יושב משומם למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי
כי האיש המשומם הוא נעזב באופן שלא יתן אל לבו לאכול ולשתות
וידמה שכאשר הגיעה מנחת הערב אכל ועם כל זה קרא אותו תענית וזה
מה שיורה שמתענין לשעות. ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי וגו' :
(רלב"ג)

[ד] וְאֵלַי יֵאָסְפוּ כָּל זֹרְדֵי בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל
הַגּוֹלָה וְאֲנִי יֵשֵׁב בְּשׂוּבָם עַד לְמִנְזוֹת הָעָרִב:

רפ"י מתעניתי. שלא אכלתי אותו יום : (רפ"י)

מצודת דוד כל חרד. כל החרד בקיום דברי ה' היה נאסף אלי בעבור מעל
הגולה ר"ל להעביר המעל הזה : למנחת הערב. לדורון ותשורת הערב ר"ל
לזמן הקרבת תמיד של בין הערבים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומעילי. הוא מין מלבוש עליון : ואמרטה. ענין תלישה כמו
ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג) : משומם. משותק ונאלם כמו משמים
בתוכם (יחזקאל ג') : (מצודת ציון)

[ה] וּבְמִנְזוֹת הָעָרִב קָמַתִּי בַתְּעֵנִיתִי וּבְקָרְעֵי בְּגָדַי וּמְעִילִי
וְאֹכְרָעָה עַל-בְּרַכִּי וְאֹפְרָשָׁה כַּפִּי אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי:

מצודת דוד **קמתי מתעניתי**. ר"ל קמתי מעונה וחלש מתעניתי שלא אכל כל אותו היום : **ובקרעי וגו'**. ובקריעת הבגדים ובכדי לעורר הלבבות קם כשהוא מעונה ולבוש בגדים קרועים וכרע על ברכיו : **ואפרשה כפי**. כן הוא דרך שואל החסד : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חרד**. ענין מהירות כמו ויחרדו זקני העיר (ש"א י"ו) : (מצודת ציון)

10 **וּאמַרְהָ אֱלֹהֵי בְשִׁתִּי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פָנַי אֲלֶיךָ כִּי עֹנֹתַיִנוּ רַבּוּ לְמַעַלְהָ רֵאשׁ וְאַשְׁמֹתַנוּ גְדָלָה עַד לְשָׁמַיִם:**

רס"י נתנו. כמו נתננו דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחרת כמו (ד"ה ב' י"ד) כי עליך נשענו כמו נשעננו (בראשית ל"ד) ונתנו את זנותינו כמו ונתננו : כהיום הזה. כמו שנראה היום הזה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו בצבל הרבה מן הגולים : (רס"י)

מצודת דוד **להרים וכו'**. הוא הפוך כמו להרים פני אליך אלהי : **רב**. נתרבו ועלו למעלה מן הראש : (מצודת דוד)

רלב"ג **כי עונותינו רבו למעלה ראש**. ר"ל כי עונותינו רבו מאד במה שעוינו לה' ית' שהוא ראש למעלה רצוני בזה שהוא ראש לעליונים ואלהי האלהים. או ירצה בזה שהם רבו למעלה מכל ראש ומספר כולל כטעם נשא את ראש בני גרשון : (רלב"ג)

11 **מִיָּמִי אֲבִיתָנוּ אֲנֹזְנוּ בְּאַשְׁמֹת גְדָלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֹנֹתַיִנוּ גְתָנוּ אֲנֹזְנוּ מְלָכֵינוּ כְּהַלְיָנוּ בְּיַד מְלָכֵי הָאָרְצוֹת בְּזֹרֵב בְּשִׁבְי וּבְבִזָּה וּבְבִשָׁת פָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה:**

רס"י ועתה כמעט רגע. לפי שעה : תחנה. כמו חנינה : ולתת לנו יתד. לקבוע אותנו בארץ ישראל : יתד. כמו (ישעיה כ"ב) ותקעתיו יתד במקום נאמן : מחיה מעט. חיים מועטים : (רס"י)

מצודת דוד **כהיום הזה**. כאשר נראה היום אשר בני עשרת השבטים המה בגולה ואף מבני יהודה ובנימן רבים נשארו בבבל בגולה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ונכלמתי. מלשון כלימה ובושה : להרים. לרומם ולהגביה :
ואשמתנו. מלי אשמה ופשע : (מצודת ציון)

יח ועתה כמעט-רגע היתה תנוזה מאת | יהוה אלהינו
להשאיר לנו פליטה ולתת-לנו יתד במקום קדשו להאיר
עינינו אלהינו ולתתנו מוזה מעט בעבודתנו:

רס"י כי עבדים אנחנו. לדריש מלך פרס : לא עזבנו. לא עזב אותנו :
ויט. לשון מפעל כמו מטה הטה עלינו חסדו : גדר. שהיו גודרין גדר
לשמור מלותיו :

מצודת דוד כמעט רגע. מעט הזמן היה לנו חנינה מה' והיא מלי שאלה
ומליצה על כי הגאולה ההיא קטנה היא : יתד וגו'. קבועות בירושלים
כיתד הקבוע : מחיה מעט. חיים מעטים בעת עבודתנו : (מצודת דוד)

רלבי"ג ועתה כמעט רגע. קרא זמן גלות בבל מעט ביחס אל החטאים
הנפלאים שחטאו אבותינו : ולתת לנו יתד במקום קדשו. ר"ל להתקע
ולהקבע בו :

יט כי-עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו ויט-עלינו
זוהי לפני מלכי פרס לתת-לנו מוזה לרובם את-בית
אלהינו ולהעמיד את-זרבתיו ולתת-לנו גדר ביהודה
ובירושלם: (ס)

מצודת דוד כי עבדים. עדיין עבדים אנחנו למלכי פרס אבל בעבודתנו לא
עזבנו מכל וכל : את חרבותינו. של הבית הזה : גדר. להיות גדורים מסביב
לב לנהיה עוד למרמס לכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחנה. חנינה וכן לבלתי היות להם תחנה (יהושע י"א) :
פליטה. ענין הצלה ושיור : יתד. מסמר : מחיה. מלי חיות : (מצודת ציון)

רלבי"ג ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים. ר"ל לתת לנו דירה בארץ יהודה
וירושלים כי הדירה לא תהיה בזולת גדר : (רלבי"ג)

יג וְעַתָּה בַּה־נְאֻמַּר אֶלְהִינוּ אֲזוּרִי-וְאֵת כִּי עֲזָבָנוּ מִצְוֹתֶיךָ:

מצודת דוד אחרי זאת. אחרי הטובה הזאת שעשית לנו מה נאמר ר"ל וכי נוכל לומר הטובה הזאת מעוטה היא כי הלא עזבנו מצותיך ואף המעט ההיא לחסד תחשב : (מצודת דוד)

מצודת ציון חרבותינו. מלשון חורבה : גדר. כותל מקיף : (מצודת ציון)

יא אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נְדָה הִיא בְּנִזְתָּ עַמִּי הָאָרְצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר בִּמְלֹאָהּ מִנְּפֹה אֶל-נְפֹה בְּטִמְאַתֶּם:

רש"י נדה. טמאה וגעולה : (רש"י)

מצודת דוד ארץ נדה היא. ארץ מרוחק ומתועב בעבור תעוב העובדי כוכבים בתועבות אשר מלאו הארץ משפתה אל שפתה ברוב טומאתם : (מצודת דוד)

רלב"ג ארץ נדה היא בנדת עמי הארצות. ר"ל שכבר נטמאה הארץ בטמאותיהם בעריות ובע"ז : (רלב"ג)

יב וְעַתָּה בְּזוֹתֵיכֶם אֶל-תִּתְּנוּ לְבַנְיָהֶם וּבְנִזְתֵּיהֶם אֶל-תִּשְׁאוּ לְבַנְיָיִכֶם וְלֹא-תִדְרְשׁוּ שְׁלָמָם וְטוֹבָתָם עַד-עוֹלָם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וְאֶכְלְתֶם אֶת-טוֹב הָאָרֶץ וְהוֹרִשְׁתֶּם לְבַנְיָיִכֶם עַד-עוֹלָם:

רש"י והוכפתם. את הארץ לבניכם עד עולם : (רש"י)

מצודת דוד למען תחזקו. למען תאחזו בארץ להשאר בידכם : עד עולם. ר"ל ובניכם לבניהם וכן עד עולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נדה. מלי נדידה ורחוק : (מצודת ציון)

רלב"ג ולא תדרשו שלומם וטובתם. הוא שב אל עמן ומואב לבד כמו שנזכר בתורה : (רלב"ג)

[יג] וְאֶזְרִי כָּל-הַבָּא עָלַיִנוּ בְּמַעֲשֵׂינֵנוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמֹתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי | אֶתָּה אֱלֹהֵינוּ וְשִׁכְתְּ לְבִטָּה בְּעֹנֵינוּ וְנִתְּתָה לָנוּ פְּלִיטָה כָּאֵת:

רס"י ואחרי כל הצא עלינו. אחרי כל המעשה הרע אשר הגיע עלינו במעשינו הרעים : השכת. למטה מעונינו. מנעת מעונותינו עד למטה שנפחת עונינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפותרו בענין זה מנעת עצמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבית ממנו למטה מן העונות ולא פרעת ממנו ככל חטאתינו : (רס"י)

מצודת דוד ואחרי וכו'. אחרי שראינו כל העונש הבא עלינו וכו' : **חשכת.** ר"ל אף הגאולה המועטת היא אין אנו ראויים לה כי אתה בחסדך מנעת העונש לתת למטה מעונינו ר"ל פחות מהם ובעבור זה נתת לנו פליטה ולא בצדקותינו : (מצודת דוד)

רלב"ג כי אתה אלהינו חשכת למטה מעונינו. ר"ל מנעת מן העונש שהיה ראוי לבא עלינו והבאת ממנו למטה ממה שראוי לפי עונינו : (רלב"ג)

[יד] הַנְּשׁוּב לְהַפֵּר מִצְוֹתֶיךָ וּלְהִתְנַחֵן בְּעַמִּי הַתַּעֲבֹת הָאֵלֶּה הֲלוֹא תִאָּנֵף-בָּנוּ עַד-כֹּלָה לְאִין שְׂאֲרִית וּפְלִיטָה: (פ)

רס"י הנקיב. אם נקוב : הלא תאנף בנו. תמיה המתקיימת : (רס"י)

מצודת דוד הנשוב. חוזר למעלה לומר אחרי שראינו העונש והחסד בפליטה הנשארת וכי מהראוי שנשוב להפר מצותיך : **עד כלה.** עד לכלות הכל מבלי שארית ולא תעשה עוד חסד : (מצודת דוד)

מצודת ציון חשכת. מנעת כמו ולא חשכת (בראשית כ"ב) : (מצודת ציון)

רלב"ג הנשוב להפר מצותיך. אמר זה בתמיה. הראוי שנשוב להפר מצותיך אחר שהטבת לנו להקל עונשנו ולהשגיח בנו הלא זה יהיה סבה שתאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה : (רלב"ג)

[טו] יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק אֶתָּה כִּי-נִשְׁאַרְנוּ פְּלִיטָה כְּהַיּוֹם

הַיְהִי הַנְּנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִשְׁמֹתֵינוּ כִּי אֵין לַעֲמוּד לְפָנֶיךָ עַל-אֶת: (פ)

רפ"י כי חזן. כח מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עזרה ז' : (רפ"י)

מצודת דוד צדיק אתה וגו'. ר"ל צדקה עשית עמנו ולא במשפט : כהיום הזה. כאשר אנחנו היום פליטה מועטת : הננו לפניך. עדיין מחזיקים אנו בעון זה ובידינו הוא : כי אין לעמוד. ר"ל אין בנו זכות לעמוד לפניך על העון הזה להעביר אותה בעבור מעשה הזכות וא"כ עדיין אנו באשמה הזאת וטמון הוא בידינו והפליטה הנשארת בצדקה הוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון להפר. לבטל : להתחתן. מלשון חתון : תאנף. מל' אף וחמה : (מצודת ציון)

עזרא פרק-י

א] וְכִהְיֶה תִפְלַל עֲזָרָא וְכִהְיֶה תוֹדוֹתוֹ בְּכֹה וּמִתְנַפֵּל לְפָנַי בְּיַת הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו מִיִּשְׂרָאֵל קָהָל רַב-מְאֹד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְיִלְדִים כִּי-בָכוּ הָעָם הָרַבָּה-בְּכֹה: (ס)

רפ"י ככה. כמו כזי : (רפ"י)

מצודת דוד וכהתפלל. וכאשר התפלל עזרא וכו' : כי בנו. בעבור תפלת עזרא בכו העם אשר נמצאו עמו ולקול בכיותם נקבצו קהל רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון וכהתודותו. מל' וידוי : ומתנפל. נופל ומשתטח בארץ : (מצודת ציון)

רלב"ג הרבה ככה. הרבה בכיה וידמה שאמר זה עזרא בקול רם כדי שיכנע לב החוטאים בזה : (רלב"ג)

ב] ויען שְׁכַנְיָה בֶן-יְזוּיָאֵל מִבְּנֵי (עוֹלָם) עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֲזָרָא

אֲנֹזְנוּ בְּמַעְלָנוּ בְּאֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁבּוּ נְשִׁים זְכָרִיּוֹת בְּמַעְבְּרֵי הָאָרֶץ וְעַתָּה
יֵשׁ-בְּמִקְוֵה לְיִשְׂרָאֵל עַל-זֹאת:

רס"י ונושב. והושבנו : יש מקוה. יש תקוה לישראל על כך שהם יכולים להוציא נשים העכו"ם והגולד מהם ולהוציא כל הבנים הנולדים מן הנשים העכו"ם : (רס"י)

מצודת דוד ונשב. הושבנו בבתינו לקחת אותן לנשים : יש מקוה. יש תקוה לבטל העון הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקוה. מלי תקוה ותוחלת : (מצודת ציון)

רלב"ג יש מקוה לישראל על זאת. ר"ל מקוה מים ירחצו ויטהרו והוא שיעזוב רשע דרכו להוציא כל הנשים והנולד מהם. או יהיה מקוה מענין תקוה ובטחון והרצון יש להם תקוה להטהר מזאת הטומאה והענין אחד איך שיפורש : (רלב"ג)

ג וְעַתָּה זְכָרֶת-בְּרִית לְאֱלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָּל-נְשִׁים וְהַזְּכָּר מֵהֶם בְּעֵצַת אֲדֹנָי וְהַזְּכָּרִים בְּמִצְוֹת אֱלֹהֵינוּ וְכַתּוּרָה יַעֲשֶׂה:

רס"י בעלת אד'. בעלתו וזכרנו של הקב"ה : וחרדים במלות אלהינו. ויראי שמים יוליאם : וכתורה יעשה. העושה המעשה הזה אשר יוליא חשתו וזכיו העוזדי כוכבים : (רס"י)

מצודת דוד כל נשים. מבנות העובדי כוכבים : והנולד. הבנים הנולדים מהן : בעצת אד'. בעבור עצת ה' כמ"ש ולא תתחתן וכו' כי יסיר וכו' (דברים ז) : והחרדים. במצות והתעוררות החרדים במצות אלהינו : וכתורה יעשה. וכאשר נעשה כן אז יעשה כדבר התורה : (מצודת דוד)

מצודת ציון והחרדים. הממהרים : (מצודת ציון)

ד קוּם כִּי-עָלִיךָ הַדָּבָר וְאֲנֹזְנוּ עִמָּךְ זִזְקָה וְעֲשֶׂה: (פ)

רס"י ואנחנו עמד. להיות מסכימים עמך : (רס"י)

מצודת דוד קום. היה זריז בדבר כי היא מוטלת עליך כי אתה הראש לכולנו ואנחנו נהיה עמך בעזרתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון קום. הוא ענין זרוז וכן קום עבור (יהושע א) : (מצודת ציון)

וַיִּקָּם עֲזָרָא וַיִּשְׁבַּע אֶת-שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים הַכֹּלִים וְכָל-יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כְּדַבַּר הַזֶּה וַיִּשְׁבַּעוּ:

מצודת דוד וכל ישראל. שרי כל ישראל : (מצודת דוד)

וַיִּקָּם עֲזָרָא מִלְּפָנָי בַּיַּת הָאֱלֹהִים וַיִּלְכָּךְ אֶל-לְשַׁכַּת יְהוֹזָבָב בֶּן-אֶלְיָשִׁיב וַיִּלְכָּךְ שָׁם לָזוּם לֹא-אָכַל וּבַיּוֹם לֹא-שָׁתָה כִּי מִתְאֲבָל עַל-מַעַל הַגּוֹלָה: (ס)

מצודת ציון לשכת. ענין חדר מה : (מצודת ציון)

וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּיהוּדָה וַיְרוּשָׁלַם לְכָל בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהַקְבִּיעַ יְרוּשָׁלַם:

רס"י קול. כרוז : (רס"י)

מצודת דוד ויעבירו. הכריזו לומר לכל בני הגולה וכו' : (מצודת דוד)

וְכָל אִשָּׁר לֹא-יָבֹא לְשַׁלֶּשֶׁת הַיָּמִים פְּעֻצַת הַשָּׂרִים וְהַזְקָנִים יִזְרְחוּ כָּל-רְכוּשָׁו וְהוּא יִבְרַח מִמָּקוֹם הַגּוֹלָה: (ס)

רס"י לשלשת הימים. לסוף שלשת הימים : (רס"י)

מצודת דוד לשלשת הימים. לסוף ג' הימים מעת הכרוז : כעצת וכו'. אשר הגבילו זה הזמן : והוא יבדל. לא יצטרפו אותו לקהל הגולה בדבר מהדברים : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחרס. ענין חורבן ואבדון : (מצודת ציון)

רלב"ג יחרם כל רכושו. יהיה כל קנינו חרם והוא יהיה נבדל מקהל הגולה
(רלב"ג)

טו וַיִּקְבְּצוּ כָל-אֲנָשֵׁי-יְהוּדָה וּבְנֵימִן | יְרוּשָׁלַם לְעֹלֶשֶׁת הַיָּמִים
הוא זֹרֵעַ הַתְּשִׁיעִי בְּעֵשְׂרִים בְּזֹרְעֵי וַיֵּשְׁבוּ כָל-הָעָם בְּרוֹזוֹב
בַּיִת הָאֱלֹהִים בְּרַעֲיָדִים עַל-הַדָּבָר וַיְהִי־הָשָׁמַיִם: (פ)

רס"י חדש התשיעי. הוא חדש כסליו : מרעידים על הדבר. מתייראים
על הדבר ומתייראים היו ממכסול של עבירה זאת : ומהגשמים. ומן
הגשמים היו רעידים עליהם שם היו רעודים ועלזים : (רס"י)

מצודת דוד ברחוב. רחובות היו בהר הבית וכן בבית הראשון כמ"ש לרחוב
המזרח (דה"ב כט) : מרעידים. היו רועדים על דבר מכשול העון ומחמת
רוב הגשמים היו רוד עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרעידים. מלי רעדה ורתת : (מצודת ציון)

רלב"ג ברחוב בית האלהים. הוא הרחוב אשר לפני בית האלהים חוץ
מהעזרה כי אין ראוי לישב בעזרה : (רלב"ג)

יז וַיִּקְרָא עֹזְרָא הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲתֶם מְעַלְתֶּם וַתֵּשְׁבוּ
זָשִׁים זָכְרִיּוֹת לְהוֹסִיף עַל-אֲשַׁמֹּת יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד ותושיבו. הושבתם בבתיכם לנשים : על אשמת ישראל. אשר
יש בידם מאז : (מצודת דוד)

יח וְעַתָּה תִּנְּנוּ תוֹדָה לַיהוָה אֱלֹהֵי-אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנִי
וַתִּבְדְּלוּ מֵעַמִּי הָאָרֶץ וּבֵין-הַזָּשִׁים הַזָּכְרִיּוֹת:

רס"י תודה. וידוי : (רס"י)

מצודת דוד תנו תודה. היו מודים אשר עשיתם הרע ותתחרטו עליו ועשו
מעשה רצונו : מעמי הארץ. לבלי תת מבנותיכם לעובדי כוכבים : (מצודת

מצודת ציון תודה. הודאה : (מצודת ציון)

[יב] וַיַּעֲנוּ כָּל-הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל זָרוֹל כִּן (כדברִיךְ) כְּדַבְּרֶךָ לַעֲשׂוֹת: עָלֵינוּ

מצודת דוד כן. אמת וישר הדבר ועלינו לעשות כדברִיךְ : (מצודת דוד)

[יג] אָבֹל הָעַם רַב וְהָעֵת זְשׁוּמִים וְאִין כּוֹז לַעֲמוּד בְּזוּזִין וְהַמְלֹאכָה לֹא-לְיוֹם אֶזְזֵד וְלֹא לְשָׁנִים כִּי-הֲרַבִּינוּ לַפֶּשַׁע בְּדַבְּרֶךָ הַזֶּה:

רש"י והעת גשמים. שהגשמי' יורדי' עלינו : והמלאכה. והרחקת עזירה זו אינן אתה יכול לתקן כל כך צמהירות : (רש"י)

מצודת דוד העם. נושאי עבודת כוכבים המה רבים ואין כאן בתים להכיל את כולם והעת היא עת גשמים וכו' : והמלאכה. מלאכת הפרשת הנשים העובדות כוכבים : כי הרבינו. ר"ל רבים הם אשר פשעו בדבר הזה : (מצודת דוד)

[יד] יַעֲמְדוּ-גַם עֲרֵינוּ לְכָל-הַקָּהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּעָרֵינוּ הַהֲשִׁיב זְשׁוּמִים זְכָרִיּוֹת יָבֵא לְעֵתֵיהֶם בְּזוּמָנִים וְעַמְהֶם זְקָנֵי-עֵיר וְעֵיר וְשׁוֹפְטֵיהֶם עַד לְהֲשִׁיב זָרוֹן אֶף-אֶלֵּינוּ מִפְּנֵי עַד לְדַבְּרֶךָ הַזֶּה: (פ)

רש"י לכל הקהל. עם כל הקהל : ההוסיב. אשר הוסיב : עד להסיב. עד אשר ישוב חרונו של הקב"ה מעלינו : (רש"י)

מצודת דוד שרינו לכל הקהל. השרים שעל כל הקהל יעמדו פה בירושלים עד יושלם הדבר. ההוסיב. אשר הוסיב בביתו נשים עובדות כוכבים : לעתים מזומנים. לפי העת אשר יכינו להם השרים : ועמהם. עם האנשים אשר הוסיבו נשים עובדות כוכבים יבואו זקני העיר ושופטיה לדעת אם כולם באו : עד להסיב. ר"ל יתמידו השרים לשבת בירושלים עד אשר

יעשו להשיב חרון אף ה' וחוזר ומפרש עד יכלו הדבר הזה כי אז ישוב
החרון מישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מזומנים**. ענין הכנה וקביעות כמו בעתים מזומנות (נחמיה יג)
: (מצודת ציון)

רלב"ג **ההושיב נשים נכריות**. ר"ל אשר הושיב נשים נכריות : (רלב"ג)

[טו] אָךְ יוֹצֵתָן בֶּן-עֲשֵׂה־אֵל וַיְזוּזֶיהָ בֶּן-תִּקְוָה עֲמִדוֹ עַל-אֶת
וּמִשְׁלָם וְשִׁבְתִּי הַכֹּלִי עֲזָרָם:

רס"י עמדו על זאת. לקנתר על דבר זה : עזרום. החזיקו ידיהם : (רס"י)

מצודת דוד **עמדו על זאת**. התחזקו ביותר על הדבר ההיא להבדיל הנשי
העובדו כוכבים. עזרום. היו להם לעזר בהדבר ההיא : (מצודת דוד)

[טז] וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי הַגּוֹלָהּ וַיַּבְדְּלוּ עֲזָרָה הַכֹּהֵן אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
הָאֲבוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם וְכָלם בְּשֵׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַיּוֹם אֶזְרָא לְזוֹדֵשׁ
הָעֲשִׂירִי לְדַרְיוֹשׁ הַדְּבָר:

רס"י **לדרוש**. כמו **לדרוש** : (רס"י)

מצודת דוד **ויעשו כן**. להוציא הנשים העובדות כוכבים : **ויבדלו**. הבדילו
הנשים העובדות כוכבים והמבדילים היו עזרא הכהן ואנשים ראשי
האבות של בית אבותם ר"ל ראשי המשפחות : **וכלם בשמות**. ראשי
האבות הם היו ידועים וניכרים בשמותם לרוב חשיבותם : **לדרוש**.
כמו לדרוש והיוד נוספת : (מצודת דוד)

רלב"ג **ויבדלו עזרא הכהן אנשים ראשי האבות**. ר"ל שכבר נבדלו על זה
ואנשים ראשי האבות : **לדרוש הדבר**. ר"ל לדרוש הדבר מי הם
המועלים :

[יז] וַיִּכְלוּ בְּכָל אֲנָשִׁים הַהֲשִׁיבוּ נְשִׁים זְכָרִיּוֹת עַד יוֹם אֶזְרָא
לְזוֹדֵשׁ הָרֵאשִׁוֹן:

רפ"י ויכלו בכל. והשלימו את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים של עובדי כוכבים כי הוליאם לחדש הראשון עד יום אחד בניסון : (רפ"י)

מצודת דוד ויכלו. השלימו דבר ההבדל בכל האנשים אשר השיבו נשים עובדות כוכבים מעת שישבו עד יום אחד וכו' : (מצודת דוד)

רלב"ג ויכלו בכל אנשים ההושיבו נשים נכריות. ר"ל שככה השלימו בכל המקומות לדרוש מי הם האנשים שהושיבו נשים נכריות : (רלב"ג)

[יח] וַיִּמְצָא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִשְׁיִבוּ זָשִׁים זְכָרִיּוֹת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּן-יֹצְדָק וְאֶזְרִי בַּעֲשִׂיָה וְאַלְיָעָזָר וַיְרִיב וְגִדְלִיָּה:

מצודת דוד מעשיה וכו'. הם הושיבו נשים עובדות כוכבים : (מצודת דוד)

[יט] וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא זָשִׁיהֶם וְאַשְׁמִים אֵיל-צֶאֱן עַל-אֲשֵׁמֹתָם:

רפ"י ידם. עלתם כמו הנה יד יואב אתך בכל זאת (סמאל ז' י"ד) : על אשמתם. הוראת סעה היתה : (רפ"י)

מצודת דוד ויתנו ידם. תקעו כף להוציא נשיהם ולהביא קרבן אשם איל מן הצאן בעבור האשמה והיתה הוראת שעה : (מצודת דוד)

רלב"ג ואשמים איל צאן על אשמתם. ידמה שזאת היתה הוראת שעה כי לא מצאנו אשם בבעילת נכרית כ"א בשפחה חרופה. והנה הוכרחו להוציא הבנים שהיו להם מהן כי הבן הבא מן הגויה הוא בנה לא בן ישראל כמש"נ במקומות הרבה מהתורה. הנה זה באור מה שיצטרך אל באור בזאת הפרשה אשר הגבלנו באורה בזה המקום. ואולם התועלות המגיעים מזה הספור הם. התועלת הראשון הוא להודיע שהוא ראוי לאדם שיעיין בדרכים שהוא פונה אליהם שישלם בהם מה שיכון בתכלית מה שאפשר ולזה תמצא שספר שבהיות עזרא אצל הנהר הבא אל אהוא חנה שם ימים שלשה לעיין בעולים עמו אם ישלם לו בהם מבוקשו וכאשר ראה שלא היו שם לויים ומשרתים לבית אלהים השתדל לשלוח במקום אשר ימצאו אנשים ראשים ואנשים חכמים ושלחם אל אדו שהוא הראש ושם ואל אחיו ואל הנתינים למען ישיגו מבוקשם באופן שלם כי האנשים

הראשים הם נשמעים וכן החכמים הם נשמעים וכאשר יקובצו שני אלה היו יותר נשמעים ויותר מוכנים להשלים שליחותם. ולא הספיק לעזרא כל זה אבל שם בפיהם דברים יאמרו שם כדי שיהיו דבריהם יותר שלמים ויותר מוכנים להגעת התכלית ולזה גם כן זכר כי בהיות עזרא אצל נהר אהוא נתן אל לבו הסכנה אשר יהיו בה הוא והעולים עמו מפני צרי יהודה ובנימין וענו בצום נפשם הוא והעולים עמו והתפללו לה' ית' להישיר לפנים הדרך להצילם מכל אויב ואורב עד שנעתר להם ה' ית' והובטחו שלא יקרו רע בדרכם. התועלת השני הוא להודיע שראוי לקדם פני ה' ית' בצום ובתפלה בעתות הצרה והפחד ולזה זכר שכבר צמו עזרא וסיעתו והתפללו לה' ית' כאשר יראו מאויב ואורב בדרכם וכן ספר שכבר צם עזרא והתודה והתפלל על מעל הגולה ליראתו פן יעשן אף ה' בהם והיה זה כן כי יש בצום עם התפלה תועלת לטובים ולרעים אמנם לרעים כי מפני הצום תכנע הנפש הבהמית ויחלשו תאוותיה ויכשר לו והיה זה כן כי יש בצום עם התפלה תועלת לטובים ולרעים אמנם לרעים כי מפני הצום תכנע הנפש הבהמית ויחלשו תאוותיה ויכשר לו יותר להתקרב אל ה' ית' ולעזוב את דרכו הרעה ולזה תהיה תפלתו יותר נשמעת. ואולם לטובים ימצא בזה תועלת כי מפני שהם מושגחים והם מצטערים על זה הנה על צד ההשגחה עליהם יסור הרע שהם מצטערים עליו ותהיה מפני זה תפלתם נשמעת להציל האחרים שאינם ראויים שתדבק בהם כמו ההשגחה הזאת מפני ההשגחה האלהית הדבקה בהם והנה בזה הצד יתכן שתועיל תפלת האדם לזולתו. התועלת השלישי הוא להודיע שאשר יבקש דבר מה מהשליט אין ראוי שיבקש עמו דבר יחשב שיהיה מקביל אל הדברים אשר התעורר אליהם השליט לתת את בקשתו כי אולי ימנע ממנו מה שכבר השיג אותו. ולזה תמצא כי מפני שהדברים שהניעו ארתחששתא יותר אל שיתן לעזרא בקשתו והוא מה שיסד עזרא בלב המלך כי יד אלהי ישראל על כל מבקשיו לטובה ועוזו ואפו על כל עוזביו כי מפני זה נמשך לב המלך יותר לעבודת בית האלהים כדי שלא יהיה קצף על מלכות המלך ובניו הנה מפני זה לא הסכים עזרא לשאול מהמלך חיל ופרשים לשמרו בדרך כי אולי יחשב ארתחששתא שיהיה זה מקביל אל הדברים הראשונים. אע"פ שאין הענין כן כי ה' ית' אע"פ שהוא עוזר לאוהביו אין רצונו שיסמכו על הנס אחר שאפשר להם לקחת עצה על הדבר. התועלת הרביעי הוא להודיע שראוי להפקיד הממון הרב של הקדש ביד רבים במשקל כדי שלא יוכלו לקחת ממנו ולא ישיגם גם כן חשד כי אם לא יהיה הדבר כן הנה כבר יקרה שישגים חשד שגנבו מן הממון ההוא אם העשירו או העניו וזה שאם העשירו יאמרו הלא זה הממון גנבו מההקדש. ואם העניו יאמרו כי בעון גנבת ההקדש אבדו ממונם ולזה ספר שכבר הקפיד עזרא זה ההקדש ביד שנים עשר אנשים בדרך ושקל אותו להם והם השיבוהו במשקל אל שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל והם כל משפחות ישראל ולזה היו כל אלו נקיים מן החשד כי לא תוכל משפחה אחת מאלו לגנוב דבר מההקדש שלא ידעו זה כלם ואחר זה שמוהו בלשכות בית ה'. התועלת החמישי הוא להודיע שהוא ראוי להניח הקדש אצל הקדש ולזה ספר כי עזרא אמר לאשר

הפקיד להם ההקדש. אתם קדש לה' והכלים קדש. כאלו אמר כי מפני זה ראוי להפקיד להם הקדש וזה מבואר התועלת. התועלת הששי הוא להודיע שהתחתן בגוים הוא עבירה קשה מאד ואע"פ שאין בה עונש כי אם מלקות הלא תראה כי התחתן שלמה בבנות הגוים אע"פ שנתגיירו הגלנו מארצנו והרבה את חללינו. ולזה תמצא שהתפעל עזרא מזאת העבירה כשמצאה בישראל זה ההתפעלות הנפלא והשתדל לנקות ישראל ממנה במהירות עד שלא היה חושש אל הצער שהיו מצטערים מפני הגשמים כדי שימהרו להתנקות מזה החטא קודם שיבער אף ה' ית' בהם. התועלת השביעי הוא להודיע שמי שיראה שאם יבא הקשוי שיהיה לבעלי אלו הנשים להוציאן ולהוציא בניהן עשה הענין בחכמה נפלאה עד שבזולת הוכיחו אותם נוכחו מעצמם מפני מה ששמעו מדברי עזרא כדברו עם ה' ית' שבאר בדבריו בתכלית הבאור שמפני העון הזה הם באופן שראוי שיאנף בהם ה' ית' עד כלה לאין שארית ופליטה ולזה היה עזרא בוכה ומנפל לפני האלהים וקרע בגדו ומעילו עד שאלו הדברים שהיה אומר עזרא לה' ית' בהתנפלו לפניו הפילו פחד גדולה על כל הגולה והסכימו מעצמם להוציא הנשים ההן ובניהן. ואע"פ שהיו רבים כמו שספר הנה לא היה אחד מהם שלא הסכים בזה : (רלבי"ג)

[כ] **וּבְמִבְנֵי** **אָמַר** **וְזִנְנִי** **וְיִזְבְּרֵיהָ:** (ס)

רס"י ומצני אמר. כל אלו כהנים עד ומן הלויים וגומר: (רס"י)

[כא] **וּבְמִבְנֵי זָרָם מַעֲשֵׂיהָ וְאֶלְיָהָ וְשִׁמְעֵיהָ וַיִּזְיֵאֶל וְעֲזָיָה:**
[כב] **וּבְמִבְנֵי פְּשִׁיזָּזֹר אֶלְיֹעֲזָר מַעֲשֵׂיהָ וְשִׁמְעֵאֵל נְתַנְאֵל יוֹזָבֵד**
וְאֶלְעֲשָׂה: (ס) [כג] וּבֶן-הַלְוִיִּם יוֹזָבֵד וְשִׁמְעֵי וְקַלְיָהּ הִוא קְלִיטָא
פְּתוּזָיָה יְהוּדָה וְאֶלְיֶעָזָר: (ס)

מצודת דוד ומן הלויים. היו נושאים נשים עובדות כוכבים : וקליה הוא קליטא. בשתי השמות היה נקרא קליה וקליטא : (מצודת דוד)

[כד] **וּבֶן-הַמִּשְׁרָרִים אֶלְיָשִׁיב וּבֶן-הַשְּׁעָרִים שְׁלֹם וְטָלָם וְאוּרִי:**
(ס) [כה] וּבְמִשְׁרָאֵל מִבְּנֵי פְּרַעֲשֵׁ רְבִימָה וַיְזִיָּה וּמִלְכָּיָה וּבְמִבֶּן
וְאֶלְעָזָר וּמִלְכָּיָה וּבְנֵיהָ: (ס) [כו] וּבְמִבְנֵי עֵילָם מִתְנָיָה זְכַרְיָה
וַיִּזְיֵאֶל וְעֶבְדֵי וַיְרַבּוּת וְאֶלְיָהָ: (ס) [כז] וּבְמִבְנֵי זֵתוּא אֶלְיֹעֲזָר

אֶלְיָשִׁיב בַּמִּתְנָה וְיִרְמוֹת וְזָבֵד וְעֹזִיזָא: (ס) **[כח]** וּבִבְנֵי בָבִי יִהְיוּזָנָן
זִזְנָה זָבִי עֵתְלִי: (ס) **[כט]** וּבִבְנֵי בָנֵי מִשְׁלָם מִלֹּךְ וְעֵרְיָה יָשׁוּב
וְשֹׁאֵל (יִרְמוֹת) וְרָמוֹת: (ס) **[ל]** וּבִבְנֵי פִזֹּת מוֹאֵב עֵדְנָא וְכָל
בְּנֵיהֶם בְּעֵשִׂיתָ בַּמִּתְנָה בְּעֵלְאֵל וּבְנֵי וּבְנֵי עֵשִׂיתָ: (ס)

מצודת דוד פחת מואב. מושל במואב : (מצודת דוד)

[לא] וּבְנֵי זָרָם אֶלְיַעֲזָר יִשְׂיָה מִלְכִּיָּה שְׂמֻעָה שְׂמֻעֹן: **[לב]** בְּזִיבָן
מִלֹּךְ שְׂמֻרִיָּה: (ס) **[לג]** מִבְּנֵי זֹשָׁם מִתְנֵי בַּמִּתְנָה זָבֵד אֶלְיַפְלָטָ
יִרְבִּי בְנֵי מִנְעֵה שְׂמֻעֵי: (ס) **[לד]** מִבְּנֵי בָנֵי מַעְדֵי עַבְרָם וְאוּאֵל: (ס)
[לה] בְּנֵיהֶם בְּדִיָּה (כֹּלְהִי) כְּלוּהֹו: **[לו]** וְנֵיהֶם בַּרְמוֹת אֶלְיַשִׁיב:
[לז] בַּמִּתְנָה בַּמִּתְנֵי (וִיעֵשׂו) וִיעֵשִׂי: **[לח]** וּבְנֵי וּבְנֵי שְׂמֻעֵי:
[לט] וְשֹׁלְמִיָּה וְנִתָּן וְעֵרְיָה: **[מ]** מִכְּזָבִי שְׂשִׂי שְׂרִי: **[מא]** עֹזְרָאֵל
וְשֹׁלְמִיָּהוּ שְׂמֻרִיָּה: **[מב]** שְׁלָם אַבְרָהָה יוֹסֵף: (ס) **[מג]** מִבְּנֵי גָבוּ
יַעֲיָאֵל בַּמִּתְנָה זָבֵד זְבִינָא (יָדו) יִרְי וְיֹאֵל בְּנֵיהֶם: **[מד]** כָּל-אֶלְהָה
(נְשִׂאו) נְשִׂאוֹ נְשִׂיִם זְכָרִיּוֹת וְיֵשׁ בְּהֵם נְשִׂיִם וְיִשְׂיָמוּ בְּנֵיִם: (ס)

רפ"י ויש מהם נסים וישימו צנים. מקלתן שהיו להם נסים של עובדי
כוכבים שנולדו להם מהם צנים והכל הולידו הנסים והצנים : (רפ"י)